T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

2000' Lİ YILLARDA AVRUPA BİRLİĞİ – AFRİKA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

İLKAY DEMİRTAŞ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE KALAY

EDİRNE, 2019

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

13/01/2020

İlkay DEMİRTAŞ

Tezin Adı: 2000’ li Yıllarda Avrupa Birliği – Afrika Birliği İlişkileri

Hazırlayan: İlkay DEMİRTAŞ

ÖZET

Afrika kıtasındaki ülkelerin çoğu az gelişmiş, geri kalmış, yoksul, gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya ülkeleri gibi kavramlarla ifade edilen “Güney” ülkeleri arasında yer almaktadır. Afrika, sömürgeci güçlerle eşit olmayan ilişkilerini yoğunlukla 1950 - 1960 döneminde sürdürdüğü bağımsızlık mücadeleleri ile sonlandırmasına rağmen, 21. yüzyılın başına kadar geçen süre içerisinde silahlı çatışmaların önlenmesi, istikrarın tesis edilmesi, kıta düzeyinde entegrasyonun güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında yeterince başarılı olamamıştır. Afrikalı liderler, bu durumu değiştirmek için, aralarında eski sömürgeci güçlerin de yer aldığı Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirmekte ve genişletmektedirler.

Bu yüzyılın başından itibaren, Avrupa Birliği – Afrika Birliği ilişkileri Cotonou Ortaklık Anlaşması ve Kahire’ de olan ilk Avrupa Birliği – Afrika Birliği Zirvesi’ nin gerçekleştirilmesi ile ivme kazandı ve 2000 yılında Ortak Avrupa Birliği – Afrika Stratejisinin temelleri atıldı. Ortak Afrika - AB Stratejisi ile jeopolitik değişiklikler, küreselleşme ve bütünleşme süreçleri, Avrupa Birliği ve Afrika Birliği arasında siyasi bir ilişki sağladı.

Bu çalışmada, 2000’ li yıllarda Avrupa Birliği - Afrika Birliği’ nin uluslararası alandaki konumları, uluslararası yapısı çerçevesinde ele alınarak, ilişkilerdeki sorunlar ve karşılıklı işbirliğini oluşturan konular ele alınmıştır. Uluslararası alanda yaşanan değişimler perspektifinde analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Afrika Birliği, Avrupa Birliği, Ortak Strateji, Zirve, İşbirliği Alanı

Name of the Thesis: In 2000’ s, European Union - African Union Relationship

Prepared By: İlkay DEMİRTAŞ

ABSTRACT

Most of the countries in African continent, which are defined as underdeveloped, poor, developing, the Third World, take place among “South” countries. Although continent, with indepedence struggles, put an end to unequal relations with colonist powers mainly in the period of 1950 - 1960, it did not succeed enough on the fields of preventing of armed conflicts, establishing of stability, strengthening of integration on the continental level within the period up until the beginning of 21st century. In order to change this situation and preclude marginalization of the continent, African leaders enhance and deepen relations with European Union, despite the fact that there are former colonialists among her members.

Since the beginning of the century, European Union - African Union relationships Cotonou Partnership Agreement and the first European Union in Cairo gained speed by being adopted and in 2000 Partner European Union - African Union Strategy was founded. Partner European Union - African Union Strategy with geopolitical changings, globalization and entagration process brought into connection with European Union and African Union politically.

In this study, in the frame of international structure and stuation of European Union and African Union in 2000s, the problems of relationships and the mutual issues has been handled. It has been analized on the perspective of the changings in the international ground.

Key words: African Union, European Union, Joint Strategy, Summit, Co-operation Area

TEŞEKKÜR

Çalışmamda; tez konumun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar geçen süre boyunca her aşamada bana yol gösteren, ışık tutan, her türlü bilimsel ve manevi desteği sağlayan, sonsuz anlayışını esirgemeyerek çalışmam süresince motive olmama ve bitirmeme büyük katkı sağlayan, Yüksek Lisans öğrenimim boyunca bilgi ve deneyimlerini bana aktaran çok değerli hocalarım, Prof. Dr. Sibel TURAN, Doç. Dr. Sibel KAVUNCU ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emre KALAY' a,

Çalışmamın tamamlanmasında emeği geçen ve destek olan Merve SARI' ya,

Hayatımın her döneminde yanımda olan, maddi ve manevi her türlü desteği sonsuz sevgileri ile veren ve her zaman destekçim ve ilerlememde büyük emeği olan, sevgili Annem Sevil DEMİRTAŞ' a, Babam Ahmet DEMİRTAŞ' a,

Sonsuz Teşekkür Ederim…

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI ..... **I**
ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **III**
TEŞEKKÜR ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **VII**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM **4**
1.1. Afrika Birliği 4
1.1.1. Afrika Birliği' nin Kuruluşu 4
1.1.2. Afrika Birliği' nin Hedefleri 5
1.1.3. Afrika Birliği' nin Temel Organları 7
1.2. Avrupa Birliği 7
1.2.1. Avrupa Birliği' nin Tarihsel Gelişimi 7
1.2.2. Schuman Bildirisi 10
1.2.3. Topluluk Olma Dönemi 12
1.2.4. Avrupa Birliği' nin Genişlemesi 13
1.2.5. Avrupa Birliği' nin Organları 14
1.2.6. Avrupa Birliği ve Normatif Güç 15
1.2.6.1. Avrupa Birliği' nin Normatif Temelleri 18
2. BÖLÜM **22**
2.1. Küreselleşme ve Dünyada Küresel Eğilimler 22
2.2. Dünya Ticaretinde Ekonomik Entegrasyonlar 29
2.2.1. Ekonomik Entegrasyon Aşamaları 31
2.2.2. Küreselleşme Yolunda GATT 34
2.2.3. WTO ve Çok Taraflı Ticaret Sistemine Geçiş 37

2.3. Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Avrupa Birliği' nin Üçüncü Ülkelerle Kurduğu İlişkiler 40
2.3.1. Serbest Ticaret Antlaşmalarının Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Önemi 40
2.3.2. AB' nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları Ve Özellikleri 41
2.3.3. AB' nin Serbest Ticaret Anlaşmaları 44
2.3.3.1. AB - Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması 46
3. BÖLÜM 48
3.1. Avrupa Birliği – Afrika İlişkileri Çerçevesi 48
3.1.1. Cotonou Anlaşması 48
3.1.2. Kahire Zirvesi 49
3.1.3. Lizbon Zirvesi 51
3.1.4. Trablus Zirvesi 54
3.1.5. Brüksel Zirvesi 61
3.1.6. Fildişi Sahili Zirvesi 63
3.2. Avrupa Birliği – Afrika Birliği Stratejik Ortaklığının Vizyonu 64
4. BÖLÜM 69
4.1. Avrupa Birliği - Afrika Birliği Ticari İlişkileri 69
4.1.1. Ticaret Politikası: EPA' lar 69
4.2. Avrupa Birliği – Afrika Birliği İlişkilerinde Barış ve Güvenlik 74
4.3. Süreklilik, Değişim ve Yenilik 76
4.4. Darfur Antlaşması ile Afrika Birliği - Avrupa Birliği 77
4.5. APSA ve REC' ler için Kapasite Geliştirme Desteği 78
4.5.1. Operasyon Artemis 78
4.5.2. Süreklilik, Değişim ve Yenilik 79
4.6. Afrika Perspektifleri 83
SONUÇ 86
KAYNAKÇA 89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Avrupa Birliği' nin Tamamladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları……..…...34
Tablo 2.2: Avrupa Birliği' nin Müzakere Yürüttüğü Ülkeler …….....35
Tablo 2.3: Afrika Cumhuriyeti' nin Avrupa Birliği ile Dış Ticareti (Milyon Euro).....36

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: AB Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACP	: Afrika - Karayip - Pasifik Ülkeleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AfB	: Afrika Birliği
AT	: Afrika Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
APSA	: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi
AU	: Afrika Birliği
BAEB	: Batı Afrika Ekonomik Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BTA	: Bölgesel Ticaret Anlaşması
CEEC	: Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri
CEWS	: Kıta Erken Uyarı Sistemi
CSDP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
DDRRR	: Silahsızlanma, Terhis, Geri Dönüş, Yeniden Bütünleşme ve Yeniden Yerleşim
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECCAS	: Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
ECOWAS	: Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
EDF	: Avrupa Kalkınma Fonu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EMF	: Avrupa Para Fonu
EOA	: Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları
ESDP	: Avrupa Mekansal Kalkınma Planlaması
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
FTA	: Serbest Ticaret Bölgesi
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

GB	: Gümrük Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ITO	: Uluslararası Ticaret Örgütü
JAES	: Ortak Afrika - AB Stratejisi
MARAC	: Çok Kuruluşlu Risk Değerlendirme Konferansı
MDAÜ	: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MME	: Mobilite ve İstihdam
MONUSCO	: Birleşmiş Milletler Örgütü İstikrar Misyonu
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NEPAD	: Afrika' nın Gelişimi İçin Yeni Ortaklık
NSA	: Ulusal Güvenlik Ajansı
OAU	: Afrika Birliği Örgütü
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Kuzey - Güney ilişkileri bağlamında Kuzey ülkeleri, büyük kısmı ile dünyanın kuzey yarıküresinde yer alan sanayileşmiş ülkelerdir. Güney ise az gelişmiş, geri kalmış, yoksul, gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya ülkeleri gibi kavramlarla ifade edilen, bazı istisnaları dışında (Çin ve Hindistan), güney yarıküre ülkelerinden oluşmaktadır. Güney ülkelerinin karşılaştıkları siyasal, ekonomik ve sosyal sorunların büyük bir kısmı, sömürge geçmişine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Arı, 2013: 431-432).

Güney' in, Kuzey' le ilişkilerinde lehine olmayan ekonomik durumu düzeltmeye yönelik ortak çabalarına II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dekolonizasyon sürecinde tanık olundu. Birleşmiş Milletler, bu dönemde, Güney' in Kuzey karşısında dayanışma duygusu ile hareket ettiği önemli bir platform olarak dikkat çekti. Birleşmiş Milletlerin daimi organlarından Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı ilk toplantısını 1964' de yaptı. Güney' i temsil eden 77' ler Grubu' nun (G - 77, gelişmekte olan 77 Birleşmiş Milletler üyesinin ortak ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuştur. Kurulduğunda 77 olan üye sayısı 2013 yılı itibarıyla 134' e ulaşmıştır. Örgütsel yapısı içinde en yüksek siyasi organ olan Başkanlık, bölgesel bazda Afrika, Asya - Pasifik ve Latin Amerika ve Karayip' ler arasında döner ve bir yıl boyunca tutulur. 2020 yılında Başkanlık New York' a aittir ("About the Group of 77", 2018). Bu toplantıda dayanışma motivasyonu ile bir araya gelmeleri, uluslararası ekonomik sistemin daha adil bir yapıya dönüştürülebileceğine dair beklentileri artırdı. Yüzyıllardır Batı' nın hakimiyeti altında yaşamış olan ve bağımsızlıklarını yeni kazanan Güney ülkeleri, gelişmiş ülkelerin belirlediği uluslararası ekonomik sistemi olduğu gibi benimsemede isteksiz olduklarını bu tutumlarıyla gösteriyorlardı (Sönmezoğlu, 2005: 133).

Güney, 1960' ların sonlarına gelindiğinde, Portekiz sömürgelerinden Angola ve Mozambik dışında doğrudan sömürge statüsünde ülke kalmadığından önceliğini kalkınma sorunlarına vererek, dile getirdiği talepler doğrultusunda 1974' de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu' nda bir deklarasyonun kabul edilmesini sağladı. Bu başarıya rağmen uluslararası ortamdaki gelişmeler, Güney' in taleplerinin

karşılanması yönünde ciddi bir girişimin başlatılmasına olanak tanımadı (Arı, 2013: 435-436). Güney ülkelerinin 1970' lerden sonra karşılaştıkları önemli sorunlardan birisi de ekonomileri zaten zayıf olan bu ülkelerin üstesinden gelmeleri mümkün olmayan dış borç kriziydi. Gelişmiş Avrupa' da biriken finansın, ekonomileri zayıf olan ülkelere borç olarak aktarılması, 1980' lerin ortalarına gelindiğinde yeterli dış pazar olanağı bulamayan bu ülkelerin borç krizine girmelerine neden oldu. Bu dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleri (*African Caribean and Pacific Countries - ACP*) arasında 1975' de imzalanan Lomé Konvansiyonu, Güney'de yer alan ACP ülkelerinin kendi kendilerine kalkınmalarını desteklemeye yönelik bir uluslararası yardım ve ticaret anlaşması olarak öne çıktı. Taraflar sonraki yıllarda Lomé II, III ve IV' ü imzaladılar. 15 Aralık 1989' da imzalanan ve Lomé serisi anlaşmaların sonuncusu olan Lomé IV Konvansiyonu, 1990 - 2000 yıllarını kapsıyordu. Lomé anlaşmaları bağlamında ACP ülkelerine sağlanan desteğin kıtadaki ülkelerin kalkınmaları için yeterli olmaması üzerine Afrika yeni arayışlara yöneldi.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ulus devletlerin karşılaştıkları sorunların küreselleşmesi, küresel çözümleri de beraberinde getirdi; küreselleşen dünya, devletlerin daha fazla işbirliği yapmalarını ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerini zorunlu kıldı (Kardaş ve Balcı, 2104: 500). İki kutuplu sistemin etkisinin giderek azaldığı 1990' lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkilerde önem kazanan "Kuzey - Güney" perspektifi günümüzde daha eşitlikçi bir söylemle anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Güney' de yer alan ve halen 55 ülkeye ev sahipliği yapan Afrika, diğer gelişmekte olan ülkeler/bölgeler gibi siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda yeterince gelişme sağlayamadığından sorunlarının çözümüne yönelik olarak 2000' den itibaren aralarında eski sömürgeci güçlerin de bulunduğu ve Kuzey' de yer alan Avrupa Birliği ile kapsamlı bir işbirliği süreci başlattı.

Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği ile Afrika Birliği arasındaki ilişkiyi irdelemektir. Bu bağlamda çalışmada Avrupa Birliği ile Afrika Birliği arasında mutabakata varılan anlaşmalar, yapılan ekonomik girişimlerin sağladığı ticari ilişkiler, zirveler ve konferanslar çalışmada belirtilecek ve bu zirvelerde tartışılan

hususlar ile iki birlik arasındaki çok yönlü işbirliği tartışılacaktır. Bu çalışmada, Avrupa Birliği ile Afrika Birliği ilişkilerinin çok yönlü boyutta irdelenmesinin literatürde akademik anlamdaki açığını kapatmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümü, her iki birliğin kuruluşu, amacı, tarihsel gelişimi, hedefleri ve temel organlarını kapsamaktadır. İkinci bölümünde, küreselleşme ve serbest ticaret anlaşmaları başlığı altında ekonomik entegrasyonlarla birlikte, AB' nin Üçüncü Dünya ülkeleri ile yaptığı ticaret anlaşmalarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde, AB – AfB arasında gerçekleştirilen anlaşmalar, yapılan zirvelerde alınan kararlar ile birlikte ilişkilerin gelişmesinin ve derinleşmesinin zeminini oluşturan siyasal gelişmeler analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise AB – AfB arasında yoğun bir şekilde süren ticari ilişkilerin ve bu bağlamda süreklilik, değişim ve oluşturulan yenilikler kapsamında iki kıta arasında kurulan çok yönlü ilişkinin, iki eşit ortağın şekillendirdiği bir stratejik ortaklığa dönüşüp dönüşmediği ortaya konularak sonuca bağlanacaktır.

1. BÖLÜM

1.1. Afrika Birliği

1.1.1. Afrika Birliği' nin Kuruluşu

1957 yılında Gana ile başlayarak, giderek artan sayıda Sahra Altı Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazanmasına paralel olarak, Afrikalı lider ve düşünürler tüm Afrika ülkelerini aynı çatı altında toplayan bir uluslararası kuruluşun hayata geçirilmesini önemli bir hedef olarak belirlemişlerdir (Badejo, 2008: 12). Bu çalışmalar sonucu hazırlanan "Afrika Birliği Örgütü" (*Organization of African Unity*) Kurucu Antlaşması, 25 Mayıs 1963 tarihinde Addis Ababa' da (Etiyopya ve Afrika Birliği' nin başkenti. 80 farklı dilin konuşulduğu şehirde Hıristiyan, Müslüman ve Yahudi toplulukları yer alır) imzaya açılmıştır. Kurucu Antlaşma, o tarihte bağımsız olan 32 Afrika ülkesinden 30' u tarafından imzalanmıştır. Antlaşmayı imzaya açıldığı gün imzalamayan Fas ve Togo da çok geçmeden Kurucu Antlaşmayı imzalamaya ikna olmuşlardır (Makinda, 2008: 11).

Kuruluşunu takiben, Afrika Birliği Örgütü' nün öncelikli hedefi, Afrika' da sömürgecilik hareketleri ile Güney Afrika Cumhuriyeti' nde ırk ayrımcılığı (Apartheid) uygulamasına son verilmesi olmuştur (Diouf, 2006: 787). Afrika Birliği Örgütü, bağımsızlıklarını yeni kazanan Afrika ülkelerinin bu öncelikli hedefinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Sömürgeciliğe son verilmesinde sağladığı başarılara karşın Afrika Birliği Örgütü, üyeleri arasındaki çekişmeler, üyelerin katkı paylarının muntazaman ödenmeyişi ve teşkilatın değişen dünya koşullarına uydurulmasına imkân verecek şekilde Kurucu Antlaşmada gerekli değişikliklerinin yapılamaması gibi nedenlerle, tam anlamıyla etkili ve saygın bir kuruluş olamamıştır. Soğuk Savaşın sona ermesini takiben dünyada hızla meydana gelen politik ve ekonomik hadiseler, Afrika' da hızla artan silahlı mücadeleler ve giderek büyüyen ekonomik problemler, Afrika Birliği Örgütü' nün daha etkin bir kuruluş haline dönüştürülmesi gerektiği kanısının yaygınlaşmasına yol açmıştır (Diouf, 2006: 787).

Afrika ülkeleri arasında yeni bir örgütlenmeye gidilmesine ilişkin ilk somut teklif, 9 Eylül 1999 tarihinde Libya' nın Sirte şehrinde düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Zirve Toplantısında, dönemin Libya lideri Muammer Kaddafi tarafından yapılmıştır (Cilliers, 2001: 105). Bu öneri doğrultusunda yapılan çalışmalarla kısa sürede Afrika Birliği' nin Kurucu Antlaşması hazırlanmış ve 26 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Afrika Birliği Örgütü' nden, Afrika Birliği' ne geçişin sorunsuz olması amacıyla, Mayıs 2001 tarihinden sonra, Afrika Birliği Örgütü Kurucu Antlaşması yaklaşık 1 yıl daha yürürlükte kalmış ve Teşkilat, 8 Temmuz 2002 tarihinde Güney Afrika' nın Durban şehrinde düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Zirvesini takiben fiilen sona ermiştir. Afrika Birliği Örgütü' nün yerini 9 Temmuz tarihinden itibaren Afrika Birliği (*African Union*) almıştır. Bugün itibariyle örgütün 54 üye ülkesi bulunmaktadır. Birlik, mevcut ülkeler arasında büyük bir birliği, topraksal bütünleşmeyi ve üye ülkelerin bağımsızlığını, kıtanın sosyo - ekonomik ve politik entegrasyonunu hızlandırmayı, bölgesel ekonomik topluluklar arasında farklı politikaları birleştirmeyi veya uyumlu hale getirmeyi ve işbirliği ile kalkınmayı desteklemeyi amaçlamaktadır (Badejo, 2008: 13). Örgütün işleyişindeki yeni önemli ilke, bazı ciddi durumlarda konferansın kararlarına uygun araçlarla üye ülkelerden birindeki çatışmayı önlemek için Birliğin müdahale hakkı ile ilgilidir. (Cilliers, 2001: 107).

1.1.2. Afrika Birliği' nin Hedefleri

Afrika Birliği' nin hedefleri ayrıntılı bir biçimde Kurucu Antlaşmada belirlenmiştir. Bahsi geçen hedefler özetle; kıtada politik ve sosyo - ekonomik bütünleşmenin ve gelişmenin hızlandırılması, barış ve istikrarın korunması ile demokratik prensipler ve iyi yönetimin sağlanmasıdır (El Ayouty, 1974: 110). Temmuz 2007' de Gana' nın başkenti Akra' da düzenlenen Afrika Birliği Zirvesinde ise, kıtada politik ve ekonomik bütünleşmenin hızlandırılmasına ilişkin Akra Deklarasyonu kabul edilmiştir. Afrika Birliği' nin temel hedefleri Afrika Birliği Kurucu Anlaşması' nın üçüncü maddesi içerisinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu maddede Birliğin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Afrikalı ülkeler ve Afrikalılar arasında büyük bir birlik ve dayanışma meydana getirmek,
- Üyelerinin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını muhafaza etmek,
- Kıtanın sosyo - ekonomik ve siyasi entegrasyonunu hızlandırmak,
- Afrika' da mukim bölgelerin menfaatlerini kıta ve insanları için korumak,
- Birleşmiş Milletler Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ışığında uluslararası işbirliğini desteklemek,
- Barış, güvenlik ve istikrarı kıta genelinde harekete geçirmek,
- Demokratik prensip ve kuruluşları, halk katılımını ve modern yönetişimi teşvik etmek,
- Afrika İnsan Hakları Şartı ve ilgili metinler uyarınca insan haklarını korumak ve teşvik etmek,
- Uluslararası ekonomi ve uluslararası müzakerelerde kıtanın kendi rolünü oynayabilmesi için gerekli şartları oluşturmak,
- Bölge ekonomilerinin entegrasyonunun yanında sosyal, kültürel ve ekonomik sürdürülebilir planlamaları teşvik etmek,
- Afrika' da mukim bireylerin yaşam şartlarını iyileştirmek maksadı ile tüm insani alanlarda işbirliği ve kalkınmayı desteklemek,
- Birliğin amaçlarını kademeli bir şekilde gerçekleştirmek niyetiyle bölgesel ekonomik topluluklar arasında uyum ve işbirliği tesis etmek,
- Özellikle bilim ve teknoloji alanlarında olmak üzere bütün alanlarda araştırma çalışmalarına verilen desteği hızlandırmak,
- Uluslararası partnerlerle bölgedeki hastalıkların kökünü kazımak ve sağlık alanında gerekli desteklemeleri yapmak üzere uyumlu çalışma yürütmek ("About the African Union", 2019).

1.1.3. Afrika Birliği' nin Temel Organları

Afrika Birliği' nin kurucu antlaşması metninde beşinci madde içerisinde Kuruluşun temel organları şu şekilde anılmıştır;

- Birlik Konferansı,
- Yürütme Konseyi,
- Panafrikan Parlamento,
- Adalet Divanı,
- Komisyon,
- Daimi Temsilciler Komitesi,
- Uzmanlaşmış Teknik Komiteler,
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey,
- Finans Kuruluşları.

Tüm bu sayılan organların yanında Konferansın ihtiyaç halinde yeni organların kurulmasına karar verebileceği de yine Kurucu Antlaşmanın bahsi geçen beşinci maddesinin ikinci bendinde vurgulanmıştır.

1.2. Avrupa Birliği

1.2.1. Avrupa Birliği' nin Tarihsel Gelişimi

Avrupa bütünleşmesinin öncü fikir babalarının "Hıristiyan Kardeşliği" temelinde bir birlikten söz ettiği görülmektedir. İtalyan şair Dante' nin 1310' da yazdığı Monarchia adlı kitapta bir "Birlik" düşüncesi söz konusudur. Aynı dönemde Pierre Dubois tarafından dile getirilen Birlik çağrısında ise Avrupa'daki prenslikler arasında bir konsey kurulması ve tüm ihtilafların burada ele alınması önerilmiştir. William Penn' in 1693' te yazdığı "Avrupa' nın şimdiki ve Gelecekteki Barışı" adlı kitap ile 1713' te Abbe de Saint Pierre' nin kaleme aldığı "Avrupa' da Kalıcı Barışın Sağlanması için Bir Proje" başlıklı kitaplar yine Hıristiyan devletlerarasında bir üst örgütlenmeyi önermektedir. Aydınlanma düşünürlerinden Jean Jacques Rousseau, Avrupa'da uluslar üstü" bir yapının istikrar ve düzeni sağlayacağını düşünmüştür.

Alman düşünür Immanuel Kant ise 1795' te yazdığı "Ebedi Barış Üzerine" adlı kitabında, ortak değer ve ilkelere saygı gösteren devletlerarasında Avrupa Birleşik Devletleri kurulması fikrini ileri sürmüştür. Ünlü Fransız romancı Victor Hugo ise 1849' da tüm Avrupa devletlerinin daha üst bir örgütün şemsiyesi altında birleşmesi yönündeki dileğini dile getirmiştir.

Birleşik Avrupa fikri, kıtanın uzun ve genelde vahşet dolu tarihinde sık sık gündeme gelmiş bir konudur. Kutsal Roma imparatorları, Napoleon, Hitler ve diğerleri, bazen dehşet veren yollarla, soylular ittifakı, etnik birlik vb ideolojik temeller üzerinden, kıtada birliği sağlamaya çalışmışlardı (Dinan, 2009: 17). Avrupa Birliği' nin kurulmasına fikir babalığı yapan Jean Monnet' nin ifadesiyle Avrupa Birliği, bir devletler koalisyonu değil, bir insanları birleştirme projesidir. Robert Schuman 9 Mayıs 1950' de açıkladığı bildirisinde, "Dünya barışı, kendisini tehdit eden tehlikelere orantılı çabalar olmaksızın korunamaz" demiştir. Avrupa Birliği bugün hem dünya barışının korunmasına ve hem de Avrupa kıtasında refahın artmasına büyük katkı sağlamaktadır.1945 - 1955 yılları arasındaki on yıllık dönem aslında Avrupa' da federalizmi savunan kesimlerin bütünleşme fikrini Avrupalı devletlerin gündemine sokmak için çabaladığı bir dönemdir (Dinan, 2009: 18). 19 Eylül 1946 tarihinde Zürih Üniversitesinde yaptığı ünlü konuşmada Winston Churchill, Sovyet tehlikesinin bertaraf edilebilmesi için Fransa ve Almanya öncülüğünde bir Avrupa Birleşik Devletleri oluşturulması fikrini vurgulamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa bütünleşme girişimlerinde ABD' nin etkisi büyüktür. Bu etki savaş sonrası ekonomik ve siyasal koşullardan kaynaklanmaktadır. ABD pazarını oluşturan Avrupa devletlerinin olumsuz ekonomik koşulları ile Soğuk Savaş koşullarında SSCB ilerlemesinin durdurulması gereği, ABD' nin Avrupa bütünleşmesine desteğinin temel sebepleridir. ABD' nin Avrupa' yı güçlendirme çabalarının ekonomik ayağı Marshall Planı ile sağlanmıştır. Avrupa' yı tek tek ülkeler temelinde değil, bir bütün olarak kapsayan bu Plan, Avrupa' nın ekonomik göstergelerinin iyileştirilmesi için bir birlik yaratma hedefini öngörmekte idi.5 Haziran 1947' de Amerikan Dışişleri Bakanı George Marshall Avrupa' nın yeniden imarı için oluşturulan planın ana hatlarını Harvard Üniversitesinde yaptığı konuşmada açıklamıştır. Marshall konuşmasında; Avrupa' nın yeniden imarı için tek tek ülkelere değil, Avrupa' nın tümüne yönelik, askerî olmayan bir ekonomik yardım

planı oluşturulacağı ve planın gidişatını engelleme girişimlerinin ABD tepkisi ile karşılaşacağı vurgusunu yapmıştır.

Plan çerçevesinde ABD ilgili ülkelere 19 milyar dolar civarında yardım yapmıştır. Yardımlar gerek Amerikan ulusal pazarını gerekse Avrupalı devletlerin ekonomilerini olumlu etkilemiş, ticareti canlandırmış, enflasyonist etkileri aza indirmiştir. Marshall yardımı, ekonomik getirilerinin yanı sıra başta İtalya ve Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerinde komünistlerin oy kaybettiği bir siyasi zemin yaratmıştır. En önemlisi de bu yardım programı ileride daha da somutlaşacak Avrupa bütünleşme çabalarının ilk aşamasını oluşturmuştur. Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaşlara sahne oldu. 1870 - 1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaştılar. Birçok insan yaşamını kaybetti. Bazı Avrupa ülkelerinin liderleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğuna inandı.

Avrupa Birliği' nin kurulma amacı genel olarak hızlı bir ekonomik kalkınma ile savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulma isteğidir. Avrupa Birliği' nin kuruluşundaki temel ekonomik neden ise Marshall yardımı vesilesiyle Avrupa' ya akan ABD sermayesinin kendilerini ABD' ye bağımlı kılacağını düşünen bazı zayıf Batı Avrupa ülkelerinin Avrupa kaynaklı yeni bir özel sermaye piyasası oluşturmak istemeleridir. Bunun için de Avrupa ülkelerinin ekonomik potansiyellerinin birleştirilmesi ve bu bağlamda ekonomik, açıdan güçlü bir Avrupa Pazarı oluşturulması planlanmıştır. Böyle bir bütünleşme ile pazarın genişleyeceği ve buna paralel olarak da sermaye ile teknolojinin hızlı bir büyüme ve gelişim içerisine gireceği düşünülmüştür (Dinan, 2009: 21).

Öncelikli hedefleri arasında yer alan ticareti geliştirme fikrini ilk defa Roma Antlaşması ile ortaya koyan AB, daha sonra imzalanan Tek Avrupa Senedi ile birlikte "ortak pazar" fikrini geliştirmiştir. Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile birlikte günümüzdeki halini alan AB' nin kurulduğunda ilk amacı ticaret, ortak pazar, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesi idi. Özellikle Maastricht Antlaşması' yla birlikte Topluluk kavramı değişmiş, hedefler ve amaçlar çeşitlenmiştir.

Aslına bakacak olursak AB' yi kuran antlaşmaların temel fikri, Birliğe üye olan ülkelerin aynı müreffeh bir yaşam düzeyine sahip olmak için ekonomik, politik

ve sosyal alanlarda gelişmeler ve iyileştirmeler sağlamaktır. Bu hedefle yola çıkan AB, günümüzde AB vatandaşlarının, refah ve varlık içinde hayatlarına devam etmelerini, Birliğe üye ülkeler arası gelişmişlik seviyesinin birbirinden çok farklı olmamasını amaçlar.

Avrupalılık kavramında da açıklandığı gibi her ülkenin, muhtelif dillere, gelenek ve göreneklere, renklere sahip olması Avrupa' nın çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bu anlamda çeşitliliği savunan AB, ekonomik gelişmeler ve iktisadi kalkınma gibi kavramlarda müşterek bir hedef benimser. Buna en çarpıcı örnek Tek Avrupa Senedi, ortak pazar kavramı, ortak para kullanımı gösterilebilir.

Kuruluş nedenleri arasında, belki de, geçmişte yaşanan Dünya Savaşları da eklenebilir. İki yıkıcı büyük savaşın merkezinde yer almış bir Avrupa, tarihinden bir ders çıkararak ortak bir zeminde buluşmanın ve barışı, refahı, güvenliği sağlamanın yolunu Avrupa Birliği' ni kurarak tesis etmeye çalışmaktadır. 1789 Fransız İhtilalı ile başlayan "ulusalcılık" kavramı, sömürgecilikteki rekabetler gibi olgular Dünya Savaşları' nın da asıl nedenleri arasında yer alır. AB hem her ülkenin ulusalcılık kavramını koruma altına almasını sağlamakta hem de uluslararası ticarette ortak harekât ile rekabetin önüne geçebilmektedir.

Her türlü ayrımcılığa, temel hak ve özgürlükler ile insan hakları ihlallerine karşı kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, geçmişte yaşanan talihsiz olayların bir daha asla yaşanmaması için çalışan Avrupa Kurumları' ndan sadece biridir. AB içinde her türlü iç mevzuatı, kararları ve yönergeleri inceleyen kurumlar da, üye ülkelerin AB' nin temel hedefinden uzaklaşmaması için denetleme yapmaktadır (Dinan, 2009: 22).

1.2.2. Schuman Bildirisi

Avrupa bütünleşmesinde daha somut adımlar 1950' lerin başında atılmıştır. Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Fransız iş adamı ve siyasetçi Jean Monnet' nin hazırladığı ve 9 Mayıs 1950 tarihinde açıkladığı kendi adıyla anılan Schuman Bildirisi'nde; Avrupa' da barışın ancak iki tarihi düşman Fransa ve Almanya' nın yakınlaşması ile gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, Schuman Bildirisi' nde, İkinci Dünya Savaşı' nın temel ham maddelerime Fransa ve

Almanya' nın sanayilerinin temeli olan kömür ve çelik üretiminin bir üst otorite tarafından yönetilmesi öngörülmüştür. Bu nokta daha önceki hükümetler arası bütünleşme çabalarının aksine artık uluslar üstü (supranasyonal) bir yapılanma öngörmesi bakımından dikkate değerdir. Avrupa Birliği' nin kuruluşunun anlatıldığı birçok kitapta, 9 Mayıs 1950' de ilan edilen Schuman Bildirisi bir "başlangıç noktası" olarak nitelendirilir. Yaygın kanaat, Fransızların bundan böyle Almanlarla barış içinde yaşamak için "iş birliği" seçeneğini devreye sokmuş oldukları şeklindedir. Hâlbuki dönemin kaynaklarına ve Schuman Bildirisi öncesinde yapılan toplantıların içeriklerine bakıldığında, Fransızların iş birliğinden ziyade Almanya' yı denetleyebilmek ve ileride yeniden kendileri için bir tehdit olmasını engellemek için bu planı geliştirmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Schuman Bildirisi günümüzde Fransız - Alman ilişkileri ve yakın Avrupa tarihi için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. O zamanlar Schuman' ın bu sözlerini duymuş veya okumuş olanların bir kısmı, belki bu geleceği öngörememiş ve böyle bir yargıya varamamıştı; fakat çoğu kişi havada yeni bir şeylerin olduğunu idrak etmişti. Fransız ve Alman liderler artık aynı frekanstaydılar, kamuoyu genelde onların tarafındaydı ve Birleşik Devletler kesin bir şekilde arkalarında durmaktaydı. Sadece Almanya ve Fransa' daki ateşli milliyetçiler, komünistler ve sosyalistler Schuman Bildirisine şiddetle karşı çıkmaktaydılar. Kömür ve çelik sanayindeki çıkar sahipleri, hükümetlerin ihanetine uğrama endişesiyle coşkulu değillerdi. Fransa ve Almanya' nın muhtemel ortakları da benzer koşullarla yüz yüzeydiler. Bu nedenle Schuman Planının Bir Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurularak hayata geçirilmesi maharet gerektirecekti.

Schuman Bildirisi' nin açıklandığı 9 Mayıs günü AB' nin temellerinin atıldığı bir tarih olarak kabul edilmekte ve bugün de Avrupa günü olarak kutlanmaktadır. Dış göçün uluslararası olarak da ifade edilmesi ve teknolojiyle birlikte hızlanması ile birlikte kaynakların, bireylerin ve hizmetlerin ulus sınırlarını aşması kaçınılmaz olmuştur. Bu durum da yalnızca az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere göçü hızlandırmakla kalmayıp bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerden de gelişmemiş ancak

hammaddesi bol ülkelere göçün olmasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında dış göç ülke politikaları için çok önemli bir yerde bulunmaktadır.

1.2.3. Topluluk Olma Dönemi

Avrupa bütünleşmesindeki ikinci aşama, ortak tarım politikasının hayata geçirilmesi aşaması ve koordinasyon dönemidir. 1962 - 1969 arasına denk gelen bu evrede, ortak tarım politikasının uygulanmasıyla ilgili sorunlarla karşılaşılmış, Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu gibi kurumlar oluşturulduysa da sorunların giderilmesi kolay olmamıştır. Yaşanan krizler, bir yandan AET' nin yeni üyelerle genişleme konusunu gündeme getirmiş, öte yandan AKÇT, AET ve EURATOM'un daha koordineli çalışması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Üç örgütün koordinasyon sorunu, organlarının ortak faaliyet sürdürmesini öngören Füzyon Anlaşması' yla (1967); ortak politikaların belirlenmesinde oy birliği ile karar alınması konusu Lüksemburg Uzlaşısı ile (1965) aşılmış ancak İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Norveç' in üyelik başvuruları siyasal bir krize dönüşmüştür.

Bu dönemde ortak gümrük tarifesi oluşturulmuş ve ortak ulaştırma politikası tamamlanmıştır. Fransa' da genel grevlerle ve siyasal çalkantılarla ifade bulan 1968 krizi ve İngiltere' nin katılımına itiraz eden De Gaulle yönetiminin iktidarı kaybetmesi sonrasında, Avrupa bütünleşmesi yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu aşama 1969 - 1992 arası topluluk olma dönemi olarak tanımlanabilmektedir.1970' de Komisyon önerisi olarak düzenlenmiş ve Ekonomik ve Parasal Birliğe koordineli olarak geçilmesini öngören Werner Raporu kabul edilmiştir. Bakanlar Konseyi kararına göre, on yıl içinde Ekonomik Parasal Birlik kurulmasına ve Avrupa Parasal İşbirliği Fonu oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede, üç aşamalı bir yol haritası çizilmiştir. Birinci aşama, 1971' de döviz kuru birliği (Avrupa Para Yılanı); ikinci aşama 1972' de kredi mekanizmaları (Avrupa Para Sistemi) ve üçüncü aşama da 1973' de tam konvertibilite ve tek para olarak saptanmıştır.

Ekonomik ve parasal bütünleşme çerçevesinde atılan adımlar, siyasal iş birliği alanında genişlemesine yol açmış ve kurucu antlaşmalarda bulunmayan siyasal iş birliği konusu, 1980' de Avrupa Siyasal İşbirliği adı verilen bir girişim

çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. 1973' de İngiltere, İrlanda ve Danimarka üye olmuş, 1974' de örgüt organlarının yapısı ve işlevleri yeniden düzenlenerek Avrupa Konseyi (Devlet ve/veya Hükümet Başkanları Konseyi) resmî kimliğine kavuşmuştur.

1981' de Yunanistan' ın 1986' da da İspanya ve Portekiz' in üye olması sırasındaki en temel sorunlar, üretim faktörlerinin serbest dolaşımının sağlanamaması, APS takviminin yavaş işlemesi ve siyasal bütünleşme ile kurumların reformları konuları olmuştur. Bu çerçevede önce isteyen devletlerin taraf olabileceği sınır, gümrük ve polis formalitelerinin kaldırılmasını öngören Schengen Deklarasyonu yayınlanmış, 1992' ye kadar tek pazarın gerçekleştirilmesi kararı alınmış, siyasal iş birliği konusunda önemli taahhütler öngören ve kuruluşun adının Avrupa Topluluğu olarak anılmasına yol açan Tek Senet 1987' de yürürlüğe girmiştir.

1.2.4. Avrupa Birliği' nin Genişlemesi

Avrupa Birliği' nin kuruluşundan itibaren göstermiş olduğu başarılı gelişim ve özellikle üye devletlerarasında sanayi malları ile tarım ürünlerinde gerçekleştirdikleri gümrük birliği, yeni ülkelerin üyelik müracaatlarına neden olmuştur. 10 Ağustos 1961 tarihinde İngiltere Birliğe katılmak için ilk girişimini yapmış, fakat 14 Ocak 1963' te Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle tarafından birliğe katılması veto edilmiştir. 10 Mayıs 1967' de İngiltere ikinci defa İrlanda, Danimarka ve Norveç ile birlikte Birliğe tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur. De Gaulle yine İngiltere' nin müracaatına karşı çıkmış, ancak Nisan 1969' da yapılan AB Konseyinde, Birliğe katılmak isteyen dört ülkenin talepleri görüşülmüştür. İki yıl süren görüşmelerden sonra İngiltere, İrlanda ve Danimarka tam üye olarak Birliğe 22 Ocak 1972 tarihinde katılmış, Norveç' in katılma anlaşması ise adı geçen ülkede yapılan bir referandum ile reddedilmiştir. Katılma anlaşmaları ile yeni üyeler tam üyeliğin getirdiği tüm yükümlülükleri kabul etmişler, ancak bazı alanlarda özellikle ticaretin serbestleştirilmesi ve mali katkılar yeni üyelere beş yıllık bir uyum devresi tanınmıştır. Bu uyum devresi ise 1977' de sona ermiştir. Öte yandan, 1981 yılında Yunanistan' ın da topluluğa katılmasıyla üye sayısı 10'a çıkmıştır. 1986 tarihinde

İspanya ve Portekiz' in de katılmasıyla Birliğin üye sayısı 12' ye yükselmiştir. 17 Temmuz 1989 tarihinde Avusturya AT' ye tam üye olmak amacıyla başvurmuştur. Ancak Belçika' nın Avusturya' nın 1955 yılından itibaren izlediği ve anayasasında yer alan tarafsızlık politikasının AT' nin nihai hedefi olan siyasi birlik ile çeliştiğini ve bu nedenle Avusturya' nın Birliğe tam üye olamayacağının ileri sürmesiyle başvuru bir sarsıntı süreci geçirmiştir. Ancak, Belçika' nın itirazından vazgeçmesinin ardından üyelik süreci işlerlik kazanmıştır.

Avusturya' nın 17 Temmuz 1989' da, İsveç' in 1 Temmuz 1991 ve Finlandiya' nın 18 Mart 1992 tarihlerinde yaptıkları tam üyelik başvurularının ardından bu ülkeler 1 Ocak 1995 tarihinde AT' ye tam üye olmuşlardır. Bu ülkelerin üyeliği AT' de en kısa sürede gerçekleşen üyeliklerdir. Bu üç ülkenin ortak özellikleri ise başvuru tarihinde refah seviyesi zaten yüksek ülkeler olmalarıdır. SSCB' nin dağılması ile birlikte Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile Topluluk arasında yakın ilişkiler gelişmeye başlamıştır. MDAÜ' lerin (Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Estonya, Slovenya, Slovakya, Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Litvanya, Letonya, Estonya, Bulgaristan ve Romanya) Topluluğa katılma koşulları 1993' te yapılan Kopenhag Zirvesi nin ardından 1994 ve 1995 yılları arasındaki dönemde tüm bu ülkeler üyelik başvurusu yapmıştır. MDAÜ' lerden 10' u 1 Mayıs 2004 tarihinde AB' ye tam üye oldular, Romanya ve Bulgaristan' ın tam üyelikleri ise yaşadıkları ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle 1 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşmiştir.

Bulgaristan ve Romanya' nın da 1 Ocak 2007'de katılmasıyla Avrupa Birliği 27 Üye Ülkeden oluşan 450 milyondan fazla vatandaşa sahip büyük bir aile oldu.

Ardından 9 Aralık 2011' de AB ve Hırvatistan liderleri katılım antlaşmasını imzaladı. Hırvatistan 1 Haziran 2013 itibariyle 28. AB Üye Ülkesi oldu.

1.2.5. Avrupa Birliği' nin Organları

Uluslar üstü bir nitelik taşıyan Birliğin kurumları özgün bir yapı içinde eylemde bulunmaktadır. Birliğin temel yapısını oluşturan organlar şunlardır;

- Avrupa Parlamentosu,
- Avrupa Komisyonu,
- Avrupa Birliği Konseyi (AB Bakanlar Konseyi),
- Avrupa Birliği Zirvesi,
- Avrupa Birliği Adalet Divanı,
- Avrupa Sayıştayı,
- Avrupa Merkez Bankası,
- Ekonomik ve Sosyal Komite,
- Bölgeler Komitesi,
- Avrupa Ombudsmanı,
- Avrupa Yatırım Bankası ("Avrupa Birliğinin Kurumları", 2019).

1.2.6. Avrupa Birliği ve Normatif Güç

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki kavramsal gelişim süreci genel olarak incelendiğinde, AB (eski adıyla Avrupa Topluluğu), Soğuk Savaş' ın yumuşadığı ve uluslararası ilişkilerde etki yaratmanın aracı olarak sadece askeri gücün değil ekonomik gücün de önemli olduğu fikrinin öncelik kazandığı 1970' lerde, ekonomik olarak güçlü fakat askeri olarak sınırlı bir "sivil güç" olarak tanımlanmıştır (Duchene, 1973). Soğuk Savaş'ın tekrar hız kazandığı ve güç siyasetinin geri döndüğü 1980' lerin başında Hedley Bull, "sivil güç" kavramını eleştirmiş, Avrupa Topluluğu' nun bir sivil güç olmasının üye devletlerinin askeri kapasitelerinden bağımsız olamayacağını ifade etmiştir (Bull, 1982). Bir "normatif güç" olarak AB ise, Ian Manners tarafından Soğuk Savaş' ın bitmesiyle oluşan yeni dünyada AB' nin uluslararası siyaseti etkileyebilme kapasitesini açıklamak için öne sürülmüştür. AB, üçüncü ülkelerle ilişkilerinde kendi değerlerini ihraç edebilen, diğer ülkeler için neyin normal olduğu ve neyin normal olmadığı konusunda fikir öne sürebilme kapasitesine sahip olan ve bu şekilde diğer aktörlerin davranışlarında değişikliğe sebep olan bir aktördür (Kaçar ve Öztürk, 2017: 361).

Carr' ın düşünceler üstü, Galtung' un ise ideolojik bir güç olarak atıfta bulunduğu normatif güç tartışmaları yeni olmamakla birlikte Avrupa Birliği' nin

nasıl bir uluslararası güç olduğu konusuna etkisi nispeten daha yeni bir tartışma konusudur (Krohn, 2009: 12). Avrupa Birliği' nin sivil yahut askeri bir güç mü olduğu tartışmalarına, normatif güç kavramının temelini oluşturan Manners' ın bu konudaki literatürün temelini oluşturan argümanı yeni bir boyut kazandırmıştır. AB' yi sivil yahut askeri bir güç olmaktan ziyade ortak ilke ve iradeye sahip bir normatif güç olarak değerlendiren Ian Manners' ın görüşleri destekleyici ve karşıt fikirleri beraberinde getirerek yeni bir tartışma alanı oluşturmuştur. Manners, normatif gücü, uluslararası ilişkilerde norma uygun olanı şekillendirme ve değiştirme kabiliyeti olarak tanımlamıştır. Manners' a göre AB, uluslararası sistemde yeni ve farklı bir aktördür. AB, elitlerin girişimi ile kurulan ve gelişen, üye devletlerin arasındaki antlaşmalar temelinde hareket eden hukuki bir düzendir; bu sebeple de temel olarak birçok ortak değer üzerine kuruludur. Barış, özgürlük, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları, sürdürülebilir kalkınma gibi ortak değerlere sahip olması ve uluslararası alanda bu değerlere dayalı olarak hareket etmesi AB' yi uluslararası sistemin geleneksel aktörü olan devletlerden ayırmaktadır. Oysa devletler bu tip etik değerlerden ziyade, realist ve neo-realist yaklaşımların değindiği güvenlikle ilgili endişeler ile hareket ederler (Price, 2008: 30). Bu sebeple, Manners' ın konumlandırmasıyla AB, uluslararası alandaki diğer aktörlerden daha farklı bir karaktere sahiptir. AB' nin bu değerler temelli kurulumu ise onu uluslararası siyasette normatif değerler temelli hareket etmeye uygun hale getirmektedir (Manners, 2002: 252). AB, uluslararası alandaki diğer aktörleri hem değer temelli dış politika araçları ile doğrudan, hem de bu değerlere sahip olan üyelerinin örnek alınması nedeniyle dolaylı olarak etkilemektedir. Bu sebepten dolayı, AB normatif bir güçtür ve uluslararası politikanın normlarını şekillendirebilmektedir. Burada yer verilmesi gereken önemli bir nokta normatiflik kavramının, yayılmak istenen normların evrensel değer olarak varsayımıdır.

Avrupa Birliği' nin, aşağıda daha ayrıntılı biçimde değinilecek olan normlarının evrenselliği ise zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Normatifliğe getirilmiş olan eleştirilerde üzerinde önemle durulan nokta, normların evrenselliğe dayalı olmasıyla ilişkilidir. Bahsi geçen kavramı eleştirenlere göre normlar, yapay, ulusal, yasal yahut kültürel olarak inşa edilmişlerdir ve bu nedenle evrensel

olmamaktadırlar (Ataç, 2012: 4). Getirilen tüm bu eleştirilere karşın AB' nin, onarılması gereken çeşitli konuların varlığına rağmen, normatif bir güç olduğu görüşü kuvvetli bir şekilde desteklenmeye devam etmektedir. AB' yi normatif bir güç olmaya, bir diğer ifadeyle normatif kapasiteye sahip olmaya iten nedenler inceleneceğinde, Ian Manners tarafından 1990' lı yılların başlarında geliştirilmiş olan görüşlere bakmak faydalı olacaktır. Manners' a göre 1980' li yıllarda uluslararası alanda yaşanan gelişmeler AB' nin ve ulus devletlerin askeri ve sivil anlamda güçlenmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Yine 90' lı yıllarda dünya sisteminde meydana gelmiş olan gelişmeler, Avrupa Birliği' nin askeri güç olmaktan ve bu amaç doğrultusunda misyonlar üstlenmekten ziyade, daha önemli bir görevi olduğunu göstermiştir. Bahsi geçen görev, Birliğin kuruluş amacı olan bölgede barışın tesis edilmesidir. AB ile özdeşleştirilmiş olan bu barışın tesisine ilişkin görev ancak ortak değerler ve sembollerin paylaşılması ile bahsi edilen ortak değerlerin diğer ülkelerde yerleşmesinin teşvik edilmesi sonucu gerçekleşebilecektir. Tüm bu çabaların ardından, bahsi geçen sürdürülebilir barışın tesis edilmesi mümkün olacaktır (Yılmaz ve Uğurlu, 2012: 89). AB' nin etkin bir normatif güç olarak dünya konularında aktif bir rol alması ancak ve ancak yukarıda bahsi geçen barışın tesisi görevinin yerine getirilmesine bağlıdır. 90' lı yıllarla birlikte, bu felsefe ve bakış açısı doğrultusunda geliştirilmekte olan Avrupa Birliği dış politikası, askeri güç bakımından aktör konumunda olmayı reddetmektedir. Bu bakışta AB, aktör olmak yerine, üye devletlerin ortak değeri olan barışın korunması yönünde ortak karar verebilmelerini geliştirilmeye çalışılan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemle eklenmesi gereken noktalardan bir tanesi şudur ki AB, Birliğin temel misyonu olarak görülen barışın tesisi hususunda etkili olabilmek için en etkili iki araç olarak genişleme ve komşuluk politikalarını kullanmaktadır (Yılmaz ve Uğurlu, 2012: 89).

Avrupa Birliği' nin varlığını normatif bir güç olarak sürdürmesini savunan çevrelerce, ahlaki üstünlük anlayışına göre AB için en doğru olan yaklaşım budur. Etik ve tarihsel görev bakış açısıyla norm yayıcı, normatif bir tavır benimsemek AB için kaçınılmaz bir görevdir. Avrupa Birliği, sahip olduğu modeli Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine ve diğer aday ülkelere tavsiye ettiği gibi, bahsi geçen modeli

küresel olarak da yaymalıdır. Etkinlik ve görev bilinci düşüncesi ile, AB' nin fikirlerini silahlar yahut zor kullanma yoluyla yaymasının etkin ve etkili olmayacağı ve bunun örgütün tabiatına aykırı olduğu düşünülmektedir. AB' nin var olan konumunu sürdürerek varlığını normatif bir güç olarak devam ettirmesi gerektiğini savunanlara göre, son olarak, normatif güç olmaktan çıkıp küresel bir güç halini almaya çalışmak AB' nin kurtarıcı felsefesine ihanet ve Avrupa' yı Avrupa yapan değerleri inkar etmek olacaktır. Bu görüşe göre temel değerlere sadakat gösterilmeli ve model, olmasına kanaat getirilmesi durumunda, eksik yönleri tamamlayarak devam ettirilmelidir (Dinç, 2011: 105).

1.2.6.1. Avrupa Birliği' nin Normatif Temelleri

Avrupa Topluluğu' nun Birlik olma sürecinin gerçekleştiği 1990' lı yıllarda AB' nin dış dünya ile sürdürdüğü ilişkilerde normatif öğeler daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Geride kalan elli yıl süresince AB, kendisine normatif bir temel oluşturan çok sayıda belge ortaya çıkarmış ve geliştirmiştir. Tüm bunların yanı sıra, Lizbon Anlaşması' nın yürürlüğe girmesiyle birlikte toplumsal adalet, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi kavramlar anayasal bir konum edinmiş ve bahsi geçen normlar AB dış politikasında ve uluslararası kimliğinde etkili olmuştur (Özgündüz, 2012: 23). AB' nin normatif temelleri incelendiğinde, Avrupa hukuku ve politikasının beş temel ve dört alt norm etrafında şekillendiği görülmektedir. Temel normlar; barışın merkezileşmesi, özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları olarak açıklanırken alt normlar; toplumsal gelişme, ayrımcılıkla mücadele, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim olarak belirtilmiştir (Manners, 2001: 10-11).

Avrupa Birliği Komisyonu' nun 1997 yılında yayınlamış olduğu Lüksemburg Bildirisi' nde; Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerin çıkarları konusunda pek çok ortak noktada birleştiği belirtilmiş, İnsan hakları, demokrasi, barış ve güvenlik olarak belirtilen değerlerin yaygın hale getirilmesi, gelişme bakımından geri kalmış ülkelere yardım edilmesi ve çevrenin karşı karşıya kalabileceği önem arz eden ve büyük zararlardan korunması alanlarında Birlik üyesi devletlerin daha etkili olması gerektiği ifade edilmiştir. Manners' a göre AB, bahsi geçen alanlarda normatif bir güç sergilemektedir. Komisyon tarafından dile getirilen hususlarda AB' nin

gösterdiği tavır ve uygulamalar, AB' nin normatif bir güç olduğunu ortaya koymaktadır (Özgündüz, 2012: 24). Avrupa Birliği, genel olarak dış politikasının daha özel düzeyde genişleme ve komşuluk politikalarının tasarımında kendi norm ve değerleriyle uyum sağlama hususunu, karşı taraf ile olan ilişkileri geliştirmenin ön şartı olarak belirtmiştir (Ataç, 2012: 3).

Avrupa Birliği Üyelik Kriterleri olarak da anılan Kopenhag Kriterleri, AB' nin benimsediği normları üye devletlere de benimsetmeyi amaçlayan ve AB' nin normatif gücünü öne çıkaran kriterlerdir. Bahsi geçen üç kriter şu şekil ifade edilmiştir; siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve topluluk mevzuatının belirlenmesi. Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı olarak sıralayabileceğimiz Kopenhag Siyasi Kriterleri' nde Avrupa Konseyi, bahsi geçen kriterlerin varlığını ve işlerliğini analiz etmektedir. Özellikle insan hakları konusu üzerinde önemle durmakta olan Birlik, AB adayı bir ülke söz konusu olduğunda bahsi geçen alanda yaşanan gelişmeleri özenle değerlendirmektedir. Pek çok ülkenin insan hakları konusunda yaptığı değişiklik ve düzenlemelerin sayıca fazla oluşu da AB' nin bu konudaki ısrarcı tutumunun en büyük örneğini teşkil etmektedir (Sawe, 2017). AB' ye üyelik hususunda Birliğin üzerinde önemle durduğu bir diğer madde Kopenhag Ekonomik kriterleridir. Bahsi geçen kriterler temel olarak iki ekonomik husus üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki tüm varlığıyla işler durumda bir piyasa ekonomisine sahip olmakken bir diğeri, Birlik içindeki rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı olarak ifade edilmektedir (Morgil, 2006: 92). Birlik, topluluk üyesi olacak devletlerden siyasi birlik ve ekonomik birlik hedeflerinin kabul edilmesine ek olarak Birlik tarafından alınmış olan yahut alınacak kararları uygulama, gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kapasitesine sahip olmasını da beklemektedir. AB Müktesebatını kabul etme, benimseme ve uygulama aşamalarını içeren bu süreç Birlik tarafından oldukça önemsenmekte; süreç, üyelik sağlama aşamasının yanı sıra karşılıklı güven tesis edilmesi ve bunun gösterilmesi biçiminde değerlendirmektedir (Aktan, 2000). AB, Kopenhag Kriterleri' nin yanı sıra normatif güç oluşunu gösteren ve pekiştiren pek çok eylem gerçekleştirmiştir ve gerçekleştirmektedir. Ölüm cezasının kaldırılması AB' nin insan hakları alanında

yerleşmesi konusunda üzerinde önemle durduğu normlardan biridir. Avrupa Birliği' nin normatif karakterini ortaya koyan genişleme süreci ve Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında Avrupa Birliği' ne ortak olacak ülkelerde ölüm cezasına hiçbir koşulda izin vermeme konusunda teşvik edici davrandığı ve bahsi geçen konunun gündemde tutulmasını sağladığı görülmektedir. AB' nin normatif karakterinin öne çıktığı bir diğer konu ise çocuk hakları konusundaki çalışmalarıdır. AB mevzuatında yapılmış değişikliklerin ardından, son olarak Lizbon Anlaşması' nda ayrımcılık ve toplumsal dışlanma ve çocuk hakları konusunda gerek Birlik içerisinde gerek dışarıda mücadele etme hedefi vurgulanmıştır (Özgündüz, 2012: 26). Nathalie Tocci' ye göre, normatif güç yahut normatif dış politika, benimsediği normatif amaçları yine normatif araçlar aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Kullanılan araçların yanı sıra bahsi edilen araçların nasıl kullanıldığı da bu konuda fazlasıyla önem arz etmektedir (Tocci, 2008: 8).

Bir normatif güç olarak AB' nin kullandığı araçlar genişleme ve komşuluk politikası olarak belirtilmektedir. AB' nin son yıllarda üzerinde durduğu stratejik politika araçlarından biri olarak karşımıza çıkan Avrupa Komşuluk Politikası; Akdeniz çevresinde, Doğu Avrupa' da ve Güney Kafkaslar' da kendisine komşu ya da yakın durumdaki devletlerle kapsamlı ortaklık ve iş birliğini öngörmektedir. Tam üyelik söz konusu olmasa dahi Birliğin politik, ekonomik ve sosyal değerleri çerçevesinde söz konusu ülkelerin entegrasyonunun amaçlandığı Avrupa Komşuluk Politikası vasıtasıyla AB tarafından, değerleri ve politikalarıyla uyumlaştırılmış bir dost ülkeler ilişkisinin oluşturulması hedeflenmektedir. Bahsi edilen politika ile Birliğin güvenlik, istikrar ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarının komşularıyla yakın ilişki kurmasından ayrı düşünülemeyeceği ve taraflar arasındaki ilişkilerin AB' yi yönlendiren ortak değerler olan politik ve ekonomik unsurların benimsenmesi ve geliştirilmesine dayanacağı vurgulanmıştır (Samur, 2009: 171). AB' nin normatif gücünü vurgulayan bir diğer unsur olan genişleme sürecinde, yukarıda da değinildiği üzere, üye olacak ülkelere çeşitli kriterler getirilerek ülkelerin AB' nin yapısına yakınlaştırılması amaçlanmaktadır. Üyelikle birlikte Avrupalı ülkelere (demokrasi, istikrar, insan hakları ve benzeri konularda) büyük avantajların sağlandığı belirtilirken Birliğe katılımın milyonlarca insanın yaşam kalitesini de artıracağı ifade

edilmiştir (European Commission, 2011: 5). AB' nin sahip olduğu değerleri aday ülkelerin benimsemesi ve politikalarını yaklaştırması gereken değerler olarak gösterilmesi AB' nin normatif bir güç olduğunu ve barışı tesis etme görevini gerçekleştirmek için kullandığı politikalardan birinin de genişleme politikası olduğunu göstermektedir.

2. BÖLÜM

2.1. Küreselleşme ve Dünyada Küresel Eğilimler

Dünya ekonomisinde özellikle 1980' li yılların sonlarında küreselleşme (globalleşme) kavramı, sıkça işlenmeye başlanmış ancak bu kavram üzerinde tam olarak mutabakat sağlanamamıştır. Küreselleşme kavramı; "ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlarda, bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını" ifade etmektedir. Küreselleşme, üretim faktörlerinin, ülke birikimlerinin ve değerlerinin ulusal sınırları aşarak yayılması, ticaret ve yabancı yatırımlarla dünya ülkelerinin bütünleşmesi ve ulusların ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel farklılıklarına rağmen ortak bir noktada buluşup uluslar arası ilişkilerin yoğunlaştırılması olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2004: 176).

Yeldan' a göre ise; "küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklemlenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi" olarak yorumlanmaktadır (Yeldan, 2002: 13). 1980' ler öncesinde pek fazla telaffuz edilmeyen küreselleşme, günümüzde soysal, siyasal, kültürel ve ekonomik hemen hemen her konunun içinde yerini bulmuş, tartışmaların odak noktası olmuştur. Ulaşım ve iletişim teknolojileri geliştikçe uluslar ve ekonomiler birbirine yaklaşmış, karşılıklı ilişkiler yoğunlaşmış ve dünya üzerinde sermaye, mallar, hizmetler, işgücü, bilgi, fikirler, suçlar, kültür ve değerler, modalar, sosyal hareket ve anlayışlar, sosyal sorunlar, yaşam tarzları ve hatta hayatı algılayış biçimleri bile kitlesel olarak dolaşmaya başlamıştır (Özdemir, 2004: 174).

Dr. Bahadır Kaleağası' na göre ise küreselleşmenin tanımlanması farklı boyutlarda yapılabilir: "Uluslar arası ticaret, siyaset, ekolojik dengeler, kültürel etkileşim, internet, spor, terör, suç şebekeleri…" (Kaleağası, 2003: 3).

Küreselleşme ile birlikte insanlar ve toplumlar arası ilişkiler yoğunlaşmıştır. Ticaret, seyahat gibi pek çok faaliyet, uluslar arası bir nitelik kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin insanlar ve toplumlar arası ilişkileri zenginleştirdiği

söylenebilir (Balay, 2004: 61). Küreselleşme ile birlikte insanlar mal, hizmet ve fikir alışverişi yaparak, ulusal düzeyde düşünce tarzını terk edip, uluslar arası ölçekte yeni bir ilişki ve düşünce tarzına geçiş yapmaktadır (Balay, 2004: 62).

Küreselleşme, ulusal hükümetlerin ekonomideki rolünü azaltmakta ve rekabetin alanını ülkeler arası boyuttan, uluslar arası, şirket ve firmalar arası bir boyuta taşımaktadır. Böylece ulus devletler ile çok uluslu şirketler arasında bir amaç çatışmasına tanık olunmaktadır (Balay, 2004: 63). Küreselleşme bir yandan, elektronik ve haberleşme teknolojisinde sağlanan gelişmeler, diğer yandan da sermayenin sınırsızlığı ve dünya ticaretinin serbestleşmesi olarak algılanmaktadır. Son yıllarda ekonomik, siyasal ve toplumsal anlamda hemen hemen her konu küreselleşme ile ilişkilendirilmiş ve küreselleşme paradoksal öğeleri de içinde barındıran kompleks bir kavram haline gelmiştir. Böylece küreselleşme ile ilgili olarak geliştirilen yaklaşımlarda bu kavramın ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda pek çok sorunun sebebi, sonucu ve çözüm yolu olarak ifade edildiği görülmüştür (Demir, 2001: 74). Küreselleşme ekonomik, yönetsel ve siyasal anlamda dünyanın geldiği yeni durumu ifade eden, yaşamın tüm alanlarını kuşatmış ve tüm toplumları etkileyecek güç ve boyutta olan bir kavramdır. Böylesine güçlü ve etkileri sadece toplumsal veya yerel olarak sınırlandırılamayacak olan bu kavram, olumlu ve olumsuz etkileri ile de yandaş ya da muhalif grupların oluşmasına neden olmaktadır. Çünkü; küreselleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bütünleşmeyi sağlayıp, üretken sermayenin kar oranlarını arttırmak üzere üretimi dünya ölçeğinde planlama eğilimlerine işaret etse de, dünyanın diğer bölgelerini dışlama eğilimini de içinde barındıran ve üçüncü dünya ülkelerini kaderleri ile baş başa bırakıp, üçüncü dünyanın da üçüncü dünyası durumuna gelmesine sebep olabilecek paradoksal bir süreçtir (Çukurçayır, 2003: 1-17).

Küreselleşmeye yaklaşım genel olarak üç grupta incelenebilir;

- Birinci grupta yer alan anlayışa göre küreselleşme, teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Özellikle bilgi toplumunun artan önemi ve gelişen bilgisayar teknolojisi ve internet

ağı sayesinde kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim sermayenin hareket alanını genişletmiş, üretim- yatırım ve tüketimi uluslararasılaştırmıştır,

- Küreselleşmeye farklı bir pencereden bakan diğer bir grup ise neo-liberallerdir. Neoliberallere göre küreselleşme, piyasaların uluslararasılaşmasına bağlanmaktadır. Teknolojik ilerleme ile birlikte artan üretim, piyasaların dışa açılmasını gerekli kılmış ve ticaret serbestleşmiştir. Ülke ekonomileri korumacı politikaları bir tarafa bırakarak, dış ticareti teşvik etmiş ve para piyasaları serbestleşmiştir. Kısacası ünlü iktisatçı Adam Smith' in "görünmez el" yaklaşımının geçerliliği kabul edilerek piyasa ekonomisi egemen kılınmaya çalışılmıştır,
- Üçüncü grupta yer alan yaklaşıma göre küreselleşme yeni bir kavram değildir (Neo-Marksist yaklaşım). 19. yüzyıl dış ticaret hacmine ilişkin verilere, 500 yıl önceki keşif gezilerine ve yüzyıllar öncesine dayanan kervan ticaretlerine dayanarak küreselleşmenin yeni bir olgu olmadığı ifade edilmektedirler (Özdemir, 2004: 175- 176).

Diğer taraftan kapitalist sistemin varlığını idame ettirebilmek ve yaşadığı krizden sıyrılabilmek için küreselleşme olgusunu bir çözüm yolu olarak ortaya koyduğu görüşü de ileri sürülmektedir (Özdemir, 2004: 176).

21. yüzyılda dünya; her alanda liberal felsefenin hakimiyetinde, teknolojik gelişmenin sınır tanımaksızın önemli değişmelere yol açtığı, bilgi ekonomisinin öne çıktığı bir döneme girmiştir. Haberleşme ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişmeler dünyayı küreselleşmeye doğru itmekte, mal ve finans piyasalarının mobilitesi her geçen gün artmaktadır. Çok taraflı ticari ve mali ilişkilerin gelişmesi küreselleşmeye hız kazandırdığı gibi, benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içinde olan ülkeleri, güç birliği oluşturma yönünde yoğun bölgesel ilişkiler içerisine de itmektedir. Kısacası "dünya ölçeğinde globalleşme bilgi ve sermayenin, hizmetlerin, sınırlar arasında mal akışının büyümesini yansıtırken, ülkeler arasında ekonomik dayanışmanın büyümesine de işaret etmektedir." (Zencirkıran, 2003: 1-8).

Günümüzde tartışılan küreselleşme kavramı ise, çok daha geniş tabanlı olup toplumların yalnızca ekonomik yapılarına değil sosyal, kültürel, siyasal ve teknolojik yapılarına da nüfus eden güçte ve boyuttadır. Bu nedenle küreselleşme kavramını daha geniş bir perspektif içinde ele almak daha akılcı ve açıklayıcı olmaktadır. Küreselleşme yeni bir olgu olmasa da; yeni kurallar koyan, yeni araçlar kullanarak yeni pazarlar oluşturan ve başrollerde yeni aktörlerin olduğu yeni dünya düzenini işaret eden bir süreçtir. Mesele küreselleşmeyi savunmak ya da küreselleşmeye muhalif olmak değildir. Küreselleşme artık, kayıtsız kalınamayacak bir biçimde yaşamın her alanında etkisini hissettiren bir kavramdır. O nedenle çok iyi tahlil edilmeli, olumlu ve olumsuz yanları analiz edilmeli ve olumlu yönlerinden yararlanma çabasına girilirken, olumsuz yönleri için de tedbirler alınmalı, savunmaya geçilmelidir (Çukurçayır, 2003: 13).

Küreselleşme en genel anlamda, ülkeler arasında ekonomik, politik ve sosyal ilişkilerin yaygınlaşması, gelişen teknoloji, haberleşme ve ulaşım ağı ile yerel ve ulusal düzenlemeler üzerinde sınırlar arası farklılıkların ortadan kalkması ve ülkelerarası ideolojik kutuplaşmaların çözülmesi şeklinde ifade edilmektedir. Böyle bir tanımlama ile, mekan ve yerel kural sınırlaması olmaksızın, üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin, bilgi ve teknolojinin ve hatta maddi-manevi değerlerin milli sınırlarını aşarak yayıldığı bir dünya idealize edilir (Demir, 2001: 75).

Yerleştirilen yeni "dünya toplumu", coğrafi sınırların önemini yitirmesi ile siyasi ve iktisadi çatışmaların olmadığı, ulus üstü kuralların hakim olduğu bir toplumdur. Böylece küreselleşme tüm dünyayı kuşatan ve kapsayan ve içinde barındırdığı ekonomilere eşit fırsatlar sunan bir süreç olarak sunulmaktadır. Ancak dünya ülkeleri arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklar, daha da önemlisi gelişmişlik farklılıkları bu süreçten tüm ekonomilerin aynı ölçüde yarar sağlayacağı görüşünün geçerliliğini sınırlandırmakta ve küreselleşme kavramının sorgulanması ihtiyacını doğurmaktadır. Küreselleşmenin paradoksal yapısı tüm dünyayı kuşatmasına izin vermemekte, hatta bazı ülkelerin dünya ile bütünleşmek yerine dünyadan dışlanmasına neden olmaktadır (Demir, 2001: 75-102).

Küreselleşen ekonomiler arttıkça ve küreselleşme olgusu etkisini her geçen gün artarak hissettirdikçe, ülke ekonomileri ve ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları bu hızlı değişimden kaçınılmaz olarak etkilenmektedir. Böylece uluslararası karşılıklı bağımlılık artmakta ve uluslar denizaşırı ülkelerde meydana gelen olay ve kararlara bağımlı hale gelmektedir.

Küreselleşmenin tanımı, kapsamı ve etkileri konusunda ileri sürülen farklı görüşlere ilave olarak, küreselleşme ile ilgili bir diğer fikir ayrılığı yaratan konu ise, küreselleşmenin yeni bir kavram olup olmadığı hususundaki görüş farklılıklarıdır. "Eğer küreselleşmeyi, ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir uluslar arası ekonomi diye yorumlarsak", küreselleşmenin yeni olduğunu söylemek imkansızdır (Hırst ve Thompson, 1996: 8). Ancak hiç şüphe yok ki, bugünkü dünya ekonomisi 1900' lü yılların başındaki durumundan çok farklıdır.

İnsanlık tarihi incelendiğinde, her dönemde toplumların var olan sınırları aşmak gayretinde olduğu görülmüştür. Her dönemde insanlık ticaretin sınırlarını zorlamış, ticaretin sınırları genişledikçe yeni topraklara sahip olma güdüsü artmıştır. Çünkü artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ancak ve ancak yeni hammadde ve gıda kaynaklarını bulmakla mümkün olmuştur.

Örneğin; Uzak Doğu - Orta Asya hattı boyunca uzanan kervan ticaretleri ve İpek Yolu, bugünkü sınır ötesi ticaret ve uluslararası sermaye hareketinden çok da farklı bir şey olarak görülemez. Şüphesiz ki o çağlardaki bu tür girişimler bugünkü anlamda küreselleşmenin temelini atmış, zeminini hazırlamıştır. Tarihi süreç içerisinde küreselleşmenin seyrine bakıldığında, dünya üzerinde iki küreselleşme dalgasından söz edilebilir. 1. Sanayi Devrimi öncesinde görülen küreselleşme yoluyla zenginleşme sürecinin coğrafi keşiflerle sağlandığı görülür (Kazgan, 2005: 3). Küreselleşmenin 1. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan ve coğrafi keşiflerle etkisini hissettiren boyutu 1. küreselleşme diye tanımlanırken, 1980' li yıllardan sonra boyut değiştiren ve 1990' larda SSCB' nin dağılması ile etkisini artıran ve "yeni dünya toplumuna" doğru gidişi hızlandıran süreç ise 2. küreselleşme olarak tanımlanmaktadır (Kazgan, 2005: 4). Hiç kuşku yok ki; 2. küreselleşmeye ivme

kazandıran ve 1. küreselleşmeye kıyasla, " küreselleşme" veya "globalleşme" kavramlarının daha fazla tartışılmasına ve bu kavramlara yandaş ve muhalif gruplar oluşmasına neden olan en önemli gelişmeler teknolojik ilerlemelerin hız kazanması, internet ağının yaygınlaşması, ulusal devlet anlayışının giderek önemini yitirerek tek kutuplu dünyaya gidişin süratle sürmesidir.

Dünyada küreselleşme furyasının en önemli basamağı hiç kuşku yok ki, coğrafi keşifler olmuştur (Kazgan, 2005: 2). Coğrafi keşiflerle artan ticaret dürtüsü, küresel alanı genişletmiş ve serveti Avrupa topraklarına aktarmıştır. Böylece servetin toplandığı Avrupa' da üretim artmış, teknolojik icatlar gelişmiş ve ticaretin yayılmaya başlandığı alanda küreselleşme de kendini hissettirmeye başlamıştır. 1. küreselleşme sürecinin başlamasının ardında yatan temel güdü pazar bulma ihtiyacıdır (Akbey, 2004: 138). Tüm bu gelişmeler Avrupa' dan sonra dünyanın geri kalan bölgelerinde de görülmeye başlanmıştır. Ancak dünyanın bazı bölgeleri gerek içsel sorunları gerekse ticari dürtü eksikliğinden dolayı, ya da elde edilen sermaye birikiminin ticari manada etkin kullanılamadığından dolayı bu sürecin dışında kalmış ve tıpkı bugünkü manada gelişmişler ve geri kalmışlar şeklinde kategorize olma eğilimine girmişlerdir. Böylece zenginleşen Avrupa henüz 1. Sanayi devrimi öncesi; dünyanın diğer alanları ile arasındaki farkı açmıştır. Böylece bazı toplumlar geri kalmışlığa mahkum olurken Avrupa ise ufkunu açmıştır (Kazgan, 2005: 3).

1. küreselleşme süreci 1. Dünya Savaşı ile kesilmiş ve 1970 yılına kadar küreselleşme süreci kesintiye uğramıştır. 1979 Petrol Krizi tıkanan ekonomik sisteme çözüm olarak neoliberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu da 2. küreselleşme dalgasını yaratmıştır (Akbey, 2004: 138). Küreselleşme SSCB' nin yıkılmasıyla beraber boyut değiştirmiştir. Teknolojik yeniliklerle beraber her türlü sermaye sınır tanımaksızın serbestçe dolaşmaya başlamış, finansal serbestlik giderek artmıştır. Artık istikamet tek "merkezli dünya"dır.

Ticari faaliyetlerin uluslararasılaşması en eski uygarlıklara kadar dayanmaktadır (Hırs ve Thompson, 1996: 44). Avrupa' da Ortaçağ' da başlayan sınır ötesi ticaretle ve yeni icatlarla zenginleşen İngiltere, küreselleşmeyi sürükleyen devlet konumunda olmuştur (Kazgan, 2005: 5). Bu dönemde bazı tüccarlar İngiliz

mallarını Güney Avrupa Ülkelerine satışına olanak sağlamışlardır (Hırs ve Thompson, 1996: 45). Sanayi Devriminden sonra ise, sınır ötesi ticaret faaliyetleri artış göstermiş ve çokuluslu şirketler sahnedeki yerini almıştır. 1.Dünya Savaşı' ndan sonra ise çokuluslu şirketlerin oluşumunu tamamlayıp yapılarını sağlamlaştırmalarıyla ticari faaliyetler hız kazanmıştır. Bu hız ekonomik buhran yıllarında yavaşlasa da , 1950' lerden sonra yeniden canlanmıştır (Hırs ve Thompson, 1996: 46-49).

19. yüzyılın ikinci yarısında, uluslar arası ticaretin önündeki en önemli engel olarak görülen taşıma maliyetlerindeki yükseklik ve ulaştırma giderlerinin fazlalığı, buhar makinesinin deniz ve demiryolu taşımacılığına uygulanmasıyla düşüşe geçmiş ve böylece hem uluslararası ticaret artmaya, hem de emek ve sermaye küreselleşmeye başlamıştır. İlk küreselleşme dalgasını yaratan, teknolojik yeniliklerle buhar gücü ve demir endüstrisini geliştiren Sanayi Devrimi' dir. Bunu ise üretimde verimlilik ve üretkenliğin artması ile ve ulaştırma-haberleşme teknolojisi ile sağlamıştır. Yani küreselleşme sürecinin ilk önemli etkeni teknolojik yeniliklerdir denebilir. Küreselleşmenin diğer dinamiği de uluslar arası finans ve ticarettir (Akbey, 2004: 138-139). Böylece uluslar arasındaki mal, hizmet, kültür ve işgücü alış-verişi için uygun zemin oluşturulmuştur. Nüfus arttıkça ücreti azalan emek sosyal güvenceye de sahip olamamış ve şansını deniz aşırı topraklarda deneme peşine düşmüştür (Kazgan, 2005: 6).

Gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere göç özellikle 2. Dünya Savaşı' ndan sonra artmıştır (Hirst ve Thompson, 1996: 52). Ancak yinede işgücü piyasasındaki uluslar arası hareketlilik, hiçbir dönemde mal ve hizmet hareketliliği kadar yoğun olmamış ve işgücü piyasalarının yapısı biraz daha ulusal kalmıştır. İşgücünün yüksek mobilitesi bölgesel bloklaşmaların içinde kalmıştır. Uluslararası ticaret, sermaye hareketliliği, mal ve hizmetler için varlığı kabul edilen bir dünya piyasası, henüz emek piyasası için bulunmamaktadır. Emeğin hareket alanı, bölgelerarasına pek fazla yayılmayıp, daha ziyade komşu ülkeler arasında sınırlı kalmıştır. İstihdama yönelik uluslar arası göçler 20. yüzyılın son çeyreğinde ciddi boyutlara ulaşmıştır ancak Körfez Savaşı' nın ardından geçici göçmen istihdamı

sekteye uğramış ve işgücü illegal yollarla kendine istihdam alanı aramıştır. Yasal olarak istihdam edilenler ise nitelikli işgücü ve üst düzey yönetici konumunda olanlardır (Hirst ve Thompson, 1996: 56).

İkinci Dünya Savaşı' nın ardından dünya ekonomisinde çok büyük bir küresel konjonktürel eğilimler gözlemlenmekte ve iktisadi faaliyetler hızla uluslararası nitelik kazanmaktadır. 1929 Büyük Dünya Bunalımı, ve bu kriz sürecinin aşılabilmesi, devlet müdahalesini gerekli gören Keynes' in yaklaşımın benimsenmesi ile mümkün olmuştur. Kapitalist mantığın işleyiş biçiminin ekonomik sistemlere verebileceği zararın kamu aracılığı ile giderilebileceği düşünülmüştür. Görenel bu düşünceyi şu cümlesi ile ifade etmiştir: "Ancak temel karşı çıkış, müdahalelerin asıl pürüz kaynağı oluşuydu" (Görenel, 2002: 306). Ardından bu fikirden beslenen yeni klasik yaklaşım ve parasalcı yaklaşım hakimiyeti görülmeye başlanmış ve iktisadi liberalizmin derinleşmesi için çaba sarfedilmiştir.

Keynes' in devlet müdahaleli iktisat politikaları ile devlet, kurumları ve işletmeleri ile ekonomik konjonktüre yön verebilecek bir güce ulaşmıştı. Korumacılığa, ithal ikameci sanayileşme stratejisine, gelir dağılımındaki değişimlere ve işçi-işveren sınıflarının etkin mücadelesine dayanan devlet temelli bu güçlü yapı haliyle kendine muhalif grupları yaratmıştır.

Böylece kapitalizm ya da yeni adıyla küreselleşme, liberalizmin hayatın tüm alanlarına yansıtılma çabası olarak ve gelişmiş ülkelerde kar hadlerinin düşmesine bir çözüm yolu olarak varlığını kabul ettirmeye çalışmaya başlamıştır (Görenel, 2002: 308).

2.2. Dünya Ticaretinde Ekonomik Entegrasyonlar

Uluslararası ticareti serbestleştirme çabalarının en önemli bölümü ekonomik entegrasyonlardır. Ekonomik entegrasyon teriminin iktisat literatürüne girmesi çok eski değildir. Küçük ekonomik birim veya parçaların birleşmesi, bütünleşmesi, tamamlanması anlamına gelen ekonomik entegrasyon kavramının literatüre kazandırılması 1974 yılına rast gelmiştir.

Ekonomik entegrasyonun tanımı üzerinde tam bir anlaşmaya varılamamıştır. Tinbergen' e göre; ekonomik entegrasyon, uluslararası ekonomik işbirliğinin en uygun düzeye çıkartılması, C. Kindleberger' e göre; üretim faktörleri fiyatlarının eşitlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Ekonomik entegrasyon ile ekonomik işbirliği kavramlarının birbirinden farklı olduğunu ve iki kavram arasında bir ayrımın yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Karluk, 2002: 477). Balassa' ya göre; ekonomik entegrasyon, bir takım ayrımcılık çeşitlerinin bir bölgede ortadan kaldırılmasına yönelik önlemleri içine alıyorken; ekonomik işbirliği, ayrımcılığı azaltan eylemleri içermektedir (Karluk, 2002: 486).

Ekonomik entegrasyon hareketinin oluşumundaki en temel sebep ekonomik potansiyelin arttırılmasıdır. Modern devlet yönetimlerinin temel hedeflerinden biri, ekonomide verimliliği yükseltmek, ekonomik olarak üretim kapasitesini genişletmek ve sonuç olarak toplumsal refahın seviyesini arttırmaktır. Bu amaçlara, ticari, ekonomik ve uluslararası entegrasyonlara girilmek şartıyla piyasa hacminin genişletilmesi sayesinde daha etkili olarak varma ihtimali bulunmaktadır. Zira geniş bir ekonomik pazar, içsel ve dışsal ekonomiler yaratmak, dış ekonomik rekabette artış sağlamak, teknolojik gelişmeyi hızlandırmak, genel olarak ekonomide kaynak verimliliğini yükseltmek gibi hedeflere daha kolaylıkla ulaşılmasını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle ülkeler, uluslararası ekonomik entegrasyonlara katılarak, ekonomik hatta siyasal egemenliklerinden belli oranlarda vazgeçerek, ekonomik ve dolayısıyla toplumsal refah seviyesini arttırma doğrultusunda garantiler aramaktadırlar.

En temel tanımı ile ekonomik birleşme; birleşmedeki ekonomilerdeki mal ve hizmet akımlarının serbestleştirilmesi, ticaret kısıtlarının kaldırılıp bir ortak pazar yaratmak şeklinde ifade edilebilir. Bölgesel ekonomik entegrasyonların en iyi örneği 1957' de temeli oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)' dur. Başka bir önemli Bölgesel Ekonomik Entegrasyon hareketi, üye olan ülkeler arasındaki ticareti düzenleyerek, yeni avantajların oluşturulmasını sağlamak için Kanada ve ABD arasında 1992' de başlayan, 1994' de Meksika' nın eklenmesiyle faaliyete geçen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (*NAFTA - North American Free Trade*

Agreement) dır. Üçüncü bir Bölgesel Ekonomik Entegrasyon ise, Japonya ve çevresinde bulunan Güney Doğu Asya Ülkelerinin oluşturdukları ekonomik entegrasyon hareketidir. Bu üç kutup, dünyadaki bölgeselleşme hareketlerinin de merkezi durumuna gelmiştir.

2.2.1. Ekonomik Entegrasyon Aşamaları

Ekonomik bütünleşmeler bütünleşme içerisindeki ülkelerin ihtiyaçları gereği farklı şekillerde ortaya çıkmaktadırlar. En zayıf biçimden en ileri biçimine kadar ekonomik bütünleşmeler 6 farklı aşamada gerçekleşmektedir;

- Tercihli Ticaret Anlaşmaları (*Preferential Trade Agreement*),
- Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları (*Free Trade Area Agreement*),
- Gümrük Birliği (*Customs Union*),
- Ortak Pazar (*Common Market*),
- Ekonomik Birlik (*Ecomomic Union*).

Tercihli Ticaret Anlaşmaları: Anlaşmaya taraf ülkelerin karşılıklı olarak veya tek yanlı belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerinde indirimde bulunmalarına dayanan en dar kapsamlı iktisadi bütünleşme aşamalarındandır. Diğer ülkelerle olan tarife yapılarını ise üye olan ülkeler aynen korurlar (Seyidoğlu, 2001: 205). İngiltere ve Commonwealth üyelerinin 1932' de kurdukları " Commonwealth Tercihli Tarife Sistemi " bu anlaşmaya iyi bir örnek teşkil etmektedir (İyibozkurt, 1995: 208).

Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları: Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Area - FTA) anlaşmaları veya günümüzde yüksek düzeyde bazı ülkelerle yapılan serbest ticaret anlaşmalarında (STA), taraf olan ülkelerin kendi aralarında gümrük vergisi ve kısıtlamalarını kaldırmaları, fakat üçüncü ülkelere yönelik ortak bir gümrük tarifesi oluşturmamaları, anlaşma dışında bulunan üçüncü ülkelere her üye ülkenin kendi milli gümrük tarifesini uygulayabildiği bir ekonomik birleşmedir. FTA' lara örnek olarak Avrupa Serbest Ticaret Alanı (*European Free Trade Area – EFTA*) veya Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (*North American Free Trade Area – NAFTA*) verilebilir. STA ve FTA' da gümrük birliğinden farklı olarak üçüncü

ülkelere yönelik ortak bir gümrük tarifesi uygulanmamaktadır. Buna ek olarak gümrük birliğinde serbest dolaşım ilkesi geçerli olurken STA' da ise menşe kuralları uygulanmaktadır. Özellikle son yıllarda çok taraflı ticaret sisteminde yaşanan yavaşlama, ülkelerin ticaret politikalarında Tercihli Ticaret Anlaşmalarını (TTA) ön plana getirmiştir. Sadece gelişmiş ülkeler kapsamında değil, güney - güney ve kuzey - güney ekonomik ve ticari ilişkilerinde TTA' ların arttığı istatistiklerden ortaya çıkmaktadır (İİB, 2010: 1).

Gümrük Birliği: İki veya daha fazla ülkenin karşılıklı ticaret üzerindeki gümrük vergileri, ithalat kotaları vs tüm kısıtlamaları kaldırarak üyesi olmayan üçüncü ülkelerden gelen mallar için aynı tarife uygulanmaya karar verdiğinizde, sonuç bir Gümrük Birliği olarak adlandırılır. Ortak Gümrük Tarifesi (OGT); GB' ne dahil olmayan diğer üçüncü ülkelerden gelen mallar için aynı tarifenin uygulanmasıdır. GB' ni üye ülkeler, üçüncü ülkelere karşı OGT uyguladıklarından ve kendi aralarındaki gümrük vergilerini kaldırdıklarından, malların taraflar arasında ticareti serbest dolaşım kuralı olarak bilinen ilke doğrultusunda yürütmektedir. Gümrük birliklerinde, taraflardan herhangi birisine üçüncü ülkelerden OGT oranında vergi alınıp ithal edilerek serbest dolaşıma giren mallar da dahil olmak üzere, gümrük vergisi, mal ticareti ve menşe kuralı engeli ile karşılaşılmaksızın gerçekleştirilir. Gümrük birliğine üye ülkeler arasında kota ve tarife türündeki kısıtlamalar kalkar, yalnızca hizmetler ve mal için ortak piyasa yaratılır. Bağımsız Alman prensliklerinin Prusya öncülüğünde 1834' te kurduğu Zolverein ve 1957' de kurulan AET, GB' nin en iyi örneklerinden biridir (Mirus ve Rylska, 2001: 3-4).

Ortak Pazar: Gümrük birliğinden farklı olarak üretim faktörlerinin de üye ülkeler arasında serbest dolaşımına engel teşkil edebilecek tüm kısıtlamaların ortadan kaldırıldığı ve üçüncü ülkelere yönelik ortak gümrük tarifelerinin uygulandığı bir bütünleşme şeklidir. Ortak Pazar üye bir ülkenin iç pazarından oluşmuş ve genişletilmiş bir iç pazardır. İç pazarın oluşması için üye ülkelerin ulusal sınırlarında uygulanan her türlü teknik, fiziki ve mali engellerin kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca üye ülkelerin iç ekonomik politikalarının birbirine yaklaştırılması da gerekmektedir. Söz konusu engelleri ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli önlemler

yürürlüğe girer. Üye ülkeler arasında her türlü sınır kontrollerinin kaldırılması, oturma ve çalışma izni anlaşmalarının yapılması, mali hizmetlerin serbestleştirilmesi, vergilerin uyumlaştırılması gibi. Ortak Pazar içerisinde yer alan ülkedeki sermaye için uygun yatırım alanlarını bulmak serbest olurken, emek de kendi yeteneğine uygun iş ve ücreti elde etme imkânına sahip olabilmektedir. Hem üretim faktörleri piyasalarında hem de mal ve hizmet piyasalarında serbest dolaşımın sağlanması, ortak pazar içinde kaynakların etkin kullanılmasına ve faktör fiyatlarının eşitlenmesine yol açar. Eğer bütünleşmeye giren ülkelerin birbiriyle rekabet edecek oranda büyüme kutupları yoksa bazı ülkeler açısından bütünleşme bir fayda sağlamayacak ve sistemde büyüme eşitsiz olacaktır. Bu da bütünleşmenin bölünmesine sebep olabilir. Avrupa Ekonomik Topluluğu, ortak pazarın en başarılı örneğini ortaya koymuştur (Uyar, 2000: 110).

Ekonomik Birlik: Ekonomik Birlik, ortak pazardan daha ileri olan bir entegrasyon hareketidir ve bir dizi ekonomik politikaların uyumlaştırılmasını gerektirir. En başta maliye ve para politikaları yanı sıra işgücü piyasası, bölgesel kalkınma, ulaşım ve sanayi politikalarının eşgüdümlü olarak uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bir ekonomik birlik ortak para birimi ve ortak para politikası kullanımını içerir. İktisadi birliğin temelini özellikle tek para sistemi, merkez bankası ve birleştirilmiş mali sistem ile ortak dış ticaret politikalarının uyumlaştırılması oluşturur. Ekonomik birlik aşamasında politikaların belirlenmesi konusunda, üye ülke temsilcilerinden oluşan bir kurul karar organıdır. Fakat uygulamayı her ulusal devlet kendisi yürütmektedir. Makroekonomik seviyede bir bütünleşmedir. Çok önemli kararları uluslar üstü bir kuruluşa bırakmaları, federalist devlete geçişe çok yakın olan bir aşamayı göstermektedir. Karar süreçlerinde uluslar üstü yasaların ulusları bağlayıcılığı ve oybirliği ile kararın yerini, oy çokluğunun alması noktasına kolayca gelinebilir(Seyidoğlu, 2009: 227). Özet olarak en zayıf ekonomik entegrasyon biçimi tercihli ticaret anlaşması iken, en ileri entegrasyon biçimi ise ekonomik birliktir.

Ülkeleri ekonomik entegrasyon kurmaya iten üç temel neden vardır. İlk sebep ülkelerin ekonomik üretim kapasitelerini genişleterek verimliliklerini maksimize

etmek bunun sonucu olarak da toplumsal refah seviyesini yukarı taşımak. Bir başka sebep de ülkelerin bölge dışı ülkelere karşı rekabet gücü yaratabilme istekleridir. Ülkeler politik alanda güç kazanma dürtüsüyle de ekonomik entegrasyonlara yönelirler.

Bölgesel komşuların birbirleriyle çatışmak yerine güçlerini bir araya getirerek çıkar çatışmalarını önleme isteği de entegrasyonların kurulmasına sebep olur. Ekonomik entegrasyonların bir aşaması olan Gümrük birliklerinin statik ve dinamik kazançları vardır bu kazançlar da ülkelerin bu birlikler içerisinde yer almasına sebep olmaktadır. Gümrük birliklerinin statik etkileri, ticaret saptırıcı ve ticaret yaratıcıdır. Ticaret yaratıcı etki; entegrasyon içerisindeki ülkenin, daha önce ithal ettiği ürünün bir kısmını ortaklık içinde bulunan diğer bir ülkeden daha ucuza ithalat yapabilmesiyle ortaya çıkabilmektedir. Ticaret saptırıcı etki ise ortak gümrük tarifesinin yeterince yüksek olduğu durumda, entegrasyon dışındaki ülkeden daha düşük maliyetle ithalat yapmak yerine, birlik üyesi bir ülkeden daha yüksek maliyetle ithalat yapma durumunda oluşabilmektedir (Seyidoğlu, 2009: 233).

Bununla beraber başta gümrük birliği olmak üzere ekonomik entegrasyonların dinamik etkileri de ülkeleri entegrasyona dahil olmaya itmektedir. Bu etkiler; kalkınma ve rekabet artışı ve ileri teknoloji kullanımının teşviki, pazarın genişlemesi sonucunda ortaya çıkan ölçek ekonomilerinden faydalanma, dışsal ekonomilerin oluşması üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sonucu kaynak etkinliğinin sağlanması, genişleyen pazar ve rekabet sonucu yatırımların artması, döviz harcamalarından tasarruf sağlanması olarak sıralanabilir.

2.2.2. Küreselleşme Yolunda GATT

Küreselleşme, ekonomik anlamda bütünleşmek ve doğal olarak ülkeleri rekabetin ezici yükünden kurtarmak amacını taşımakla beraber dünya ticaretinde en önemli değişikliklerin de adresidir. Uluslararası alanda meydana gelen serbest ticaret anlayışı da bu düşüncenin bir parçası olmuştur. Sonrasında ortaya çıkan, dış ticareti kısıtlayıcı kota ve tarifelerin azalması hatta tamamen ortadan kaldırılması yönünde çalışmalar da yine bu düşüncenin cesur adımlarıdır. Bu cesur adımların da temel

nedeni son yüzyılın içinde yaşanan iki büyük savaşın, dünya ekonomileri üzerindeki yıkıcı etkileridir (Brown, 2000: 29).

Uluslararası kuruluşlar; Dünya' daki ülkeler düzeyinde faaliyet gösteren, birden çok devleti ilgilendiren fakat devlet niteliği taşımayan ve ticari amaç taşımayan her çeşit kuruluştur. Uluslararası kuruluşlar bu tanımlamayla hem hükümetler - dışı, hem de hükümetler - arası uluslararası kuruluşları (örgütleri) kapsamaktadır (Güran ve Aktürk, 1999: 33). Ancak genellikle dar anlamlı kullanımı tercih edilmekte olup "uluslararası kuruluş" denildiğinde sadece "hükümetler arası uluslararası kuruluşlar" anlaşılmaktadır. Bunlar uluslararası hukuk kurallarına bağlıdır ve devletlerarasında oluşturulmaktadır. Uluslararası derneklerden oluş "hükümetler - dışı uluslararası kuruluşlar" ise, farklı milletlerden kamu kişileri ya da özel kişiler arasında kurulmakta ve değişik milli hukuk düzenlerine bağlı bulunan ve uluslararası düzeyde faaliyet göstermekle birlikte hiçbir devletlerarası anlaşma konusu oluşturmayan kuruluşlardır.

Uluslararası kuruluşlar soyut bir idealden ziyade üyelerin politik ve nispi ekonomik güçlerini göstermeyi amaçlamaktadırlar. Dolayısıyla, kendilerine tanınan yetkiler ve verilen imkânlarla devletler ve uluslararası ilişkiler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkinliğe sahiptirler. Bütün dünyada son yıllarda yükselen trend olan küreselleşme temelde ticari bir organizasyondur. Küreselleşme, ekonomik bütünleşme yaratabilmek ve doğal olarak ülkeleri rekabetin yükünden kurtarmak amacını taşımakla birlikte dünya ticaretinde en önemli değişikliklerin de adresidir. GATT uluslararası ticaret politikasının gelişimi içerisinde önemli bir yer tutmakla beraber dünya ticaretine istikrar kazandırmayı da amaçlar. Bunun yanında GATT dünya ticaretini serbestleştirmeyi ve bu ticaret değişkenlerine belirginlik kazandırmayı da hedefler.

Birinci Dünya Savaşı' ndan sonra meydana gelen ekonomik durgunluk sebebiyle serbest ticaretten vazgeçilmiştir. Bunun yanı sıra bu vazgeçiş ithalat serbestliği ve sermaye hareketlerini sınırlayıcı koruma önlemleri alınmasına neden olmuştur. Alınan önlemler doğrultusunda birçok ülke tarifeleri artırmıştır. Ancak, durgunluğun meydana getirdiği düşük fiyat politikası kısa sürede gümrük

artırımlarını etkisiz hale getirmiştir bu etkisizlik sonucunda miktar kısıtlamaları korumanın tek yolu haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı' ndan ABD' nin en güçlü devlet olarak çıkması ABD' ye yıkılmış alışveriş düzenini yeniden kurma görevi vermiş ve bu düzenin bir an önce kurulması düşüncesi hakim hale gelmiştir. Bu düşüncelerin ana amacı; iki dünya savaşı arasında dar bir alan haline gelen dünya piyasalarının, uluslararası düzeye getirmek ve uluslararası ekonomik kuruluşlar aracılığı ile serbest ticaret düzenini genişletmek olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası organize edilen Bretoon Woods konferansında (1944) uluslararası ekonomik sorunlara çözüm üretecek kuruluşların oluşturulması amaçlanmış bu amaçlardan hareketle de yeni ekonomik düzenin temelleri atılmıştır. Temelleri atılan yeni ekonomik düzenin üç önemli kurumu; Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası' dır.

56 Birleşmiş Milletler üyesinin katılımıyla Küba' nın başkenti Havana' da 21 Kasım 1947 - 24 Mart 1948 tarihleri arasında yapılan Konferansta ITO (*International Trade Organization*) sözleşmesi onaylanmıştır. Ancak başta ABD olmak üzere çoğu gelişmiş ülke sözleşmeye onay vermediği için ITO yürürlüğe girip resmen faaliyetine başlayamamıştır. Böyle olunca da ITO sözleşme taslağındaki ticaret kurallarının bir kısmını kapsayan geçici anlaşma "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)" adıyla 30 Ekim 1947 tarihinde ITO kuruluncaya kadar geçerli olmak üzere imzalanmıştır. 10 Ocak 1948' te de yürürlüğe girmiştir. ITO' nun yürürlüğe girememesi üzerine GATT, uluslararası ticareti düzenleyen çok önemli ve çok taraflı anlaşma olarak yer almıştır. GATT üyesi olan 134 ülke vardır ve GATT' ın başlıca fonksiyonları şunlardır;

- Uluslararası ticaret ortamını serbestleştirmeye ve daha istikrarlı duruma getirmeye yönelik olan bir "uluslararası ticaret forum" dur,
- Üye ülkelerin uluslararası ticarette uyacakları, üzerinde çok taraflı olarak anlaşmaya varılmış olan bir kurallar bütünü olma fonksiyonu,
- Üye olan ülkeler arasında çıkan uyuşmazlıkların çözülebileceği bir uluslararası divan olma fonksiyonu,

- Koruma aracı olarak yalnızca gümrük tarifeleri kullanılabilme fonksiyonu.

Merkezi Cenevre' de olan GATT genel direktör tarafından yönetilen bir sekretaryaya sahiptir. Sekretarya ticaret turlarına ve GATT' ın organlarına hizmet vermekte ve gelişmekte olan ülkelere teknik yardım yapmaktadır. GATT bütçesi, üye ülkelerin dünya ticaretindeki paylarına göre yaptıkları katkılardan oluşmaktadır. GATT' nin 3 - 4 hafta sürmekte olan yıllık toplantılarında kararlar üyeler arasında uzlaşmaya varılarak alınır. GATT' a, her hangi bir ülkenin üye olabilmesi için tüm akit tarafların 2/3' ünün lehte oy vermesi gerekmektedir (Güran ve Aktürk, 1999: 129).

1930' lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımla ekonomik olarak içlerine kapanmışlardır. Bu içe kapalı süreç dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Ülkeler kendi ekonomilerini korumak için gümrük tarifelerini yükseltmişlerdir. Aynı dönemde sanayi gelişimine yeni başlayan batılı ülkeler dış ticaretteki bu durgunlukta rahatsızlık duymuşlardır. İkinci Dünya Savaşı' nın sona ermesiyle uluslararası ticaretin serbestleşmesi amacıyla dünya ticaret sisteminin kuruluşunun il yapı taşı olan GATT kurulmuş bu adı ile ticarette küreselleşeme başlamıştır. 1993 yılı itibariyle GATT üyesi ülke sayısı 120' ye yaklaşmıştır. GATT' a üye ülkeler dünya ticaretinde yaklaşık %90 paya sahiptir (Güran ve Aktürk,1999: 129).

2.2.3. WTO ve Çok Taraflı Ticaret Sistemine Geçiş

1947 yılından itibaren geçici olarak çalışmakta olan GATT' ın yerine, Uruguay Müzakerelerinin sonucunda. Bretton Woods Kurumlarının Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile beraber üçüncü ayağını oluşturacak olan Dünya Ticaret Örgütü (*World Trade Organization – WTO*) kurulmuştur. 01.01.1995 yılı itibariyle GATT' ın yerine geçen WTO, GATT' tan daha kapsamlıdır (Turhan, 1997: 2).

WTO üye ülkelerin ekonomi ve ticaret alanındaki ilişkilerini geliştirmek, reel gelir ile gerçek talep hacmindeki istikrarlı yükselişi sağlamak, mal ve hizmet üretim

ve ticaretini geliştirmek için kurulmuştur. Bunun yanı sıra dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun biçimde kullanımına olanak vermeyi ve çevreyi korumayı, gerekirse farklı ekonomik seviyedeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek biçimde mevcut kaynakları geliştirmeyi amaçlar.

Bu amaçlar doğrultusunda üye olan ülkelerin, karşılıklılık ve karşılıklı menfaat esasına uygun olarak hareket etmeleri gerekir. Bu esaslar doğrultusunda, uluslararası ticarette; ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılması planlanmaktadır. Ticareti kısıtlayan her türlü engelin kaldırılması öncelikle ihracat ve ithalatta uygulanan vergi dışı engelleri bertaraf etmeyi sonrasında ise tarifeleri kaldırmayı kapsar. Üye ülkelerin ekonomik ilişkilerinin geliştirmek, reel gelirde istikrarlı artış sağlamak için uluslararası ticarette farklı muamelenin kaldırılması gereklidir. Farklı muamelenin ortadan kaldırılması amacıyla iki önemli kural geliştirilmiştir. Birinci kural, "En Çok Kayrılan Ülke" kuralıdır. Bu kural bir ülkeye sağlanan kolaylık veya verilen tavizin, ayrım yapılmadan diğer tüm üye ülkeler için de aynen geçerli kılınması temeline dayanır. İkinci kural da, yurt içerisinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli mal ve yabancı mal ayrımı yapılmaması gerektiği ve hepsine eşit muamele yapılması ilkesine dayanan "Milli Muamele" kuralıdır. Sonuç olarak, ticaretteki tüm bu engellerin ve ayrımcılığın kaldırılmasıyla uluslararası ticarette liberalleşme sağlanacak ve böylece de bütün ülkelerin yararına olarak ticaret hacmi de artmış olacak (Turhan, 1997: 3).

1 Ocak 1995' te Fas'ın Marakeş kentinde kurulan WTO, Marakeş deklarasyonunda Uruguay görüşmelerini onaylamıştır. GATT altında yapılan yedi görüşmenin " dünya ekonomisini güçlendirdiği ve daha fazla istihdam, ticaret, yatırım ve gelir artışı sağladığını ilan etmiştir. WTO, Uruguay Round' u görüşmelerinin şekil aldığı bir anlaşmadır ve GATT' ın devamı niteliğindedir (Adamantopoulos, 1997: 32).

WTO uyguladığı ticari politikalar ve ticari faaliyetler bakımından GATT' dan daha geniş bir alanı içine almaktadır. WTO, GATT' ın yalnızca mal ticaretini kapsamasının yanı sıra; mal, hizmetler ve fikir ticaretini de kapsamaktadır. WTO'nun esas fonksiyonları; örgütü oluşturan çok taraflı ticaret görüşmelerini yönetmek ve

uygulamak, ticari anlaşmazlıklara çözüm aramak, çok taraflı ticaret görüşmelerinde bir forum olarak görev yapmak, milli ticaret politikalarını denetlemek ve bu amaçlarla küresel ekonomik politika yapımında görevli kuruluşlarla işbirliğine gitmektir.

WTO, üyesi olan devletler veya ülkeler tarafından yönetilmekte olan bir uluslararası kuruluştur. Kuruluş içerisindeki kararların önemli bir kısmı üye ülkelerin tümünün katılımıyla, en az iki yılda bir toplanan Bakanlar Konferansında ya da ülkelerin Cenevre' de bulunan misyonlarında görev yapmakta olan ve düzenli olarak Genel Konseyi' de bir araya gelen resmi temsilcileri tarafından konsensüs temeline göre alınmaktadır.

GATT kapsamında olmayan tarım ürünleri, fikri mülkiyet hakları, hizmetler, ticaretle ilgili yatırım tedbirleri ve ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması WTO kapsamına alınmıştır. Bu kapsama genişlemesi serbest ticareti bir üst seviyeye taşımaktadır. Bunlara ek olarak daha önce kapsam dahilinde olmayan sübvansiyonlar ve telafi edici vergiler, ithalat lisansları, ticarette teknik engeller, devlet alımları, gümrük değerleme ve anti - damping kodları WTO kapsamına alınmış ve uyma zorunluluğu getirilmiştir (Turhan, 1997: 4).

WTO ile tarife dışı engeller tarifeye çevrilmiş ve sübvansiyonlara bir tanım getirilerek özel sübvansiyon kavramı oluşturulmuştur. GATT' den WTO' a bu geçiş ile savaş sonrası tamamen içe dönük ve korumacı olarak yapılanan ülke ekonomileri ticaret bariyerlerinin azaltılması, dönüştürülmesi ve kaldırılmasıyla daha serbest hale gelmişlerdir. Bu serbestlik WTO kuralları ve bu kuralların uyulması zorunluluğu ile kararların oy birliği ile alınıyor olması uyulmasını kolay hale getirmektedir ve daha sistemli olarak gelişmektedir. WTO ile uluslararası ticaret sistemi çok taraflı, ortak kurallara sahip, serbest dolaşımın esas olduğu bir sisteme dönüşmüştür (Wonnacott, 1996: 2).

2.3. Serbest Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Avrupa Birliği' nin Üçüncü Ülkelerle Kurduğu İlişkiler

2.3.1. Serbest Ticaret Antlaşmalarının Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Önemi

Uluslararası ekonomik bütünleşme biçimleri içerisinde bütünleşmenin ilk adımını oluşturan serbest ticaret anlaşmaları, ülkelerin dış ticaret engellerini kaldırarak büyük ve uluslararası pazarlara ulaşmalarını sağlamaktadır. Anlaşma bağlamında aralarındaki ticareti kolaylaştıran ülkeler, diğer ülkeler ile kuracakları ticari ilişkilerde bağımsız hareket ederler. Serbest ticaret anlaşmalarının ticaret saptırıcı ve ticaret yaratıcı olarak iki etkisi vardır. Ticari engelin kalkışıyla bir ürün, düşük maliyetli üretim gerçekleştiren ancak anlaşma dışında kalan bir ülkeden yüksek maliyetli üretim gerçekleştiren ve anlaşma dahilindeki bir ülkeye kayabilir. Bu kayma ticaret saptırıcı etkidir. Ticaret saptırıcı etki her zaman olumsuz ekonomik etkiler yarattığını iddia etmek mümkün değildir. Çünkü anlaşma kapsamı dışında kalan ve düşük maliyetli üretim gerçekleştiren bir ülke, rekabet edebilmek amacıyla ürün fiyatlarını düşürebilir. Ekonomik gelişmişlik seviyesi farklı ülkeler arasında akdedilen serbest ticaret anlaşması taraf ülkeler arasında her zamana denge sağlayamayabilir. Bu tür anlaşmalar ekonomisi zayıf olan ülkeye zarar verebilmektedir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanan Ticaret ve Kalkınma Raporu–2007 başlıklı raporda serbest ticaret anlaşmaları ile tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasının az gelişmiş ülkelerin endüstrilerinin korunma olanağını azaltacağı vurgulanmaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkelerin tarıma yönelik koruma duvarlarını indirmemesi aksine sübvansiyon uygulaması gelişmekte olan ülkelerin pazara girişlerine engel olmaktadır.

AB gerçekleştirdiği serbest ticaret anlaşmalarında ortaklarının kalkınma ihtiyaçlarını gözeteceğini beyan etmiş buna rağmen gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için en önemli alan olan tarım sektöründeki koruma duvarlarını indirmemiştir (Rodriguez, 2009: 35).

Tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması ile AB' den ithal hammadde ve ara girdilerin fiyatlarında düşüş meydana gelir. Bu düşüş gelişmekte olan ülkelerin üretim maliyetlerinin azalmasına neden olur. Bununla beraber serbest ticaret anlaşmaları, gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan yatırım miktarını artırmakta, yeni iş olanları üretmekte ve teknoloji transferi aracılığı ile vergi gelirlerini yükseltmektedir (Rodriguez, 2009: 37).

AB, uluslararası ticarette liberalizasyonun ekonomik kalkınma açısından güçlü bir araç olarak algılanması gerektiğini vurgulamıştır (Rodriguez, 2009: 37). Günümüzde AB üyeleri de dâhil olmak üzere hiçbir gelişmiş ülke, sadece dış ticaretteki engelleri kaldırmakla kalkınma sağlayamamıştır. Gelişmiş ülkeler, geçmişte korumacılık, sübvansiyon ve yabancı yatırımcılara karsı ayrımcılık politikalarını sıklıkla kullanmıştır (Parıltı, 2015: 109-115). Ticari engeller, bu ülkelerin büyüme stratejilerinin bir parçası olmuştur. Dolayısıyla AB ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkeler, anlaşmaların sanayileşme, ekonomik altyapı değişikliği, teknolojik ilerleme vb. konularda nasıl itici bir güç olabileceğini belirlemek zorundadır.

2.3.2. AB' nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları Ve Özellikleri

Avrupa bütünleşmesinin ilk adımı Federal Almanya, Belçika, İtalya, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg' un kömür ve çelikte ortak pazar kurmalarıyla atıldı. Altı üye devlet, daha sonra Roma Antlaşması' nı imzalayarak çeşitli mal ve hizmetleri içeren ortak bir pazara dayalı Avrupa Ekonomik Topluluğu' nu (AET) kurmaya karar verdi. Bu kuruluş, Avrupa Ekonomik Topluluğu üye devletleri arasında yarım asırdan fazla sürecek barışçıl işbirliğini başlattı. 1992 Maastricht Antlaşması ile Topluluk kurumlarına daha geniş yetkiler verilerek güçlendirildi, böylece Avrupa Birliği doğdu.

AB' nin kuruluş amacından da görüleceği üzere Birlik, siyasi düzeni sağlamak için ticari temellere dayanarak kuruldu. Bu ticari temellerin başında da ticaret akışını sağlayan serbest ticaret anlaşmaları yer alır. AB Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü serbest ticaret anlaşmaları yapmasının sebebini gümrük vergilerini

ortadan kaldırarak ticareti daha ucuz hale getirmek, mallar ve hizmetler için yeni pazarlar yaratmak, gümrük işlemlerini ortadan kaldırarak ticareti hızlandırmak, yatırım olanaklarını arttırmak ve bunun yanı sıra yürüteceği ortak politikalar yardımıyla siyasi belirsizliği ortadan kaldırmak (uluslararası fikri mülkiyet hukuku, rekabet politikası ve kamu satın alma kuralları…). Son olarak da sürdürülebilir kalkınma için ortakları ve tarafları desteklemek amacıyla serbest ticaret anlaşmaları imzalamak olarak açıklamaktadır (“ Negotiations and agreements ”, 2019).

AB’ nin serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde üçüncü ülkeler ile kurduğu ticari ilişkiler, özellikleri bakımından iki ayrı grupta incelenebilir. Birliğin 1995 tarihli Barselona Deklarasyonu ile Akdeniz ülkeleriyle gerçekleştirdiği Akdeniz anlaşmaları; Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile yapılan Avrupa Anlaşmaları; Afrika - Karayıp - Pasifik Ülkeleri ile imzaladığı Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları; Sovyetler Birliği’ nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ülkeler ile İşbirliği Anlaşmaları ilk grupta ele alınabilir. Anlaşmaların temel özelliği, yardım amaçlı olmalarıdır. Yardımın temelinde AB’ nin, ülkeleri kendi politikaları çerçevesinde yönlendirme isteği ile anlaşma sağladığı ülkelerdeki politik gücünü arttırma isteği yatmaktadır. Dolayısıyla Birlik ihracatçıları, ülkeler ile gerçekleştirilen ticaret anlaşmalarına ekonomik çıkarlar açısından fazla önem vermemektedir (Rodriguez, 2009: 13-18).

Diğer gruptaki anlaşmalar ise ticari ortaklara yardım amacı olmayan anlaşmalardır. Doha Kalkınma Gündemi müzakerelerinden istediği sonucu alamayan AB, uluslararası ticarette pazar payını koruyabilmek için özellikle hızlı ekonomik gelişme gösteren ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamaya başlamıştır. AB, yardım amaçlı olmayan serbest ticaret anlaşmaları imzaladığı ülkelerde ekonomik kalkınma potansiyeline sahip olması kuralını aramaktadır. Ayrıca ülkelerin tarife ve tarife dışı engellerle AB’ den ihraç ettiği ürünlere karşı koruma politikası uygulanmaması koşulu aranmaktadır.

AB’ nin imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarının WTO’ nun temelinde duran çok taraflılık ilkesine uygunluğu da tartışma konusudur. Birlik çok taraflılık ilkesine uyacağını belirtmiş olsa da uygulamada bu ilkeye ne kadar uyduğu tartışma

konusudur. GATT' ın 24. maddesi, bölgesel ticaret anlaşmalarına izin vermekte fakat koruma duvarlarının yükseltilmemesi ve ortaklar arasında yapılan tüm ticareti kapsaması koşullarını öne sürmektedir. AB Komisyonunun serbest ticaret anlaşmalarının ortaklar arasındaki ticaretin %90 - 95' ini kapsaması gerekliliğini belirtmektedir. Fakat bu oran gelişmekte olan ülkeler için kâfi değildir. Bu oran düşüklüğü ise AB' nin tarımsal ürünlerin ticaret serbestleşmesini sınırlamasından ve tarımsal ürün ticaret engellerinin devamını istemesinden kaynaklanmaktadır. Birliğin serbest ticaret anlaşmalarının WTO ile uyumunda tartışma konusu olan bir diğer uygulama da AB' nin imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarında anti damping ve ithalatta ani artışa karşı koruma vergilerini uygulama hakkını elinde tutmasıdır. AB, imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarının WTO' nun çok taraflılık ilkesine uygun olması isteğini taşıyorsa, başta tarım sektörü olmak üzere hassas ürünlere yönelik yüksek koruma önlemlerinden vazgeçmelidir (Rodriguez, 2009: 11).

AB' nin yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları uzun süreçlerden sonra yürürlüğe girmektedir. AB' nin kurumsal yapısına göre serbest ticaret anlaşmaları süresince izlemek zorunda olduğu bir yol vardır. Bu süreç kurumsal yapıya dayalı bir süreçtir. Serbest ticaret anlaşmalarının içerikleri ise, ülkelerin ekonomik göstergelerine, tercihlerine ve süreçte yürütülen müzakerelere göre değişmektedir çünkü ABD' nin aksine AB' nin imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarında tüm ülkeler için tek bir modelden bahsetmek mümkün değildir. Bu yapı müzakerelerin uzun ve meşakkatli bir hal almasına sebep olur. Bazı sektörleri serbestleşme dışında bırakmak isteyen AB üçüncü ülkelerle imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarında kendi çıkarınca esneklikler göstermekte ve her ülkeye farklı modeller uygulamaktadır.

Birlik, tarifelerin kaldırılmasının yanında, Doha Kalkınma Gündemi görüşmeleri çerçevesinde fikri mülkiyet hakları, gıda standardizasyonu ve sağlık gibi vb. hususları ikili anlaşmalar kapsamına dâhil etme çabası içerisindedir. Bu durum, AB' nin yürütmekte olduğu serbest ticaret anlaşmaları görüşmelerinin yavaşlamasına yol açmaktadır (Tezbaşaran, 2011: 41).

2.3.3. AB' nin Serbest Ticaret Anlaşmaları

AB' nin en geniş yetki alanlarından birisi dış ticarettir. Üçüncü ülkeler ile serbest ticaret anlaşmaları için müzakereleri yürütmek AB Komisyonu' nun yetki alanıdır. Komisyon AB Konseyi' nden aldığı görevlendirme ile müzakere sürecini yönetmekte ve sonuçlandırdığı müzakereleri konsey onayına sunmaktadır. AB birçok ülke ile anlaşma imzalamış birçoğu ile de müzakerelere devam etmektedir.

AB Komisyonu serbest ticaret anlaşmalarını 4 başlık altında toplamaktadır:

- Tamamlanmış ve Yürürlüğe Girmiş olan Anlaşmalar,
- Tamamlanmış Fakat Henüz Yürürlüğe Girmemiş olan Anlaşmalar,
- Müzakereleri Devam Eden Anlaşmalar,
- Müzakerelerine Başlaması Düşünülen Anlaşmalar.

AB, Meksika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Şili ve Güney Kore ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve yürürlüğe koymuştur.

Tablo 2.1. Avrupa Birliği' nin Tamamladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları

ÜLKE	ANLAŞMA ADI	TARİH
EFTA	Serbest Ticaret Anlaşmaları	1992
EUROMED	Barselona Deklarasyonu	1995
Meksika	Ekonomik Ortaklık, Siyasi Koordinasyon ve İşbirliği Anlaşması	2000
Güney Afrika	Ticaret Kalkınma ve İşbirliği Anlaşması	2000
Şili	Ortaklık Anlaşması	2003
Güney Kore	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2011
Ukrayna	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2016

Kaynak: European Commission, Ongoing Bilateral and Regional Negotiations, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf(10.11.2018)

Tablo 1.2. Avrupa Birliği' nin Müzakere Yürüttüğü Ülkeler

ÜLKE	ANLAŞMA ADI	MÜZAKERE BAŞLANGIÇ TARİHİ
MERCOSUR	Bölgelerarası Ortaklık Anlaşması	Haziran 1999
ASEAN	Serbest Ticaret Anlaşması	Mayıs 2007
ANDEAN	Ortaklık Anlaşması	Haziran 2007
Hindistan	Serbest Ticaret Anlaşması	Haziran 2007
Orta Amerika	Ortaklık Anlaşması	Kasım 2007

Kaynak: European Commission, Ongoing Bilateral and Regional Negotiations, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf(10.11.2018)

2.3.3.1. AB - Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması

2019 yılı itibari ile 57 milyon nüfusu, 323 milyar $ GSYİH ve kişi başına düşen 5,900 $ gelire sahip olan Güney Afrika kıtanın önemli ekonomik gücüdür. Güney Afrika gelişmekte olan bir pazar konumundadır ve serbest piyasa ekonomisine sahiptir. Dünya ekonomisi ile entegrasyonu 1994 yılında demokrasiye geçiş ile mümkün olmuştur. AB ile GAC arasında 1999 yılında imzalanan serbest ticaret anlaşması 2000 yılında yürürlüğe girmiştir ("Güney Afrika Cumhuriyeti", 2019).

Söz konusu anlaşma iki bölümden oluşmaktadır. AB ve Güney Afrika Cumhuriyeti arasındaki serbest ticareti düzenleyen hükümler ve yeniden yapılanma ve kalkınma için Avrupa programı. Birinci bölüm taraflar arasında serbest ticaret alanı kurmayı hedeflemekte, ikinci bölümü ise özel sektörün gelişmesi, sosyal hizmetler, insan hakları, demokratikleşme için Güney Afrika Cumhuriyeti' ne mali yardımı içermektedir (" South Africa ", 2019).

Tablo *2.2.* Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği ile Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	İTHALATTA AB PAYI	İHRACAT	İHRACATTA AB PAYI	TİCARET DENGESİ
2000	7.835	%38,7	6.942	%31,0	-893
2001	9.374	%40,5	7.761	%33,5	-1.613
2006	20,135	%35,10	19,852	%47,5	-2,83
2009	19,252	%37,76	15,860	%40,6	-3,391
2012	20,514	%23,87	25,580	%33,01	5,067
2013	15,560	%18,83	24,481	%33,8	8,921
2014	18,514	%23,2	23,318	%33,9	4,804
2015	19,399	%23,77	25,432	%34,6	6,033
2016	22,928	%31,9	22,974	%33,9	47

Kaynak: European Commission, Ongoing Bilateral and Regional Negotiations, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf(10.11.2018)

Güney Afrika Cumhuriyeti serbest ticaret anlaşması sonrasında AB ile ticaretini arttırmıştır. Anlaşma sonrası GAC ihracatında AB' nin payı, ithalatındaki payından fazladır bu da serbest ticaret anlaşmasının AB açısından avantaj sağladığını göstermektedir.

3. BÖLÜM

3.1. Avrupa Birliği – Afrika İlişkileri Çerçevesi

3.1.1. Cotonou Anlaşması

Cotonou Anlaşması, beş bölümden oluşmakta olup ilk bölümde genel amaç ve ilkeler bulunmakta ve ilk maddede ortaklığın hedefleri belirtilmektedir. Buna göre ortaklığın amacı AfB ülkelerinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanarak yoksulluğun azaltılması olarak belirlenirken, daha önceki anlaşmalardan farklı olarak AfB ülkelerinin istikrarlı ve demokratik bir siyasi çerçevede teşvik edilmesi ile barış ve güvenliğin sağlanması da ortaklığın amaçlarına eklenmiştir. Bu bağlamda AB açısından ortaklığın amacı, siyasi istikrar ile barış ve güvenliğin sağlanması şeklinde ifade edilmiş olup, AfB ülkeleri de bunu kabul etmiştir (Sidiropoulos, 2007: 103).

Anlaşma' nın 2. maddesinde ortaklığın temel ilkeleri belirtilmiştir. Buna göre tarafların eşitliği ve kalkınma stratejilerinin sahiplenilmesi birinci ilkedir. Anlaşmaya göre kalkınma stratejileri, ilgili ülke ve toplulukların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına göre belirlenecektir. Ortaklığın, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve diğer ekonomik, sosyal ve siyasi aktörlerin tümünün katılımına açık olması ise ikinci önemli ilke olarak kabul edilmiştir. Böylece sivil toplum örgütleri ve özel sektör gibi yeni aktörler ortaklığa dâhil edilmiş, AfB ve AB ülkeleri arasındaki ilişkiler resmen siyasi bir boyut kazanmıştır. Bununla birlikte karşılıklı diyalogun sürdürülmesi ve sorumlulukların yerine getirilmesi de üçüncü ilke olarak kabul edilmiş olup, bu da Anlaşma' nın siyasi ilkelerinden birini teşkil etmektedir. Son olarak farklılaştırma ve bölgeselleşme bir diğer ilke olarak düzenlenmiş olup, buna göre kalkınma stratejileri, ülke ve bölgelerin farklılıklarına göre çeşitlilik arz edecektir (Scheipers, 2008: 607).

Cotonou Anlaşması' nın ikinci bölümünde ortaklığın tarafları belirtilmiş ve ortaklık hükümlerinin yerine getirilmesinde hükümetler ile hükümet dışı aktörlere, sivil toplum örgütlerine bir takım roller verilmiştir. Anlaşma' nın 5. maddesinde bu aktörlere, AfB - AB ortaklığının temel özellikleri konusunda farkındalığın, bilgi

paylaşımının arttırılması ve ortaklığın tüm alanlarında güçlü bir ağ oluşturularak bilgi ve deneyimlerin paylaşılması gibi görevler verilmiştir. Bununla birlikte bu karşılıklı etkileşimin kurumsal kapasite olmadan sağlanamayacağı da göz önünde bulundurularak kurumsal kapasitenin inşa edilmesi de Anlaşma metninde düzenlenmiştir. Buna göre, ortaklığın her alanında sivil toplum örgütlerinin kurulması, faaliyetlerinin desteklenmesi ve kalkınma stratejisi ile programlarının uygulanması ve değerlendirilmesinde bu tür kuruluşlara ilişkin düzenlemeler yapılacaktır. Böylece sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi için kurumsal düzenlemelerin yapılması gereği de ayrı bir madde ile değerlendirilmiştir.

3.1.2. Kahire Zirvesi

1. Afrika - AB Zirvesi, 3 - 4 Nisan 2000 tarihinde Afrika Birliği Örgütü (OAU) ve Avrupa Birliği (AB) himayesinde Kahire' de gerçekleşti. Bu, Avrupalı ve Afrikalı liderler arasında kıta seviyesindeki ilk toplantıydı. Kahire Deklarasyonu' ndaki kabul ile Liderler, Afrika ve Avrupa arasındaki küresel ortaklığa eşitlik, saygı, ittifak ve işbirliği ruhu içinde yeni bir stratejik boyut verme taahhüdünü ifade ettiler. Afrika - AB Stratejik Ortaklığı bu nedenle bu ilk toplantıda tasarlandı ve formüle edildi ve AB ile AfB diyalogu haline gelecek ve işbirlikçi ilişkilerini örgütleyecekleri resmi siyasi kanal olacak şekilde tasarlandı (Schieder, 2008: 162).

Kahire zirvesi, Afrika kıtasının düzenli ve koordineli gelişimi için etkili bir strateji olarak bölgesel ekonomik işbirliği ve entegrasyonun önemini vurgulamaktadır. Bir yandan siyasi istikrar, barış ve güvenlik ile diğer yandan bölgesel entegrasyon arasındaki ilişki önemli kabul edilir. Afrika - AB, Afrika kıtasının liderlerini, Lagos Eylem Planı ve dahil olmak üzere ülkelerinin kalkınmasının kolektif teşviki için uygun bir çerçeve oluşturan anlaşmalar yanı sıra, bir dizi deklarasyon, plan ve programın kabul edilmesine övgüde bulundu. Kahire zirvesi, bir Avrupa - Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi kurma ve yeni imzalanan AfB - AB Ortaklık Anlaşması çerçevesinde, AB ile Afrika arasında, ekonominin geliştirilmesi hedefiyle tutarlı, entegre ekonomik alanlar yaratma çabalarına dikkat çekiyor. Afrika' nın entegrasyonu. Ayrıca, Zirve tarafından kabul edilen eylem öncelikleri, yeni AfB - AB Ortaklık Anlaşması ve Barselona Süreci çerçevesinde

Avrupa Birliği ve Afrika ülkeleri arasındaki mevcut bakanlık görüşmeleri yoluyla desteklenecektir. Bu tartışmalar mevcut formatlarını ve düzenliliklerini koruyacaktır (Brown, 2000: 367).

Kahire zirvesi, Afrika ve AB' nin geleneksel olarak önemli ticaret ortakları olduğunu hatırlıyor ve tarife dışı engeller de dahil olmak üzere her iki taraf arasındaki ticarette giderek artan engelleri kaldırarak ve ticaretle ilgili tüm alanlarda işbirliğini artırarak bu ortaklığı güçlendirme taahhüdümüzü teyit ediyoruz. Afrika' nın ekonomik ve endüstriyel potansiyelinin daha da gelişmesini sağlamak amacıyla, Afrika içinde mevcut olan ve Abuja Antlaşması' nın amaç ve hedefleri doğrultusunda bölgesel entegrasyon girişimleri üzerine inşa etmek. Afrika en az Gelişmiş Ülkeleri ile ilgili olarak, temelde tüm ürünleri için gümrüksüz ve kotasız bazda gelişmiş pazar erişimine duyulan ihtiyacın farkındadır (Babarinde ve Faber, 2005: 19).

Kahire zirvesi, WTO içinde başta Afrika olmak üzere gelişmekte olan ülkeler için özel ve farklı muamelenin öneminin ve bu tür tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanması ihtiyacının altını çizmektedir. Bu bağlamda, Afrika - AB, beklenmedik ani kritik ekonomik durumlarla karşı karşıya olan ülkelere özel önem verilmesi çağrısını desteklemektedir.

Kahire zirvesi, Birleşmiş Milletler Şartı ve Evrensel Beyanname taahhüdümüzün teyit ettiği gibi, evrensel ve birbirine bağlı ve bölünemez karakterlerini göz önünde bulundurarak, kalkınma hakkı ve temel özgürlükler de dahil olmak üzere tüm insan haklarını destekleme ve koruma konusundaki AB taahhütlerini teyit ediyor. İnsan Hakları Afrika - AB, böyle bir ortamın kurulmasına ve sürdürülmesine ilişkin sorumluluğun ve hesap verebilirliğin öncelikle ilgili Hükümetler' e ait olduğunu ve sivil toplumun geniş katılımını gerektirdiğini kabul etmektedir. Afrika - AB, tüm insan haklarını desteklemek ve korumak için ulusal kapasiteleri geliştirme çabalarını desteklemektedir (Aggarwal ve Fogarty, 2004: 76).

Kahire zirvesi, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadın haklarına her türlü ihlalle mücadele etme gereğinin altını çizerek Pekin Eylem Platformu ile BM Kadınlara ve Afrika - AB' ye Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi' ni kabul etti

politikalara ve programlara cinsiyet perspektifini, özellikle eğitim ve farkındalık yaratmanın yanı sıra yasama eylemi gereği de dahil etmektir (Babarinde ve Faber, 2005: 19).

Kahire zirvesi, terörizm olgusunun kapsamı ve ciddiyeti ile devletlerimizin istikrarı ve güvenliği ve halkımızın fiziksel bütünlüğü üzerindeki tehlikeleri konusundaki derin endişemizi ifade ediyor. Terörizmin ciddi bir insan hakları ihlali oluşturduğunu ve devletlerimizin istikrarsızlaştırılması yoluyla sosyo - ekonomik gelişmeyi engellediğini yineliyoruz. Terörün hiçbir koşulda haklı çıkarılamayacağına inancımızı ifade ediyoruz. Terörizmi tüm biçimleri ve tezahürleriyle ortadan kaldırma kararlılığımızı ifade ediyoruz. Bunu yaparken, uluslararası hukuk ilkeleri ve BM ile ilgili sözleşmeler tarafından yönlendirilecektir. Kahire zirvesi, ekonomik performans ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasının Afrika' daki tarımsal kalkınma, balıkçılık, hayvancılık ve ormancılık gibi konuları içeren gıda güvenliği ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu kabul ediyor. Bu sorunu çözmek için Afrika - AB, gıdaya erişimi ve gıda bulunabilirliğini iyileştirmenin yanı sıra yeterli beslenme kalitesini sağlamanın gerekli olduğuna inanmaktadır. Afrika - AB, Afrika' nın ağırlıklı olarak tarımsal ve pastoral bir kıta olmasına rağmen, hane halkı düzeyinde gıda mevcudiyetinin gıda güvenliğini sağlamak için yetersiz olduğuna dair derin endişeler dile getirmektedir (Bretherton ve Vogler, 1999: 25).

3.1.3. Lizbon Zirvesi

İki kıta arasındaki ilişkileri derinleştiren önemli gelişmelerden biri de 2007' de gerçekleştirilen Lizbon zirvesidir. AB' ye üye 27 ülke ve 53 Afrika ülkesinden gelen liderler ya da temsilcilerinin katıldıkları zirvede Afrika - AB ortaklığının düzenlenmesine yönelik olarak Ortak Afrika - AB Stratejisi (*The Joint Africa - EU Strategy - JAES*) onaylandı ve 2008 - 2010 yıllarında Eylem Planı belirlendi.

Ortak Strateji' de ortaklığın temeli, yaşanan süreç, ortak vizyon, prensipler ve hedefler açıklanmakta; Afrika ve Avrupa' nın tarihsel, kültürel, coğrafi ve ortak geleceğinin yanı sıra insan hakları, özgürlük, eşitlik, dayanışma, adalet, hukukun

üstünlüğü ve demokrasi gibi ortak değerlerle birbirine bağlı oldukları belirtilmektedir (Council, 2011: 15).

Ortak Strateji' nin amacı, Afrika - AB ilişkilerini güçlendirilmiş politik ortaklık ve zenginleştirilmiş işbirliği ile stratejik seviyeye çıkarmaktır. Strateji' de ortaklığın ortak değerler, ortak çıkarlar ve ortak hedefler konusunda Afrika - Avrupa konsensüsü temelinde sürdürüleceği belirtilmektedir. İki kıta arasındaki ortaklık, ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın teşviki ile barış, güvenlik, zenginlik, dayanışma ve insana saygıyı birlikte yaşatacaktır. Ortak Strateji' de Afrika ve AB arasındaki ortaklığın, her alanda somut ve ölçülebilir çıktılarla sonuçlanacağı; kısa süreli başarılı eylem planları uygulamaları ve güçlendirilen politik diyalog ile uzun dönemli bir çerçeve sağlanacağı öngörülmektedir.

Ortaklık Afrika' nın birliği, Afrika ve Avrupa arasındaki karşılıklı bağımlılık, ortak sahiplik ve sorumluluk, insan haklarına, demokratik prensiplere, hukukun üstünlüğüne saygının yanı sıra kalkınma hakkı prensibi ile sürdürülecektir. Ortaklığın, karşılıklı işbirliği ve küresel konulara yönelik yük paylaşımı, karşılıklı hesap verme, dayanışma ve karşılıklı güven, eşitlik, insan güvenliği, uluslararası hukuk ve anlaşmalara saygı, cinsiyet eşitliği ve ayrımcılığa karşı olma anlayışı ile yönetilmesi benimsenmiştir. AB' nin, Afrika ile yeni geliştirdiği ilişkilerde geçmişte olduğu gibi baskın taraf olarak görünmekten kaçındığı belirtilebilir (Oliver, 2011: 65).

Uzun dönemli stratejik ortaklığın dört temel hedefi bulunmaktadır. Bunların ilki, sorunlara ortak ilgi göstererek Afrika - AB siyasi ortaklığını güçlendirmektir. Bu, küresel meydan okumalara karşı kurumsal bağları güçlendirmeyi, özellikle barış ve güvenlik, göç ve kalkınma ile temiz çevreyi kapsamaktadır. İkincisi, barış, güvenlik, demokratik yönetim, insan hakları, temel hak ve özgürlükler, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek; Afrika' da endüstrileşme, bölgesel ve kıtasal entegrasyon; tüm Afrika ülkelerinde 2015 yılı itibarıyla Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşmak olarak belirtilmiştir. Üçüncü hedef, etkin ve çok taraflı sistemin teşvik edilmesi; BM ve diğer önemli uluslararası kuruluşlardaki reformların desteklenmesi; insan hakları, göç, adil ticaret konularının yanı sıra HIV/AIDS, sıtma,

tüberküloz ve diğer salgın hastalıklar ile iklim değişikliği; enerji güvenliği; terörizm, kitle imha silahları ile küçük ve hafif çaplı silahların yasadışı yayılmasının önlenmesi ile ilgilidir. Dördüncü hedef, geniş tabanlı ve çok insana ulaşmaya olanak sağlayan ortaklığı tesis etmek ve desteklemek olarak belirlenmiştir. Afrika ve AB, devlet dışı aktörleri14 kalkınma, demokrasinin inşası, çatışma önleme ve çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde aktif rol oynamalarını sağlayacak biçimde güçlendirmeyi öngörmektedir ("The General Secretariat of the Council", 2020).

Zirvede kabul edilen Ortak Afrika - AB Stratejisi Birinci Eylem Planı' nda (2008 - 2010) sekiz öncelikli işbirliği alanı (Africa - EU Partnership, 2014) belirlendi. Bunlar:

- Barış ve Güvenlik,
- Demokratik Yönetim ve İnsan Hakları,
- Bölgesel Ekonomik Entegrasyon, Ticaret ve Altyapı,
- Milenyum Kalkınma Hedefleri,
- İklim Değişikliği,
- Enerji,
- Göç, Hareketlilik ve İstihdam,
- Bilim, Bilgi Toplumu ve Uzay' dır.

Gelişmiş ülkelerin liderlerinin, gelişmekte olan ülkeleri kalkındırmaya yönelik üstlendikleri yükümlülükler çerçevesinde belirlenen, AB' nin Afrika Stratejisi' nde ve Afrika - Avrupa Birliği öncelikli işbirliği alanlarında da yer alan Milenyum Kalkınma Hedeflerinin üzerinde durulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Milenyum Kalkınma Hedeflerinde ulaşılan sonuçlar, Soğuk Savaş' ın sona ermesinden günümüze kadar geçen süre içinde Afrika' nın kat ettiği mesafenin anlaşılmasına ve dünyanın gelişmekte olan diğer bölgeleri ile karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Kıtada Sahra Altı Afrika' nın gelişmişlik düzeyi, Kuzey Afrika ortalamasının gerisinde kaldığından bu çalışmada Sahra Altı Afrika' nın verileri incelenmiştir. Milenyum Kalkınma Hedefleri bağlamında Sahra Altı Afrika' da günde 1,25 Doların altında çalışanların 1991' de %57 olan oranı, 2015' de %36' ya düşmüştür. Yetersiz beslenen insanların 1990 - 92 döneminde %33

olan oranının, 2014 - 2016 döneminde %23 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Temiz içme suyuna ulaşabilenlerin 1990’ da %48 olan oranı 2015’ de %68’ e yükselmiştir. Gelişmiş sağlık kuruluşlarına erişebilenlerin 1990’ da %24 olan oranının 2015’ de %30’ a yükselmesi beklenmektedir. İlkokula kayıt olan çocukların oranı 1990’da %52 olmasına karşın bu oran günümüzde %80 olarak gerçekleşmiştir. Kızlarda 15 - 24 yaş arası okuryazarlık oranı 1990’da yaklaşık %58 olmasına karşın bu oranın 2015’de %70’ e yükselmesi öngörülmektedir (The Millenium Development Goals Report, 2015).

Yukarıdaki veriler, Afrika’ nın Milenyum Kalkınma Hedeflerine yönelik gelişme kaydettiğini göstermesine rağmen sağlanan ilerleme, dünyanın gelişmekte olan diğer bölgelerinin genel olarak gerisinde kalmaktadır (Bu veriler esas alındığında Sahra Altı Afrika, sadece temiz içme suyuna ulaşmada gelişmekte olan bölgeler arasında yer alan Okyanusya bölgesinden daha yüksek oranda gelişme kaydedebilmiştir. Okyanusya bölgesinde temiz içme suyuna ulaşanların 1990’ da %50 olan oranı 2015’ te %56’ da kalmıştır). Bir başka ifadeyle gelişmiş ülkelerin desteklerine rağmen Afrika yeterince gelişme sağlayamamaktadır.

3.1.4. Trablus Zirvesi

29 - 30 Kasım 2010 tarihlerinde Libya’ da düzenlenen Afrika - AB zirvesi, BM’ nin New York’ taki Milenyum Kalkınma Hedefleri yüksek düzeyli toplantısından iki ay sonra ve iklim değişikliğine ilişkin Cancun konferansından birkaç gün önce düzenlenmesi nedeniyle zamanlama bakımından önemli sayılabilecek bir gelişme olarak Afrika ve AB’ nin stratejik ilişkilerinin güçlendirilmesine önemli bir fırsat sağladı (Africa - EU Partnership, 2010).

Her iki kıtanın devlet ve hükümet başkanlarının üzerinde uzlaştıkları ve kabul ettikleri İkinci Eylem Planı (2011 - 2013), JAES önceliklerinin uygulanması için bir çerçeve sağlamaktadır. AfB ve AB komisyonlarının planın uygulanmasında aktif rol oynamaları öngörülmektedir. İkinci Eylem Planı’ nda, karşılıklı bağımlılık kapsamında Birinci Eylem Planı’ nda belirlenen sekiz ortaklık alanına yoğunlaşma hedeflendi (General Secretariat of the Council, 2011: 57-70).

Zirvede taraflar Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin (*African Peace and Security Architecture - APSA*) operasyonelleşmesini kararlaştırdılar. Buna yönelik olarak Afrika' daki bölgesel kuruluşlarla işbirliği geliştirilecektir. Taraflar, Afrika' daki barışa destek operasyonları için sürdürülebilir ve esnek fon sağlanmasının önemi konusunda uzlaşma sağladılar. Zirvede Afrika Amani tatbikatlarına öncelik verilmesi, devam eden çatışmaların önlenmesi için gerekli olan alanlara müdahil olunması, BM de dâhil olmak üzere uluslararası kuruluşlarla politik diyalogun güçlendirilmesi kararlaştırıldı. İlave olarak iklim değişikliği, kapsamlı ve organize suç ve terörizm gibi ulus aşırı güvenlik tehditlerine karşı işbirliği geliştirilmesi yaklaşımı benimsendi.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonelleşmesi ile doğrudan ilişkili olan bir yapılanma da Afrika Barışa Destek Tesisi' dir (*African Peace Facility - APF*). Barış ve güvenliğin, sürdürülebilir kalkınma için ön koşul olarak kabul edilmesi üzerine AB, Afrika barış ve güvenlik gündemini desteklemek amacıyla 2004'de Afrika Barışa Destek Tesisi' nin oluşturulmasına karar verdi. Burada önemine binaen APF' nin üzerinde durulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. APF' nin oluşturulması ile ilgili ilk talep, AfB devlet ve hükümet başkanları tarafından Temmuz 2003' de Maputo' da düzenlenen zirvede gündeme getirildi (Hexel & Eisenblatter & Schilder, 2005: 45). Talep, çatışma durumlarında Afrika barışı koruma unsurları için destek mekanizması oluşturulmasına yönelik bir Afrika girişimiydi. Bu enstrüman, gözlemci gücünden barışa zorlama operasyonlarına kadar geniş bir yelpazede Afrika liderliğinde yürütülecek barışa destek operasyonlarının harcamalarını karşılamaya yönelik olarak Nisan 2004' de operasyonel hale geldi. APF, Haziran 2002' de Kananaskis/Kanada' da düzenlenen G8 / AfB' nin barışa destek operasyonları için kapasitesini geliştirmeye yönelik Afrika Eylem Planı kapsamında görülmelidir. Plan, Afrika ülkelerinin çatışma önleme konusunda daha etkili işbirliğini güçlendirmeye ve desteklemeye yöneliktir.

Kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde APF, barış ve güvenlik alanında Afrika - AB ortaklığının önemli bir uygulama vasıtası oldu. Bu kanaldan Afrika' ya 1,2 milyar Euro' dan daha fazla kaynak aktarıldı (European Commission,

2014: 4-7). Bu, AfB' nin ve Afrika' daki Bölgesel Ekonomik Toplulukların/Mekanizmaların (*Regional Economic Communities/Regional Mechanisms*) barış ve güvenlik alanındaki rollerini güçlendirmeye olanak sağladı. APF, Afrika Birliği ve Bölgesel Ekonomik Topluluklara 2013' de de barış ve güvenlik alanındaki desteğini sürdürdü. APF fonları üç ayrı kategoride gerçekleşti:

- Afrika liderliğinde gerçekleştirilen barış ve güvenlik operasyonları,
- Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonelleştirilmesi,
- Erken Uyarı Mekanizması (*Early Response Mechanism - ERM*) kapsamında yürütülen faaliyetlerin desteklenmesi.

APF kapsamında 2013' de Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mali' deki operasyonlara destek sağlandı. AfB' nin Somali Misyonu' na (*African Union Missin in Somali*) taahhütlerin toplamı yaklaşık 200 milyon Euro tutarındadır. APF, Afrika liderliğinde Mali' de yürütülen Uluslararası Destek Misyonu' na (*African - leb International Support Missin to Mali - AFISMA*), misyonun liderliği BM' ye geçmeden önce 28 milyon Euro sağladı. Orta Afrika Cumhuriyeti' nde Barışın Desteklenmesi Misyonu (*Missin For the Consolidation of Peace in the Central African Republic - MICOPAX*), Afrika liderliğinde Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Uluslararası Destek Misyonu' na (*African - led International Support Mission in Central African Republic - MISCA*) dönüştüğünde APF yeni misyon için 50 milyon Euro tutarında destek taahhüdünde bulundu (European Commission, 2014: 4).

İki kıta arasında güvenlik alanında geliştirilen ortaklık kapsamında bir başka önemli gelişmeye 2013' de tanık olundu. AB' den uzmanlar, Addis Ababa' daki AfB merkezinde 28 Ekim - 1 Kasım 2013 tarihleri arasında tecrübe paylaşmak ve 2050 Afrika' nın Entegre Deniz Stratejisi (*2050 Africa' s Integrated Maritime Strategy - 2050 AIM Strategy*) 18 konusunda işbirliği alanlarını tespit etmek üzere bir toplantı düzenlediler. Üç koramiralden (Patrick Hebrard, Anthony Dymock ve Fernando del Pozo) oluşan heyet, 2050 Afrika' nın Entegre Deniz Stratejisi Görev Gücü ile birlikte çalışarak Afrika' nın iç sularda, denizlerde ve okyanusta karşılaştığı tehditleri bertaraf etmeye yönelik görüş alışverişinde bulundu. Taraflar 2050 Afrika' nın Entegre Deniz Stratejisi' nin ve Eylem Planı' nın etkinlikle uygulanmasının Afrika

halklarının yararına olacağı konusunda uzlaştılar ve denizcilikle ilgili analizler, stratejiler ve çözümler üretecek Uluslararası Akıllı Kalemler (*Wise Pens International*) misyonunu oluşturdular (Williams, 2011: 57).

Tripoli zirvesinde, Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (*Economic Partnership Agreements*) ile ilgili ortak endişelere çözüm bulmak amacıyla uygun düzeyde politik diyaloga dâhil olunması kararlaştırıldı. İlave olarak, AB - Afrika ticaret anlaşmalarının Afrika ülkelerinin ekonomilerine etkisini ve boyutlarını değerlendirmek üzere görüş ve bilgi alışverişinde bulunulması yaklaşımı benimsendi. Bu bağlamda iç pazarlar, finansal hizmetler ve tecrübe paylaşımı alanlarında işbirliğinin güçlendirilmesi öngörülmektedir. Ham maddelerle ilgili işbirliği hakkında diyalog geliştirilmesi çabaları devam etmektedir. Zirvede kapasite inşası, yönetim, altyapı, yatırım, coğrafi bilgi, yetenek, maden kontratlarında açıklık konularında işbirliği yapılması kabul edildi. Taraflar uzay uygulamaları gibi bilgi ve iletişim teknolojileri konularında işbirliğini yoğunlaştırmayı taahhüt ettiler.

Afrika Toprak Politikası Rehberi (*African Land Policy Guidelines*) uygulamalarını hızlandırmak konusunda işbirliğinin geliştirilmesine karar verilen zirvede, süratli iklim değişikliği sağlamaya yönelik projeler ve girişimler için Avrupalı liderlere taahhütlerine istinaden 7,2 milyar Euro tahsis etmeleri çağrısında bulunuldu. 100 milyon Afrikalıya modern ve sürdürülebilir enerji hizmetlerinin ulaştırılmasının sağlanması, Afrika içinde ve Afrika - Avrupa arasındaki elektrik iletimi kapasitesinin iki katına çıkarılması, Afrika' daki doğal gaz kullanımının iki katına çıkarılması, Afrika' nın Avrupa' ya gaz ihracatının artırılması, Afrika' da yenilenebilir enerji kullanımının ve Afrika' daki tüm sektörlerde enerji etkinliğinin geliştirilmesi kabul edilen önemli kararlardı.

Zirvede JAES bağlamında 1 milyar Euro Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi için; 1 milyar Euro da yiyecek tesisleri için tahsis edildi. Seçim gözlemcilerinin eğitimi, Afrika'daki yatırım projeleri, diaspora ağının oluşturulması, 2.5 milyon insanın sürdürülebilir enerjiye ulaşması için belirlenen 2 milyar Euro' nun 168 milyon Euro' luk bölümünün tahsis edilmesi sağlandı. Bu zirvede ayrıca Ortak İklim

Değişikliği Deklarasyonu onaylandı ve Afrika' daki bilim ve teknolojinin desteklenmesine yönelik olarak Afrika araştırma ödülleri belirlendi.

Liderlerin katılımıyla gerçekleştirilen zirvelerin yanı sıra iki kıta arasında gerçekleştirilen ve önemli olduğu düşünülen diğer faaliyetler bağlamında Avrupa - Afrika İş Forumu, her iki kıtadan firma yetkililerinin yatırımlar konusunda görüş alışverişinde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Avrupa Parlamentosu ve Pan - Afrika Parlamentosu delegasyonlarının bir araya gelmesi, işbirliğinin geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmesine katkı sunmaktadır. II. Afrika - Avrupa Gençlik zirvesi, 2007' deki başarılı Lizbon deneyiminden sonra, Avrupa Gençlik Merkezi ve Afrika Konseyi Kuzey Güney Merkezi tarafından düzenlenmektedir. Gençlik zirvesi, genç katılımcılara Afrika - Avrupa işbirliği ve stratejik ortaklığının geliştirilmesine yönelik olarak katılım ve düşüncelerini ifade etme olanağı sağlamaktadır (Africa - EU Partnership, 2010). Yükseköğrenimle ilgili yapılacak bir çalışma, Afrika, Pasifik ve Karayipler bölgelerinden üniversiteleri bir araya getirecektir. İlave olarak Afrika gezici sanat gösterisi diğer çabaları destekleyici özelliktedir.

Bu dönemde sadece Afrika' yı değil, genel olarak uluslararası toplumu meşgul eden bir başka gelişme "Arap Baharı" olarak bilinen ve kıtada özellikle Tunus, Libya ve Mısır'da tanık olunan kitlesel muhalif hareketlerdi. Bu çalışmanın kapsamı Afrika - AB ilişkileri ile sınırlandırıldığından Arap Baharı, AB ve Afrika Birliği' nin izlediği politikalar bağlamında incelenecektir. 17 Aralık 2010' da Tunus' ta patlak veren olayların devamında Kuzey Afrika' da kitlesel gösteriler ve sivil itaatsizlik kampanyaları yaygınlaştı. Bunun sonucunda Tunus, Libya ve Mısır devlet başkanları görevlerinden uzaklaştırıldılar. Libya' da politik değişim, dış askeri müdahalenin sağladığı destekle gerçekleşti. AB ve Afrika Birliği' nin Arap Baharı' na tepkileri farklı oldu; AB üyesi ülkelerin izledikleri politikalar da AB ile uyumlu değildi.

AB, Arap Baharı' na süratli tepki gösteremedi. Bunun aksine BM Güvenlik Konseyi' nin Libya krizine tepkisi hızla ve uzlaşıyla gerçekleşti, akabinde 19 Mart 2011' den itibaren NATO Libya' ya askeri müdahalede bulundu. AB ise üye ülkeler arasındaki fikir ayrılıkları nedeniyle ortak bir tutum belirleyemedi (Mercan, 2012).

Yüksek temsilci Catherine Ashton ve Avrupa Komisyonu, gelişmeler bağlamında Demokrasi ve Paylaşılan Zenginlik için Güney Akdeniz'le Ortaklık (*A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with Southern Mediterranean*) başlıklı ortak bildiriyi Tunus'taki olayların başlamasının ardından iki aydan fazla bir süre geçtikten sonra 8 Mart 2011' de yayımladılar. Değişen Komşuluğa Yeni Cevap: Avrupa Komşuluk Politikasının Gözden geçirilmesi (*A new Response to a changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy*) başlıklı bildirinin tarihi ise 25 Mayıs 2011' di (Yiğit, 2012).

Avrupa Birliği, tepki göstermekte gecikmesinin yanı sıra Mısır ve Tunus' taki hareketlerde yanlış pozisyon almak ve pasif kalmakla da eleştirildi. Olayların başında rejim yanlısı tavır takınılması, birliğin bölgedeki imajını zedeledi. Libya' da ise, oluşan bu algıya karşın muhalif gruplar desteklenmesine rağmen, Fransa ve İngiltere' nin askeri operasyon yanlısı olmaları, Almanya ve İtalya' nın çekimser kalmaları (Soruş, 2014), AB' nin dış politikada uyum sorununu yeniden gündeme getirdi. AB üyesi ülkelerin tutumlarındaki farklılık ulusal çıkarlarından ve bu bağlamda bölge ülkeleri ile geliştirdikleri ikili ilişkilerden kaynaklanmaktaydı. Bu ülkelerin, bölge ülkelerine sağladıkları kalkınma yardımları, ikili ilişkilere ait ipuçları vermektedir: Fransa; Tunus, Mısır ve Libya' ya Arap Baharı' nın öncesinde, 2009 - 2010' da, AB' den daha fazla kalkınma yardımı sağlıyordu. Almanya aynı dönemde Libya ve Mısır' a; diğer AB ülkelerinden İspanya Tunus' a; İngiltere ise Libya' ya AB' den daha fazla kaynak aktarıyordu (Witney ve Dworkin, 2012). Bu durum, AB dış politikalarının uyumlaştırılmasını zorlaştırmaktaydı. AB içinde uzlaşma sağlanmasa da Libya krizinde askeri müdahale konusunda ortak tutum takınan İngiltere ve Fransa, Libya' daki performansları karşılığında Shell, BP, Eni ve Total' in sözleşmelerinin devamına ilişkin ayrıcalık kazandılar (Mercan, 2012).

AB, Arap Baharı' nı, çevresinde dost ve istikrarlı ülkelerden oluşan bir kuşak oluşturma stratejik hedefine sahip "Avrupa' nın Komşuluk Politikası" bağlamında değerlendirmektedir. Komşuluk Politikası' nın başarılı olabilmesi için AB yetkilileri, Mayıs 2011' den itibaren geçiş sürecindeki Kuzey Afrika ülkelerine ziyaretler gerçekleştirerek yeni yönetimlere ekonomik ve siyasi destek sağladılar. AB, 16

Aralık 2011 tarihli AB' nin Arap Baharı' na cevabı (*The EU' s response to the Arab Spring*) başlıklı açıklamasında Güney Akdenizli komşuları ile ilişkilerinde yeni bir yaklaşım belirlemek zorunda olduğunu vurguladı.

AfB ise, AB' nin aksine Tunus, Libya ve Mısır' daki olaylara oldukça süratli reaksiyon göstererek tutumunu erkenden belirledi. AfB Barış ve Güvenlik Konseyi "demokrasi için yasal talepleri" destekleyerek Libya' daki sivillere karşı uluslararası hukukun ihlal edilmesini ve uygulanan şiddeti kınadı. 15 Ocak 2011' deki toplantısında göstericilere karşı aşırı güç kullanılmasını kınayarak Tunus halkı ile dayanışma içinde olduğunu açıkladı; Konsey, Mısır' daki olaylara ilişkin olarak 260. oturumunda benzer ifadeler kullandı. Barış ve Güvenlik Konseyi, Tunus ve Mısır' ın aksine Libya' da isyancıların tarafını tutmadı. Bunda Kaddafi' nin, Afrika' nın entegrasyonunda göstermiş olduğu çabanın ve rolün önemi olduğu ifade edilebilir. AfB' nin Libya' daki Yüksek Düzeyli Komitesi, 10 Mart 2011' de Libya' ya askeri müdahaleyi reddetti ve muhalifleri Kaddafi' yle görüşmeye davet etti. AfB 25 Mayısta askeri müdahaleye karşı olduğunu vurgulayarak NATO hava saldırılarının durdurulması çağrısında bulundu. Birlik, Tunus ve Mısır' daki olayları genel olarak desteklemesine rağmen, Libya' da müdahale yapılmamasını isteyerek açıkça olmasa da Kaddafi' nin yönetimde kalmasını destekledi (Eriksson ve Zetterlund, 2013: 38-42).

AfB' nin kıtadaki gerçekleri dikkate alan politikasının hukuki, ekonomik ve siyasi nedenleri vardı: AfB Anayasası' na göre, hükümetlerin yasal olmayan yollardan değiştirilmesi kabul edilmemesine rağmen; Tunus, Mısır ve Libya' daki olaylar halk tarafından gerçekleştiriliyordu. AfB Anayasası, demokratik yollardan seçilmiş hükümetlere karşı yapılan müdahalelere yönelik uygulamalara açıklık getiriyor ancak, halk hareketlerine karşı neler yapılacağını tam olarak belirtmiyordu. AfB bütçesinin önemli oranda kuzeydeki Arap ülkeleri tarafından karşılanması, AfB' nin Arap Baharı' nda hareket yeteneğini sınırlayan bir başka önemli etkendi. Mısır, Libya ve Cezayir' in her biri, yıllık olarak %15 oranında, AfB' nin genel bütçesine katkı sağlıyorlardı (Williams, 2011: 12). İlave olarak, AfB, kıtadaki güvenlik sorunlarını bölgesel düzeyde kurulan ekonomik topluluklarla çözümlemeye çalışıyor;

diğer bölgelerin aksine Kuzey Afrika' da fonksiyonel bir bölgesel ekonomik topluluğun olmaması AfB' nin işlerini daha da zorlaştırıyordu (Zounmenou, 2012: 20).

3.1.5. Brüksel Zirvesi

AfB Başkanı, AfB Komisyon Sözcüsü (Chairperson), Avrupa Konseyi Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ile Afrika ve AB devlet ve hükümet başkanları 2 - 3 Nisan 2014' de Brüksel' de "İnsana, Refaha ve Zenginliğe Yatırım" temalı toplantıda gelecek yıllarda Ortak Afrika - AB Stratejisi' ni geliştirmeyi taahhüt ettiler. Katılımcılar, 2007' de Lizbon zirvesinde kabul edilen vizyon, değerler ve prensiplere bağlılıklarını ifade ettiler.

4. Afrika - AB zirvesinde Ortak Strateji uygulamalarının, Afrika ve Avrupa' nın yanı sıra küresel ölçekteki gelişmeler ve edinilen deneyimler ışığında geliştirilmesi gerektiği kabul edildi. Taraflar, 2014 - 2017 dönemini sonuç odaklı yaklaşımla kıta - kıta işbirliği çerçevesinde geliştirmeyi kararlaştırdılar. Bu bağlamda politik diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi kabul edildi. Taraflar arasındaki zirveler, Kahire zirvesinde kabul edilen Afrika - AB ortaklığı çerçevesinde bakanlık düzeyinde toplantılar, iki komisyon arasında heyetler arası toplantılar, Barış ve Güvenlik Konseyi ile Politika ve Güvenlik Komitesi arasında gerçekleştirilecektir.

4. zirvede 2014 - 2017 döneminde Ortak Strateji' nin uygulamasına yönelik olarak öncelik verilen alanlar: Barış ve güvenlik; demokrasi, iyi yönetim ve insan hakları; insani gelişim; kalıcı ve kapsamlı kalkınma ile kıtasal entegrasyon; küresel ve güncel konular olarak belirlendi (Africa - EU Partnership, 2014).

Barış ve güvenlik alanında stratejik hedef: insan güvenliğine katkıda bulunarak ve kırılganlığı azaltarak barışçıl, güvenli bir çevre oluşturmak; politik istikrarı, etkili yönetimi teşvik etmek; kalıcı ve kapsamlı büyümeyi sağlamak olarak tespit edildi. Bu bağlamda Afrika' daki barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı uluslararası sorunları tartışarak çözmek; barış, adalet ve uzlaştırmaya yönelik çabalarda sonuca ortak yaklaşımlar uygulayarak ulaşmak ve her alanda politik

diyalogu geliştirmek yaklaşımı desteklenecektir. Bu tür işbirliği özellikle Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi ile AB Politika ve Güvenlik Komitesi arasında gerçekleştirilecektir. İlave olarak, Afrika Ani Müdahale Gücü' nün (*African Standby Force - ASF*) ve hareket yeteneğinin geliştirilmesi desteklenecek, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonel kapasitesi güçlendirilecektir (Olsen, 2002: 324).

Kriz önleme, barışın inşası ve çatışma sonrası yeniden yapılanmaya yönelik olarak Afrika' nın kurumsal kapasitesinin desteklenmesinin kararlaştırıldığı zirvede AB ve Afrika' nın yanı sıra Bölgesel Ekonomik Topluluklar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi; BM ile çatışma önleme ve barışa destek faaliyetlerinin planlanması ve icrasına yönelik koordinasyonun geliştirilmesi konusunda uzlaşma sağlandı. Taraflar, güvenlik sektörünün reformu konusundaki çabaların desteklenmesini, barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin işbirliğinin insan hakları boyutunun güçlendirilmesi gerektiğini kabul ettiler. Zirvede Afrika liderliğinde yürütülen barışa destek operasyonları için Afrika barış ve güvenlik çabalarının mali açıdan sürekliliğini sağlamaya yönelik olarak Afrika' dan ve uluslararası toplumdan kaynak akışının güçlendirilmesi konusu, üzerinde durulan bir başka önemli ayrıntı olarak öne çıktı.

İyi yönetim ve insan hakları alanında stratejik hedef; siyasi istikrar ve etkili yönetimle sürdürülebilir ve kapsamlı kalkınmayı sağlayarak hukukun üstünlüğünü, insan haklarına saygıda şeffaflığı, demokratik ve hesap verilebilirliği güçlendirmek olarak belirlendi. Bu alan kapsamında taraflar, Afrika ve Avrupa' da insan haklarının savunulmasını, Afrika İnsan Hakları Yılı 2016' yı başarılı kılmak için birlikte çalışılmasını, Afrika Yönetim Mimarisinin bir bütün olarak fonksiyonelleşmesinin desteklenmesini kabul ettiler.

Zirvede insani gelişim başlığı altında Göç ve Hareketliliğe İlişkin Ortak Deklarasyon (*Joint Declaration on Migration and Mobility*) ile 2014 - 2017 sürecinde uygulanacak Eylem Planı kabul edildi. Bu bağlamda "bilim, teknoloji ve yenilik", "yüksek eğitim", "insan hareketliliği, göç ve istihdam", işbirliği yapılacak kritik alanlar olarak belirlendi. Sürdürülebilir ve kapsamlı kalkınma ve büyüme ile kıtasal entegrasyon alanında stratejik hedef, yoksulluğu azaltan, uygun iş olanakları

yaratan, özellikle kadınların ve gençlerin girişimcilik potansiyelini harekete geçiren özel sektörün gelişmesini cesaretlendirmek; altyapıyı güçlendirerek ve yatırımı hızlandırarak kıtasal entegrasyon sürecini desteklemek ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek olarak tespit edildi. Bu bağlamda kritik işbirliği yapılacak alanlar; özel yatırım, altyapı ve kıtasal entegrasyon ile tarım ve besin güvenliğidir.

Zirvede küresel ve yeni ortaya çıkan konular bağlamında "iklim değişikliği ve çevre", "2015 sonrası kalkınma gündemi", "küçük ve hafif çaplı silahlar ile kitle imha silahlarının yayılması ve konvansiyonel silahların transferi", BM sisteminin daha etkin olmasını ve reformunu öngören "uluslararası yönetim sisteminin reformu" işbirliği yapılacak kritik alanlar olarak öne çıktı. 4. Afrika - AB zirvesi kapsamında düzenlenen 5. Afrika - AB İşadamları Forumu sonunda yayımlanan ortak deklarasyonda ise Afrika ve AB' nin geleceklerinin ortak olduğu, tarafların karşılıklı yararına uygun olarak uzun vadeli tutum sergilenmesinin gerektiği, AB ve Afrika' nın iş alanında eşit ortaklar olarak çalışacakları vurgulandı (EU - Africa Business Forum, 2014: 1).

AB' nin, 2007 Lizbon zirvesinden itibaren Afrika' ya yaptığı resmi kalkınma yardımı tutarında artış olduğu gözlenmektedir. Birliğin 2007 - 2013 yılları arasında kıtaya yaptığı resmi kalkınma yardımı toplamı 141 milyar Euro' dur. Bu tutar, belirtilen dönemde resmi kalkınma yardımı olarak AB' nin en fazla katkıda bulunduğu kıtanın Afrika olduğunu göstermektedir (Africa - EU Partrnership, 2015).

3.1.6. Fildişi Sahili Zirvesi

Avrupa Birliği ve Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının Zirveleri üç yılda bir geleneksel olarak gerçekleşir ve Afrika ile Avrupa arasında dönüşümlü olarak yapılır. Bu Zirveler taahhütlerin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmekte ve daha fazla çalışma için siyasi rehberlik sağlamaktadır.

5. Afrika Birliği - Avrupa Birliği Zirvesi 29 - 30 Kasım 2017 tarihinde Fildişi Sahili, Abidjan' da, Ortak Afrika - AB Stratejisinin kabulünden 10 yıl sonra gerçekleştirildi. "Sürdürülebilir bir gelecek için gençliğe yatırım yapmak" ana teması altında, Afrika ve Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları, Avrupa Konseyi Başkanı,

Avrupa Komisyonu Başkanı, Afrika Birliği Başkanı ve Avrupa Birliği Başkanı ile bir araya geldi.

Gençlerin iyi geçim kaynaklarından yararlanabilmelerini sağlayacak yeterli kalitede iş yaratmanın, güçlenmeleri ve genel olarak sürdürülebilir kalkınmaları için önemli olduğunu ve bunun yanı sıra demografik gelişmeler ışığında daha önemli olduğunu kabul ediyoruz. Ekonomik dönüşümü ve sürdürülebilir kalkınmayı geliştirmek için ortak çabaları artıracağız. Yatırım ve iş ortamının iyileştirilmesi, sorumlu ve sürdürülebilir Afrika ve Avrupa yatırımlarının kilidinin açılması ve artırılması yönünde çabaların artırılması konusundaki acil ihtiyaç üzerinde anlaşıyoruz. Bu amaçla, Afrika' da özel sektör yatırımlarının finansmanına ve teşvik edilmesine katkıda bulunacak Avrupa Dış Yatırım Planı ve G20 Afrika Ortaklığı'nın açılışını memnuniyetle karşılıyoruz. Kıtalararası bağlantı için gerekli bölgesel altyapıyı oluşturmak için Afrika içi ticareti teşvik edecek, daha fazla ekonomik entegrasyonu ilerletecek ve Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi' nin (CFTA) kurulmasını ve Afrika' da Altyapı Geliştirme Programı' nın (PIDA) uygulanmasını destekleyeceğiz. Dördüncü sanayi devriminin ve bunun sonuçlarının ekonomiler üzerindeki etkisine dikkat çekiyoruz; bunlar arasında Afrika ve Avrupa için dijital ekonominin gençler için istihdam, beceri ve ekonomik kalkınma yaratma potansiyelinin ortaya çıkarılması da var. Kaliteli işler yetenekli insanlar gerektirir. Ekonomilerimizin özel ihtiyaçlarına etkin bir şekilde cevap vermek ve Bilimsel, Teknik ve Mesleki Eğitim ve Öğretim ve gençlik alanlarında yenilikçi eylemler başlatmak için eğitim, teknoloji geliştirme, bilgi, beceri, araştırma ve geliştirme alanındaki işbirliğimizi ve değişimimizi derinleştireceğiz. İstihdam ve girişimcilik, gençlerin istihdam edilebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır.

3.2. Avrupa Birliği – Afrika Birliği Stratejik Ortaklığının Vizyonu

Aralık 2007' de kabul edilen Ortak Afrika - AB Stratejisi (JAES), AB ve Afrika kıtası arasındaki ilişkiler için küresel bir platform sağlamıştır. Bu strateji, çatışmayı önleme, barışın konsolidasyonunu kapsayan entegre güvenlik yaklaşımlarının teşvik edilmesi ihtiyacına ve yönetişim ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uyuşmazlıkların çözümüne odaklanmaktadır. 2003 yılında Avrupa Güvenlik

Stratejisini tanımladığı için AB, Afrika kıtasının dış politika önceliklerindeki seçim konumunu yinelemiştir. Bu tarih, Afrika' da "Artemis" kod adı altında kurulan ilk Avrupa misyonuna karşılık geliyor. Orta Afrika alt bölgesindeki zorluklar çok çeşitli ve çeşitlilik gösterdiğinden, Avrupa Birliği, ECCAS içinde toplanan Orta Afrika Devletleri ile işbirliğini geliştirdi. Böylece, kronik - istikrarsızlığa yol açan yapısal konular tespit edilmiş ve AB - ECCAS işbirliği çerçevesinde çaprazlama ele alınmıştır. ECCAS' ı oluşturan on Devletin yarısından fazlası silahlı çatışma veya kapsamlı istikrarsızlık durumlarında yaşıyor. Avrupa Birliği, şiddetin derecesine ve istikrarsızlık düzeyine bağlı olarak her ülkedeki misyonlarına öncelik vermiştir. Avrupa eyleminin karakterizasyonu, alt bölgedeki zorlukların karmaşıklığına tanıklık eder: güvenlik sektörü reformuyla ilgili zorluklar; barışı koruma ve barışı güçlendirme zorlukları; demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması ile ilgili zorluklar; yönetişim zorlukları. Bu bağlamda, 2003 yılından bu yana, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP) DRC' de görevler uygulamaktadır (Artemis, EUPOL RD Kongo, EUSEC RD Kongo, EUFOR RD Kongo). Öte yandan, Avrupa Birliği' nin 2003 - 2007 dönemi eylemi şu konulara odaklanmıştır: MARAC' ın (Orta Afrika' da Erken Uyarı Mekanizması) uygulanması için ECCAS' a destek; DDRRR' nin (*Silahsızlanma, Terhis, Geri Dönüş, Yeniden Bütünleşme ve Yeniden Yerleşim*) eylemleri de dahil olmak üzere krizlerin önlenmesi ve çözümü için bölgesel girişimlere destek. Orta Afrika' da Avrupa misyonlarının yürütülmesi, belirtilen hedefler ile bir yandan Avrupa Birliği ve diğer yandan Orta Afrika Devletleri tarafından ilgili paydaşlar tarafından kullanılan araçlar arasında bir uyumsuzluk olduğunu göstermiştir. Avrupa kriz yönetimine yaklaşımının ayırt edici özelliği, öncelikle istikrarsızlık ve şiddetli çatışmaların temel nedenlerini ele almayı amaçlamasıdır. Fakat stabilize etmek, güvence altına almak, kökten yapısal ve karmaşık bir sorunu tedavi etmek anlamına gelmez. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile ilgili meseleler bugünlerde 20 yıl önceki durumdan farklı bir şekilde ele alınmasıdır (Nguembock, 2009).

Ortak Afrika - AB Stratejisinin hedefleri;

AB - Afrika stratejik ortaklığı ortak değerlere, ilgi alanlarına ve hedeflere dayanmaktadır. Bu uzun vadeli stratejik ortaklığın dört ana hedefi şunlardır:

- Her iki tarafın ortak çıkarlarını ele almak amacıyla siyasi AB - Afrika ortaklığını güçlendirmek ve desteklemek;
- Barış, güvenlik ve demokratik yönetişimi pekiştirmek ve teşvik etmek;
- İnsan haklarına, temel özgürlüklere, kadın - erkek eşitliğine ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya saygı duymak;
- Güçlü, temsili ve meşru kurumlarla donatılmış etkili bir çok taraflı ilişkiler sistemini desteklemek ve uygulanabilir kılmak.

Bu uzun vadeli ortaklığın dört ana hedefi, belirli stratejilerin geliştirildiği genel çerçeveyi belirlemektedir:

- Barış ve Güvenlik,
- Yönetişim ve İnsan Hakları,
- Ticaret ve Bölgesel Entegrasyon,
- Kalkınma Sorunları.

Uzun vadede Afrika - AB ilişkileri için çok önemli bir çerçeve sağlayacak olan bu ortak strateji uygulanmalıdır. Ard arda kısa vadeli eylem planlarına bağlı kalarak, her düzeyde gelişmiş siyasi diyalogun getirilmesi sayesinde, ortaklığın tüm alanlarında somut sonuçlar üretmektedir. 2010 yılında Trablus' ta yapılan Zirvenin üçüncü baskısında, insan hakları, demokrasi, göç ve iklim değişikliği konuları büyük engeller olarak ortaya çıktı. Pragmatizm yönetimi ele geçirdi. 2014' teki dördüncü AB - Africa Zirvesi, AB ve Afrika arasındaki gelecekteki ilişkilerin yeniden çerçevelenmesine yardımcı oldu. Avrupa, insan hakları ve çevre konularında daha az talep gören yeni devlerin (Çin, Hindistan veya Brezilya) pazar payını daha fazla kırmasını istemiyor Afrika' da. Afrika - AB ortaklığının katma değerini haklı çıkarmak için çeşitli faktörler vurgulanmıştır, bunlar arasında: büyüyen Afrika pazarları; Afrika' nın bölgesel ve kıta entegrasyonu konusundaki istekleri; Afrika'

nın eşitlikçi büyüme ve sosyal boyutun başarılı bir şekilde entegrasyonu konusundaki endişeleri; çevre alanında sürdürülebilir bir sanayileşme ihtiyacı; Afrika ve AB arasındaki ticaret akışları, yatırımlar ve fon transferlerindeki önemli artış ve iki kıta arasındaki demografik eğilimlere karşı çıkmaktır.

Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EPA). Avrupa Birliği, Afrika' daki ticaret borsalarının yarısını ve yabancı yatırımın üçte ikisini oluşturuyor. 2000 yılından önce AfB ülkeleriyle ilişkilerini çerçeveleyen Lomé Sözleşmelerinin değerlendirilmesi, Avrupa Birliği' ni oldukça olumsuz bir dengeye götürdü: bu ülkeler, Avrupa pazarına serbest erişimine rağmen üretimlerini çeşitlendiremediler. Tarım ürünlerinin% 95' i (FARM 2006). Bu nedenle 2000 yılında yeni bir tür ortaklık önerdi. Cotonou Sözleşmesi, serbest ticaret anlaşmaları ve EPA' ların kurulmasını öngördü (Hugon, 2010). EPA' ların amacı, Avrupa pazarına erişim karşılığında karşılıklı ticaret serbestleştirme önlemleri getirmektir. Bu ticaret reformuyla iki tamamlayıcı fikir ilişkilendirilmiştir: bölgesel gruplaşmaları teşvik etmek ve ticaret kapasitesini güçlendirmek. Bu yeni ortaklığın "kalkınma" bileşeninde başka fikirler de yer alıyor: anlaşmalara siyasi bir boyut kazandırmak, sivil toplumla diyalog başlatmak, ayrıca Avrupa Kalkınma Fonu tarafından finansmana erişim hakkı vermek Devlet dışı kuruluşlar, yardım koşulluluğunun "klasik deliryumunu" yerine performans yükümlülükleri getirerek durdurmak. EPA' lar serbest ticaret ilkelerinden esinlenmiştir. Avrupa ve Afrika arasındaki ilişkide temel bir kopuşu temsil ediyorlar. Yükseltme için makul zaman sınırı, yani ticaret tercihlerinin kaldırılması 12 yıldır. Bu geçiş dönemi sonunda açılış AfB ülkeleri için% 80, AB ülkeleri için% 100 olacaktır. EPA' lar daha önce tanımlanmış bir bölgede bireysel olarak değil toplu olarak imzalanmalıdır: Batı Afrika, Orta Afrika, Doğu Afrika, Afrika Boynuzu ve Güney Afrika. Ayrıca, en fakir ülkelerin, "Silah Hariç Her Şey" şeması içindeki tercihler şemasını sürdürmek olan bir EPA' yı imzalamak zorunda kalmayacağını da şart koşuyorlar. AB ayrıca ticaret müzakerelerini diğer standartları yayma fırsatı olarak görmektedir: fikri mülkiyete saygı, kamu alımlarında şeffaflık, gümrük kontrollerinin modernizasyonu, Uluslararası Çalışma Örgütü' nün kurallarına uyum ve sivil toplumla istişareler (Hugon 2010). 2013 yılı sonunda EPA sürecine katılan 47 ülkenin sadece yarısı anlaşmaları onaylamıştı. Müzakerelerin karmaşık ve zor

olduğu kanıtlandı. Zamanlamaya asla saygı gösterilmedi. Eleştirmenler, AfB ülkelerinin gümrük gelirlerinde bir düşüş ve ulusal politikaların tanımında özerklik kaybı da dahil olmak üzere ticaretin serbestleştirilmesi için katlanmak zorunda olduğu düzeltme maliyetlerine odaklandılar. İthalatlarını serbestleştirmek için 25 yıllık bir moratoryum talep ediyorlar.

Göç temaları üzerine yapılan görüşmelerde, göç konusu Avrupa Birliği' nin politika öncelikleri arasındadır. Arap baharı Avrupa Birliği' nin göç konusunda tutarlı bir politika geliştirmesi gerektiğini doğruladı. 2005 yılında üç tema etrafında örgütlenmiş kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir: hareketliliğin ve yasal göçün teşvik edilmesi, yasadışı göçün önlenmesi ve mücadele ve göç ile kalkınma arasındaki bağlantının optimizasyonu üçüncü ülkeler ve kapaklarla ortaklık aranmasına dayanmaktadır. Göçle ilgili tüm konuları kapsamlı ve dengeli bir şekilde (yasal göç, yasadışı göçle mücadele, göç ve kalkınma arasındaki ilişki ve iltica dış boyutu). 2007 Lizbon Zirvesi ve JAES' in kabulü, göç, hareketlilik ve istihdam alanında iki kıta arasındaki diyalog ve işbirliğinin yoğunlaşmasına işaret ediyor. Bu çerçevede, göç, hareketlilik ve istihdam ortaklığı (MME), hem Afrika hem de Avrupa' daki göç politikalarının geliştirilmesi için kilit bir unsurdur. MME ortaklığı, ortak hedefler etrafında çeşitli paydaşlar arasındaki diyalogu güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

4. BÖLÜM

4.1. Avrupa Birliği - Afrika Birliği Ticari İlişkileri

4.1.1. Ticaret Politikası: EPA' lar

Ekonomik entegrasyonlar, genel bir kanıya göre siyasi açıdan bağımsız ülkeleri ekonomik açıdan birbirine bağımlı hale getirir (Seyidoğlu, 1993: 415; İncekara, 1995: 60). Ekonomik Entegrasyon için daha açık bir tanım yapmak gerekirse; B.Balassa' ya göre, en basitinden en ileri aşamasına kadar bunlar; ticareti engelleyici unsurların ortadan kaldırılması, yani ticaretin entegrasyonu; ülkelerarası faktör hareketlerine serbestlik kazandırılması faktör entegrasyonu, ulusal ekonomi politikalarının uluslararası ilişkileri güçlendirecek şekilde uyumlu hale getirilmesi politika entegrasyonu ve son olarak da bunların birleştirilmesi sonucu tam entegrasyondur (Ertürk, 2006: 5).

AB' nin Afrika' daki ticaret politikası, AB' nin coğrafi olarak daha odaklı bölgeler ve bölgesel örgütlerle Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EPA) hakkında çok konuşulan bir konuyu oluşturmaya çalışması gerçeğiyle şekilleniyor. AB, ticaret ve yardımı yeni EPA' lar altında yeni bir şekilde birleştirdiğini iddia ediyor. AB' nin resmi politikasına göre, fikir AfB ülkelerinin küresel entegrasyon yolunda bir adım olarak bölgesel komşularıyla entegre olmalarına yardımcı olmak ve kurumsal kapasiteler oluşturmalarına ve iyi yönetişim ilkelerini uygulamalarına yardımcı olmaktır. Aynı zamanda AB, pazarlarını AfB grubundan ve diğer gelişmekte olan ülkelerden ürünlere açmaya devam edecektir.

AB' nin resmi söylemine göre, Afrika ülkelerinin ve bölgelerinin küresel ekonomiye daha yakın entegrasyonu, hem ticaret ilişkilerinin hem de AB için karşılıklı kazanç sağlayan bir kalkınma stratejisinin yanı sıra gelecekteki ticaret ilişkilerinin yolu olarak görülüyor.

EPA' lara olan ihtiyacı kavramak için, EPA' ların uygulanmasından önce AB - Afrika ticaret ilişkilerinin doğasını anlamamız gerekir. Tarihsel olarak bu ilişkiler

sömürgecilik mirasına kadar uzanabilir. Lüksemburg dışında AET' nin kurucu üyelerinin Afrika ile sömürge bağları vardır, Avrupa ülkeleri ekonomik bağları, doğal kaynaklara ve hammaddelere erişimi ve sömürgecilik sırasında sahip oldukları diğer stratejik çıkarları korumaya çalıştı. Bu, Yaoundé sözleşmelerinin temelini oluşturdu (1963 - 1974). İngiltere' nin AET' ye yükselmesi ve daha sonraki sömürgecilik süreci ile Afrika grubu genişledi ve yeni bir Lome sözleşmeleri rejimi (1974 - 1999) başlatıldı.

Lome ticaret ve yardım rejimi, AB ve AfB ülkelerinin ilişkilerini 25 yıl boyunca yönlendirdi. AfB grubunun gelişimi ve sonunda yoksulluğun ortadan kaldırılması için olumlu bir model olarak müjdelendi. Yenilikçi olma ve kuzey - güney ilişkilerinde bir devrim olarak gösterildi. Eşitlik öncülüğünde yönlendirilen ticaret ve kalkınma bileşeni, AfB grubuna çoğu mal için AB pazarına karşılıklı olmayan tercihli erişim sağlamaktı. Ayrıca, en az gelişmekte olan ülkeleri STABEX programı yoluyla hammaddelerindeki ihracat gelirlerinin kaybından korudu. Bununla birlikte, bu karşılıklı olmayan ticaret rejiminin amaçlanan sonuçları gerçekleşmemiştir, aksine Afrika ülkeleri, tercihli muameleden hoşlanmayan Asya ve Latin ülkelerine kıyasla gelişmeyi gerçekleştirmemeye devam etmiş ve hatta gerilemiştir. Böylece Afrika küresel ekonomiden yabancılaşmaya devam etti.

Bu önermede, karşılıklılığa dayalı yeni bir ticaret rejimi geliştirildi. Bu, ekonomik işbirliğinin temeli olarak Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları' nın (EPA) uygulamaya konulduğu Cotonou Anlaşması 2000' de yer aldı. EPA' lar, Afrika Birliği ülkelerinin kalkınmasının desteklenmesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ve Afrika Birliği grubunun dünya ekonomisine entegre edilmesinde anlaşmanın kilit amacına ulaşılması için anahtar araç olarak görülmüştür. WTO' dan gelen baskı, tercihli ticaret muamelesinden değiştirme ihtiyacını gerektiriyordu. Küresel açık ticaret emrini destekleyen kural tabanlı bir ticaret sistemine sahip olan WTO, Lome tercihleri çok taraflılık ilkesine aykırıdır ve GATT / WTO anlaşmasında yer alan en çok tercih edilen ulus (MFN) maddesine aykırıdır. Bu aynı zamanda, esasen tüm ürün ve hizmetleri etkileyen ve tüm sektörleri kapsayan ticaretin serbestleştirilmesini sağlama taahhüdünü gerektirir (Scheipers, 2008: 607).

EPA' ların amaçlarından biri AfB grubunun ilk direncine rağmen, "güney – kuzey" bölgelerinde bölgesel entegrasyonu teşvik etmekle birlikte, Avrupa Komisyonu' nun baskısı AfB ülkelerini altıya ayırmakla sonuçlandı. Böylece müzakere süreci bölgeler arası bir temelde yürütülecekti. Müzakereler 2002' de başladı ve EPA' lar WTO' nun tercihli ticaret düzenlemelerinden feragat ettiği 1 Ocak 2008 tarihine kadar yürürlüğe girecekti (Sidiropoulos, 2007: 103).

Müzakereler pazara erişim, bu serbest ticaret anlaşmalarında kalkınmanın rolü, hizmetler ve ticaretle ilgili konular üzerinde odaklandı. Mal ticaretine erişim ile ilgili olarak, WTO kuralının, esasen tüm ticaretin bir STA' ya dahil edilmesini gerektiren farklı yorumları vardır. AB, taraflar arasındaki mevcut ticaretin % 90' ını oluşturan ürünlere sıfır tarifeler talep etti. AfB, tarife serbestleştirmesinden ürünlerin hassas ürünlerinin en az % 40' ını istiyordu. Diğer bir çekiş, DG Trade' in 1 yıl göz önünde bulundurarak geçiş dönemlerinin uzunluğuyken, AfB grubu dünya pazarına uyum sağlamak için 20 - 25 yıl istedi. AB bir bölgedeki tüm ülkelerin aynı yükümlülükleri yerine getirmesini tercih ederken, AfB bölgesel çeşitliliği kabul eden kurallar istiyordu. Anlaşmanın gelişme boyutuyla ilgili olarak, AfB, arz tarafındaki kısıtlamaları hafifletmelerine yardımcı olacak önemli miktarda ek kalkınma desteği verilmezse AB' ye artan ihracat beklentisi azdı. DG ticareti, yardım zaten Cotonou Anlaşması ve diğer forumlarda ele alındığı için, EPA yasal çerçevesine açık kalkınma yardım hükümleri dahil edilmesine karşıydı.

Bu müzakerelerdeki çıkmaz, Afrika devletlerinin sadece hammadde ihracatçıları ya da sadece ithalat pazarları olduğu prizmasında düşünülmektedir. Aralık 2007' de Lizbon' daki AB - Afrika Zirvesi' nin oturum aralarında, Afrikalı liderler EPA' ları Afrika pazarlarını açma girişimi olarak eleştirdiler, böylece Afrika bebek endüstrilerine zarar verdiler ve tarife gelirlerinin uzamasına neden oldular.

Karşılıklılık, yapısal uyum ve donör koşulları şeklinde, önceki uygulamaların uzun bir çizgisine uygun olarak bir dayatma olarak algılanmaktadır. Bu durumu ağırlaştırmak, AT müzakerecilerinin Afrika ülkelerinin neye ihtiyacı olduğu ve AB' nin tarımsal koruma sistemlerini (Afrika ülkeleri de dahil olmak üzere) dağıtmayı reddederken, bu tür en iyi şekilde nasıl yerleştirilebileceğini öne sürdüğü kendi

kendine hizmet eden bir söylemdir. Ne yazık ki bu söylem, EPA' ların bir dayatma aracı olarak algılanmasıyla birlikte, sömürge hatıraların yüzeye yakın olduğu Afrika' da iyi gitmiyor. Sahra Altı Afrika' nın durumunda bu dinamik, bağışçı bağımlılığı nedeniyle ticaret stratejileri üzerinde sahip oldukları algılanan özerklik eksikliğiyle daha da artmaktadır. AB ve üye ülkelerin bir miktar marjla en büyük bağışçı olmaları, AK kafa karıştırıcı sinyaller verirken EPA müzakere sürecini daha da sorunlu hale getiriyor.

AB' nin tüm kartları şu şekilde elinde bulundurması: ortak pazara pazar erişimi; kalkınma yardımı şeklinde finansal güç; uzmanlık ve deneyim nedeniyle kasın müzakere edilmesi, müzakere sürecini daha da karıştırmaktadır. AB' nin yaşadığı hayal kırıklığı, Afrika' nın özellikle Doğu ve Çin' i benimsemiş olması. Afrika ülkeleri Çin' i benimseme ilkesiyle benimsiyor: Afrika liderlerine kalkınma önceliklerini dikte etmiyor, Demokrasi ve iyi yönetişimde ısrar etmiyor, Serbest ve hızlı bir şekilde hibe ve kredi şeklinde para sağlıyor. Bu, gerçek eşitliğin bir ortaklığı olarak algılanan bir ilişkiyi geliştirdi (Sidiropoulos, 2007: 103) .

Aralık 2007' ye kadar 77 Afrika ülkesinden sadece 35' i AB ile Geçici EPA' ları başlattı. IEPA' lar, WTO' nun temel konusu olan piyasa erişimini kapsamaktadır. IEPA imzalamayan ülkelerden 32' si, en az gelişmiş ülkeler (LDC) altında kategorize edilmiştir. Şubat 2001' de sonuçlanan Her Şey ama Silah (EBA) girişimi kapsamında mütekabiliyet yükümlülüğü olmaksızın AB pazarına gümrüksüz ve kota ücretsiz erişim imkanına sahipler.

EPA' yı dar bir ticaret yaklaşımı ile müzakere ederek, EPA' ları herhangi bir serbest ticaret anlaşması olarak ele alıyor, dolayısıyla AB, kendi merkantilist çıkarlarını ilerletmek için üstün gücünü kullanan kendi kendini ilgilendiren bir aktör olarak algılanmaktadır. AB Komisyonu' nun WTO uyumluluğu sorununa alternatif çözümlere çok az ilgi gösterdiği iddia ediliyor. Komisyona göre, B plan planı yoktu ve son kullanma tarihine kadar anlaşmaya varılamaması AB' yi alternatif bir stratejiye sokamadı. AfB grubunun istekleri açık bir şekilde reddedildi. Bu, AB' nin mevcut alternatifleri keşfetmeden WTO gerekliliklerini yerine getirme aciliyetini göstermektedir. Dolayısıyla AfB ülkelerinin bu gelişmede güç yaratmadığını

varsayar. Ekonomik ve jeopolitik çıkarlarını savunma arayışında, WTO kalan Lome enstrümanlarını, dolayısıyla gerçekçi siyasetin bir ifadesini oluşturmak için bir yol kanıtladı (Schieder, 2008: 162) .

AB' nin altında yatan motivasyonların, diğerlerinin yanı sıra, pazarın genişletilmesini sağlayan bir WTO anlaşmasını ve AB üreticileri için uluslararası rakipler karşısında ticari bir avantaj sağladığını vurgulayan bir tez de var. Emily Jones, AB ve AfB ülkeleri arasında siyasi iradenin yanı sıra adil bir anlaşma üzerinde tek kısıtlamanın, herhangi bir anlaşmanın Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uygun olması gerektiğinin yanı sıra, WTO uyumunun normatif tarafına bakıldığında, Ekonomik İşbirliği teklifleri kapsamında karşılıklı liberalizasyonun başlatılması, dünyanın en gıda güvensiz ülkelerinden bazılarını ağır sübvansiyonlu AB ihracatının dampingine maruz bırakabilir‖. Bu, AB' nin normatif bir şekilde hareket etmediği anlamına gelmese de, gıda güvenliğini teşvik etmenin etik olarak temel bir politik amaç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, WTO tarafından verilen bir norm arayışı olarak tanımlanırsa veya normatif term terimi kendi kendini referans alan bir şekilde kullanılırsa, bu sadece normatif bir davranış olabilir.

Bölgesel entegrasyon cephesinde, EPA' lar Afrika kıtasındaki bölgesel entegrasyon ve büyümeye katkıda bulunmak için tasarlanmıştır. Ancak analistler, nihai sonucun AB' ye fayda sağlayan ve bölgeler arası / bölgeler arası işbirliğini baltalayan serbest ticaret olacağını öne sürdüler (Schieder, 2008: 162) .

Devam etmekte olan EPA müzakereleri, bazı durumlarda Afrika' daki mevcut bölgesel örgütleri oluşturmayan bölgesel gruplandırmalar çerçevesinde yürütülmektedir. Bu, kıtada faaliyet gösteren alt bölge örgütleri için bir tehdittir. Bu nedenle, Afrika' daki mevcut grupların çokluğunun doğası ve farklı organizasyonlardaki birçok ülkenin çakışan üyelikleri göz önüne alındığında, Avrupa Komisyonu tarafından EPA müzakerelerine yönelik yaklaşımın bir durumu ağırlaştırabileceği noktasını dikkate almak mümkündür, zaten belirsiz ve parçalanmış. İronik olarak, mevcut bölgesel grupların tanınması zorunluluğu üzerinde duruluyor.

Bu nedenle, AfB' nin amaçlarından biri olan bu bölgesel organizasyonlar arasında daha derin entegrasyonu teşvik etmek için uyumlu ve tutarlı bir programa ihtiyaç vardır. Özet olarak, Afrikalılar AB' de önemli siyasi kısıtlamalar olduğunu fark etmelidir. AB' nin açıkça baskın ortak olduğu doğru olsa da, bu müzakerelerin başarılı bir sonuca ihtiyacı var ve bunu elde etmek için uzlaşmaya istekli olması gerekecek. EPA' ların gerçekten gelişimsel olması için AB müzakerecileri geniş gündemi Afrika kapasitelerine uygun şekilde uyarlamalı ve dizmelidir. Bu, ilk olarak temel mal piyasası erişim anlaşmasının sonuçlandırılması ve karmaşık düzenleyici gündemin, muhtemelen revizyon maddeleri yoluyla, hedeflenen bir kaynak paketine paralel olarak parçalı olarak ele alınması gerektiği anlamına gelir (Draper, 2007: 20).

4.2. Avrupa Birliği – Afrika Birliği İlişkilerinde Barış ve Güvenlik

AB - Afrika ilişkileri, 21. yüzyılın başından bu yana eşitlik ilkesi üzerinde derinleşen bir ortaklık ile belirlendi. 1963 yılında Yaoundé konvansiyonuna dayanan uzun bir işbirliği ortaklığı olmasına rağmen, 2000 yılında yapılan Kahire Zirvesine kadar barış ve güvenlik alanındaki işbirliğine ciddi bir önem verildi. Afrika' nın soğuk savaşın sonunda işten çıkarılmaya başlanan ekonomik gelişimi, şiddetli çatışmaların arttığı bir döneme denk geldi. Kahire Zirvesi, güvenlik ve kalkınma arasındaki bağlantıyı vurguladı, böylece Afrika' nın istikrarı arttırıldı.

OAU' nun Afrika Birliği' ne dönüşümü, AB - Afrika ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İnsan merkezli bir norm tanıtım organı olan ve Afrika' da entegrasyon ve gelişmeyi sağlamaya hevesli olan AfB, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin (APSA) kurulmasını gördü. Temel amacı Afrika' da insan güvenliğinin geliştirilmesi olmak üzere, AfB savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlara müdahale etme konusunda daha geniş bir yetki ve yetki edinmiştir (Draper, 2007: 20).

Öte yandan, AfB kurumsal güçsüzlüğü mevcut ve tomurcuklanan çatışmaları ele alma ve sürdürülebilir yanıtlar verme taahhüdünü engellemiştir. Kapasitesi, kriz sorunlarına eşzamanlı olarak yanıt verirken bir barış ve güvenlik mimarisi inşa etme ihtiyacı nedeniyle daha da artmaktadır. Bu eksikliklerden dolayı AB, Barış ve

Güvenlik alanındaki AB ile Afrika Barış Tesisi (APF) aracılığıyla ortaklık kurmuştur.

2007' nin Lizbon' daki AB - Afrika Zirvesi sırasında barış ve güvenlik, BKH' lere ulaşmak için Afrika kıtasında gelişmeyi teşvik etmede önemli bir öncelik olarak kabul edildi. AB ve Arica, "APF' nin önemli bir katkı yaptığını ve ortaklık desteğinin Afrika liderliğindeki barış destek operasyonlarını" nasıl tamamlayabileceğini ve güçlendirebileceğini iyi bir örnek olarak kabul etti. Sonuç olarak AB, ilgili Afrika bölgesel örgütleriyle işbirliği içinde APSA' yı faaliyete geçirme çabalarında AfB' ye "devam ettirilmiş ve artırılmış destek" vermeye hazır olduğunu belirtmiştir (Pabst, 2008: 76) .

Böylece AB, Avrupa Mekansal Kalkınma Planlaması (*European Spatial Development Perspective - ESDP)* aracılığıyla uluslararası düzeyde çatışma önleme ve kriz, yönetim için sivil ve askeri yetenekler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Aralık 2003' te kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi (ESS), AB' yi küresel bir aktör olarak tanımlıyor. Son on yılda dünyanın hiçbir bölgesi silahlı çatışmalardan etkilenmedi. Bu çatışmaların çoğu devletler arasında değil, siviller arasındaydı. 450 milyondan fazla insanın dünya Gayri Safi Milli Hasılasının (GSMH) dörtte birini ürettiği ve geniş bir yelpazede enstrümanları olan 28 ülke birliği olarak, Avrupa Birliği kaçınılmaz olarak küresel bir oyuncudur.

Strateji şu ana tehditleri tanımlamaktadır: terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, devlet başarısızlığı ve organize suç, çatışmanın önlenmesi, yönetimi ve çözümüne ilişkin olarak, strateji insan güvenliğini artıran ve çok çeşitli sivil ve askeri araçları içeren çok boyutlu bir yaklaşım önermektedir.

Böylece tehditlerin tanınması, AB güvenliğinin küresel anlamda tanımlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu, Afrika' nın güvenlik endişelerinin yükselmesinin AB gündemine yükseltildiğini gördü ve AB, kendisini korumak ve tehditleri daha iyi ele almak için istikrarlı bir Afrika' ya ihtiyaç duyduğunu biliyor. Ayrıca AB' nin Afrika' ya odaklanan dış politikası ve 1998 - 99 yıllarında ortaya

çıkan kilit bir dış politika aracı olan ESDP' sini geliştirmekle Afrika, AB' nin dış politika tetikleyicisini çekeceği bir test alanı haline gelmiştir.

Coğrafi yakınlık ve sömürge mirası, sert güvenlik tehditlerindeki artışın yanı sıra AB' nin dış politikasının bir başka arenası olarak görülüyor. Buna yakından bağlı olarak, Afrika' daki doğal kaynakların bolluğu AB' nin Afrika' ya, özellikle enerji güvenliği alanına olan yenilenmiş ilgisini açıklamaktadır. Afrika, geçici Orta Doğu' ya ve Avrupa' nın Rusya' ya bağımlılığına bir alternatiftir. Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ekonomilerden artan rekabet ile birlikte, Afrika' nın istikrarı AB' nin ekonomik çıkarlarına ulaşması açısından önemlidir (Pabst, 2008: 76) .

Bu bağlamda, analistler, eğer AB kendisini gerçekçi, devleti çıkarlar peşinde koşan ve güç politikalarının sert enstrümanlarını kullanan bir aktör olarak dönüştürdüyse ya da yayılmanın yönlendirdiği çok taraflı, sivil ve normatif bir güç olmaya devam ederse düşünüyor. Dolayısıyla AB bir varlık olduğundan, küresel bir güç olarak sorumluluklarından kaçamaz ve üye ülkelerin ulusal çıkarlarının yakınsamasıyla oyunun kurallarına uymalıdır. Öte yandan, AB' nin refahı, çok taraflılık, demokrasi ve barış ve güvenliği artırmak için küresel olarak hukukun üstünlüğüne saygı gibi normatif değerlerinin yayılmasından kaynaklanmaktadır.

Ahlaki bir zeminde, AB, Afrika' nın kıtadaki kalkınma hızını yavaşlatan birçok çatışmadan sorumlu olan sömürgecilik ve sömürgecilik sürecinin suçundan Afrika' ya çatışma yönetiminde yardım etme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

4.3. Süreklilik, Değişim ve Yenilik

AB güvenlik politikasının temel hedefi, Afrika' nın barışı koruma kapasitelerini desteklemektir. Bu, AfB' deki APSA veya Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi diğer alt bölgesel organlar aracılığıyla kanalize edilir. APSA beş temel kurum etrafında kurulmuştur: Barış ve Güvenlik Konseyi, Bilge Paneli, Barış Fonu, Kıta Erken Uyarı Sistemi ve Afrika Bekleme Gücü. AB, Afrika mülkiyeti ilkesini kabul eder ve bu girişimlerde orta vadede kendi birliklerini konuşlandırmama fırsatını tanır. Afrika Barış Tesisi aracılığıyla AB halihazırda bir dizi AfB misyonunu desteklemiştir. 2003 yılında, 9. EDF kapsamında

APF, Afrika kökenli PSO' lar ve APSA' nın kurumsal kapasite geliştirme programları için sürdürülebilir bir finansman aracı sağlamak üzere 250 milyon €' luk bir başlangıç bütçesine sahipti (Besada, 2010: 78).

Bu çerçevede, AB aşağıdaki PSO' larda destek sağlamıştır: Burundi' deki AfB Misyonu (AMIB, 25 milyon €); Sudan' daki AfB Misyonu (AMIS, 300 milyon €); ve Somali' deki AfB Misyonu (AMISOM, 15.5 milyon €). APF barışı koruma harcamalarını finanse etmektedir: günlük harcırahlar, iletişim ekipmanı, tıbbi tesisler, sivil ekipmanların aşınması ve yıpranması ile nakliye ve lojistik. Ancak APF' nin askeri ve silah harcamalarını karşılamasına izin verilmiyor.

AB desteği, Afrika barış inisiyatiflerinde iki aşamada yer almaktadır: Afrika barış tesisi aracılığıyla operasyonel ve kurumsal kapasitede; ve doğrudan askeri müdahalelerde yer almaktadır.

4.4. Darfur Antlaşması ile Afrika Birliği - Avrupa Birliği

2003 yılında patlayan Darfur krizi sırasında Sudan Kurtuluş Hareketi Ordusu' nu, Adalet ve Eşitlik Hareketi' ni (JEM) hükümet hedeflerine karşı çekti. Saldırılar, Hartum Hükümeti tarafından desteklenen vahşi baskı, etnik temizlik ve soykırımın yanı sıra marjinalleştirme, ırksal ayrımcılık, dışlanma, sömürü ve bölünme politikalarına karşı protesto etmeyi amaçladı. Janjaweed müdahalesiyle işbirliği içinde hükümet acımasızdı ve temel insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerine yol açtı. BM' nin çatışmayı ele almak için bir mekanizma aramasıyla birlikte, Nisan 2004' te AfB, N'djamena İnsani Ateşkes Anlaşmasını imzaladı. Düşmanlıkları sona erdirmeye, mahkumları serbest bırakmaya ve sivil nüfusa insani erişimi açmaya yönelikti. Geçici bir kalış sağlandı, ancak düşmanlıklar devam etti ve 2006' da AfB, Darfur Barış Anlaşması (DPA) için bir anlaşma daha imzaladı. (Besada, 2010: 78)

Sudan' daki AfB Misyonu (AMIS) konuşlandırıldı, ancak finans ve lojistik açısından kapasite zayıflığından dolayı AfB, destek için AB' ye döndü. 2004 - 2007 yılları arasında AB, görevlendirmenin yürütülmesinde AMIS' i desteklemek için AfB' ya katıldı. AB, misyon 2007 yılında UNAMID' e devredilene kadar 500

milyon € (APF' den 300 milyon € ve bireysel AB üye ülkelerinden 200 milyon €) katkıda bulundu. Bu fonlar maaşlar, ödenekler, sigorta, seyahat, rasyonlar ve tıbbi maliyetler; İletişim ekipmanları; Darfur barış görüşmelerine siyasi destek (DPA' ya götüren); ve Ateşkes Komisyonu. AMIS' e AB desteği, AMIS' in komuta seviyeleri, ek askeri gözlemcilerin sağlanması, Afrika birliklerinin eğitimi, stratejik ve taktik hava sağlayıcılarının sağlanması ve AMIS' in sivil polis (CIPOL) bileşenine destek şeklinde planlama ve teknik yardım şeklinde geldi (Daniel, 2010: 60).

4.5. APSA ve REC' ler için Kapasite Geliştirme Desteği

AB, hem APSA' nın hem de REC' lerin uzun vadeli yeteneklerini geliştirmeyi taahhüt etti. REC' lerin 2010 yılına kadar Afrika Stand - by Force' un oluşumu ve lansmanı için tugaylar sağlaması bekleniyor. Sonuç olarak, AfB Barış ve Güvenlik Konseyi' nin operasyonel kolu olan Afrika Stand - by Force' un etkinliği, REC' lerin uygulanabilirliğine bağlıdır. 2004 ve 2007 yılları arasında AfB, APSA ve REC' lerin kapasite geliştirme faaliyetleri için 35 milyon $ kaynak sağlamıştır. Özellikle hibe, irtibat kanallarının oluşturulması olan AfB Kıta Erken Uyarı Sistemi' nin (CEWS) geliştirilmesine yönelik olacaktı. AfB ve REC' ler arasında, Afrika genelinde iletişim bağlantılarının kolaylaştırılması ve RECs girişimlerinin güçlendirilmesi. AB' nin kapasite geliştirmeye katkısı sonuçta AfB ve REC' leri operasyonel ve aynı zamanda barışa proaktif ve kapsamlı yaklaşımlar geliştirmede desteklemeyi amaçlamaktadır.

4.5.1. Operasyon Artemis

Bu, AB' nin Afrika' da doğrudan askeri angajman kullandığı bir örnektir. Artemis Harekatı, yalnızca AB yönetiminde Afrika liderliğindeki PSO' ları destekleyen Afrika mülkiyeti ilkesine aykırı olarak yürütülen Demokratik Kongo Cumhuriyeti' nde (DRC) AB barış misyonuydu (Babarinde ve Faber, 2005: 19).

Mayıs 2003' te, Hema ve Lendu merkezli milis grupları arasında, Ruanda ve Uganda kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra, DRC' nin Ituri eyaletindeki bir kasaba olan Bunia' yı kontrol altına almak için hizalı çatışmalar hüküm sürdü. Yükselen şiddet ve vahşeti takiben BM Genel Sekreteri, Büyük ölçüde eğitilmiş ve

iyi donanımlı çokuluslu bir güç için Bunia' ya hızlı bir şekilde konuşlandırılmasını talep etti. meydan okumayı kabul etti ve 30 Mayıs 2003' te BM, 1 Eylül 2003 tarihine kadar Kongo' daki BM Misyonu (MONUC) şeklinde BM misyonunun güçlendirildiği bir Geçici Acil Çokuluslu Kuvvet (IEMF) kurulmasına izin verdi. konuşlandırılabilir. Misyonun görevi, Bunia' daki güvenlik koşullarının dengelenmesine ve insani durumların iyileştirilmesine, havaalanının, Bunia' daki kamptaki ülke içinde yerinden olmuş kişilerin korunmasına ve durumun gerektirmesi durumunda korunmasına katkıda bulunmaktı. Sivil nüfusun, Birleşmiş Milletler personelinin ve şehirdeki insani varlığın güvenliğine katkıda bulunmaktır (Draper, 2007: 20).

12 Haziran 2003 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi, AB' nin Afrika' daki ilk barışı koruma misyonu Artemis Operasyonunu Fransa' yı Çerçeve Ulus olarak kullanmaya karar verdi. Misyon, görevini yerine getirme ve BM ile bölgesel örgütler arasındaki ortaklıkların olasılığını ve gerekliliğini vurgulama açısından önemli bir başarıydı, aynı zamanda AB - AfB barış destek ortaklığı için kaçırılmış bir fırsattı.

AfB, kıtanın insan güvenliği mimarisini geliştirme taahhüdünü açıkça kanıtlasa da, örgüt hala Afrika' da etkili yapısal ve operasyonel çatışmayı önleme için gerekli kapasiteye sahip değil. Bu arka plana karşı, APF aracılığıyla AfB - AB barış destek ortaklığı, Afrika' nın barış ve güvenlik sorunlarını ele almak için ihtiyatlı ve arzulanan bir seçenek olmuştur. Ancak, AfB, AB ve BM arasında daha yakın ve daha derin işbirliği Afrika ve ötesinde barışı koruma ve barış inşası için üstün bir strateji olmaya devam etmektedir (Kwesi ve Danso, 2010: 62).

4.5.2. Süreklilik, Değişim ve Yenilik

Avrupa Topluluğunun (AK) oluşturulması, sömürge döneminin başlangıcına kadar olan dönemle çakıştı. Dolayısıyla, Avrupa Topluluğu' nun Afrika' ya yaklaşımı, eski sömürge bağını karşılıklı olarak yararlı bir düzenlemeye yönlendirmeye yönelikti. AK' nin orijinal altı üyesi Lüksemburg dışında Afrika' da bir dereceye kadar sömürge mirasına sahipti. Bunun yerine Fransa, Ortaklık

Anlaşmasının, bazı denizaşırı bölgelerini barındırmak için bir Roma Antlaşması' na dahil edildi (Pabst, 2008: 76).

Bu, 1963 ve 1969' daki Yaoundé Sözleşmelerinde resmileşti. Yaoundé, AET pazarına hem yardım hem de ticaret erişimi sağladı ve ortaya çıkan Kuzey - Güney ilişkilerinde önemli bir rol oynadı. AET pazarına erişim "karşılıklı temel" idi ve gelişmekte olan ülkelerin küresel düzeyde GATT' de kurdukları karşılıklı olmayan ticari faydalar açısından "özel muamele" ile eşleşmedi. Yardım sağlanması, AT üye ülkelerinin eski Afrika sömürgelerindeki kalkınma çabaları için ortak sorumluluk üstlenmeye hazır olduklarını gösteren Avrupa Kalkınma Fonu' nun (EDF) oluşturulması. Hareket, düzenlemelerin sadece eski sömürgeci güçten ziyade tüm AB ile olması bakımından, Fransa' nın yaptığı gibi koruyarak Kuzey - Güney ilişkilerinde Fransız önceliklerini de yansıtıyordu (Schieder, 2008: 162).

1973' teki AK genişleme süreci ile Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka, Avrupa kalkınma politikasının Afrika, Karayipler ve Pasifik' teki uluslararası ülkelere yayılmasını sağlamıştır. Bu, bu bölgeleri temsil eden 45 eyaletin kurulmasına yol açtı ve 1975' teki Lome sözleşmesi (Lome I) Yaoundé Konvansiyonlarının yerine getirildi. Ticaret öne çıkan bir özellikti ve Afrika ülkelerine EC pazarlarına tercihli ve karşılıklı olmayan erişim izni verildi ve şeker ve muz da dahil olmak üzere emtialar için dünya fiyatlarından daha yüksek teklif edildi. Stabex (dünya piyasalarındaki fiyat dalgalanmalarının telafisi) ve Sysmin (mineral sektörünü istikrara kavuşturmak ve teşvik etmek) gibi finansal araçların AK' nin eski kolonilerin düzenli gelişimine olan bağlılığını göstermesi amaçlanmıştır. Kalkınma yardımı beş yıl süreyle taahhüt edilmiştir (Kwesi and Danso, 2010: 62).

Ortaklık değerlerini teşvik etmek ve Kuzey - Güney diyalogunu teşvik etmek için gruptan grup kurumlarına kurulmuştur. AfB - AB Bakanlar Konseyi, AB - AfB Büyükelçiler Komitesi ve eşit sayıda AfB parlamenterinden ve Avrupa Parlamentosu temsilcilerinden oluşan Ortak Danışma Meclisi de bunlar arasındaydı. Burada belirtilmesi gereken önemli nokta, Afrika - AB Stratejik ortaklığına yapılan mevcut referansların bu gruptaki temel nedenlerini grup kurumlarına bulmasıdır (Smith, 2003: 81).

Bu yardımlar Soğuk Savaş sırasında yönetim kurulunda verildi: her iki tarafla uyumlu ülkeler eşit faydalar elde ettiler. İşbirliği ticaret ve kalkınma yardımları üzerinde odaklanmıştı. Bununla birlikte, Lomé III (1985 - 90) hazırlıklarında, insanlık onurunun öneminden bahsetti (Daniel, 2010: 60).

Paris ve Cancun konferanslarının yeni bir Kuzey - Güney uluslararası düzenindeki başarısızlığı, Lome' nun aşamalı olarak yerine getirilmemiş vaatlerin ve farklı beklentilerin sembolü haline geldiğinin bir işaretiydi. Böylece, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için Lome' un arzulanan hedeflerine ulaşılamamış ve daha da gerilemiştir. Devrimci olarak adlandırılmasına rağmen, Lome, Afrika ülkelerinin tercihli piyasa erişimi alan arka planında, Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ihracatçılarının rekabeti nedeniyle AB pazar payını yitirdiği bir dönem boyunca başkanlık etti. Berlin Duvarı' nın çöküşü ve Afrika' yı ideolojik olarak bölen ve birçok çatışmayı körükleyen Soğuk Savaş rekabetine son veren Sovyetler Birliği' nin çöküşüyle işler daha da değişecekti. Bu, AB' nin AB - Afrika ilişkilerinin geleceği hakkında yeşil bir rapor yayınlamasını gerekli kıldı. AfB, genel olarak anlaşmada bir modifikasyonu desteklemesine rağmen, AB toplam revizyonu savundu ve yeni bir anlaşma imzaladı. Egemen ekonomik gücü nedeniyle AB' nin lehine eğilmiş olmasına rağmen bir uzlaşma sağlandı.

Lome' dan memnuniyetsizlik, 1994 yılında WTO' yu kuran Uruguay Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması'nın sonuçlanmasıyla da çakıştı. WTO hükümleri, Lome' nun tercihli ticaret hükümlerini uygun hale getirmedi, bu yüzden yeniden müzakere etme ihtiyacı yarattı. AB, Cotonou anlaşmasına dahil edilen ve Cotonou' nun istenen hedeflerine ulaştığı ölçüde ayrılmaz bir parça oluşturan EPA' lar biçiminde serbest ticaret anlaşmaları önerdi. Eşzamanlı olarak, Avrupa Birliği Antlaşması (Aralık 1991' de Maastricht' te imzalandı) Avrupa Topluluğunu Avrupa Birliği' ne (AB) dönüştürdü ve müteakip genişleme süreci, AB' nin yeni gerçeklerini yansıtmak için önceki anlaşmaların yeniden müzakere edilmesini gerektirdi. Bu nedenle Cotonou anlaşması, AB' nin büyük bir küresel aktör olarak ortaya çıktığı bir dönemde müzakere edildi ve müzakereler, bu gerçeği uluslararası ilişkiler arenasında yansıtacak şekilde yürütüldü (Smith, 2003: 81).

JAES' e bakıldığında, AB ve Afrika arasında, AB ile Afrika arasında daha önce var olan işbirliği çerçevelerinde sağlananların ötesinde daha politik bir ortaklık kurar. Kıta belirli bölgelerine odaklanan Avrupa enstrümanları ve anlaşmalarından kaynaklanan tutarsızlıkların giderilmesine katkıda bulunmak için Afrika muamelesine yönelik bir " eşitler ortaklığı " diyaloguna vurgu yapmaktadır. AB - Afrika ilişkilerinin tedavisi için tamamen kalkınma odaklı gündemleri aşacak küresel bir çerçevedir. Bu nedenle JAES, AB - Afrika ilişkilerinin geliştirilmesinde ve derinleştirilmesinde sürekliliği temsil etmektedir (Daniel, 2010: 60).

AB ve Afrika arasındaki katılım, 2000 yılında Kahire' deki ilk Zirveden bu yana 21. Yüzyılda giderek derinleşmektedir. OAU' nun AfB' ya dönüşmesi, Avrupa Birliği ile kalkınma yardımlarının ötesinde yeni bir işbirliği yolu sağlamıştır. AfB, kıtada barışı ve güvenliği teşvik etmenin ötesine geçen, aynı zamanda demokratik ilkeler ve kurumlar, popüler katılım ve iyi yönetişim ve kıtanın siyasi ve sosyal - ekonomik entegrasyonunu hızlandırmayı amaçlayan iddialı hedeflere sahiptir. AfB' nün yeni bir "kıtanın sosyal, ekonomik, askeri, kültürel ve politik olarak mümkün olan en derin entegrasyonunu" getirmesi beklenmektedir (Tegulle, 2008: 62).

AB Şemsiyesi altında Yeni Kalkınma Ortaklığı (NEPAD) kuruldu. NEPAD çerçevesinde, Afrika liderleri sadece geniş ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini eğitim ve sağlık hizmetlerini canlandırmak, makroekonomik istikrarı korumak, finansal piyasaları şeffaf ve düzenli hale getirmek değil, aynı zamanda demokrasiyi, insan haklarını ve hesap verebilirliği teşvik etmek ve korumak için de anlaştılar. Ayrıca, küçük silahların çoğalmasıyla mücadele etmeyi, çatışmaların çözümlenmesi ve önlenmesi için mekanizmaları güçlendirmeyi ve bölgedeki ve Afrika' nın çeşitli alt bölgelerindeki su, ulaşım, enerji ve diğer altyapı gibi kamu mallarının sağlanmasını teşvik etmeyi taahhüt ediyorlar. NEPAD, bu amaçlara yönelik olarak, Afrika devletleri ve yardım donörleri arasında karşılıklı hesap verebilirlik ortaklığında resmi kalkınma yardımını (ODA) daha şeffaf ve etkili bir şekilde kullanmayı vaat etmektedir. Bu nedenle NEPAD, Afrika tarafında temel politika ve yönetişim reformları öngörmektedir (Besada, 2010: 78).

Kurumsal düzeyde AB, bu anlamda AB' yi yansıtıyor ve AB' nin kalkınmasını şekillendirmedeki etkisini gösteriyor. AB' nin yapılarını Afrika' nın kimliğini şekillendirerek varlığını Afrika kıtasına yansıtabildiği sonucuna varabiliriz.

4.6. Afrika Perspektifleri

Paris ve Cancun konferanslarının yeni bir Kuzey - Güney uluslararası düzenindeki başarısızlığı, Lome' nun aşamalı olarak yerine getirilmemiş vaatlerin ve farklı beklentilerin sembolü haline geldiğinin bir işaretiydi. Böylece, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için Lome' un arzulanan hedeflerine ulaşılamamış ve daha da gerilemiştir. Devrimci olarak adlandırılmasına rağmen, Lome, AfB ülkelerinin tercihli piyasa erişimi alan arka planında, Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ihracatçılarının rekabeti nedeniyle AB pazar payını yitirdiği bir dönem boyunca başkanlık etti. Berlin Duvarı' nın çöküşü ve Afrika' yı ideolojik olarak bölen ve birçok çatışmayı körükleyen Soğuk Savaş rekabetine son veren Sovyetler Birliği' nin çöküşüyle işler daha da değişecekti. Bu, AB' nin AB - Afrika ilişkilerinin geleceği hakkında yeşil bir rapor yayınlamasını gerekli kıldı. AfB, genel olarak anlaşmada bir modifikasyonu desteklemesine rağmen, AB toplam revizyonu savundu ve yeni bir anlaşma imzaladı. Egemen ekonomik gücü nedeniyle AB' nin lehine eğilmiş olmasına rağmen bir uzlaşma sağlandı (Daniel, 2010: 60).

1994 yılında WTO' yu kuran Uruguay Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması'nın sonuçlanmasıyla da çakıştı. WTO hükümleri, Lome' nun tercihli ticaret hükümlerini uygun hale getirmedi, bu yüzden yeniden müzakere etme ihtiyacı yarattı. AB, Cotonou anlaşmasına dahil edilen ve Cotonou' nun istenen hedeflerine ulaştığı ölçüde ayrılmaz bir parça oluşturan EPA' lar biçiminde serbest ticaret anlaşmaları önerdi. Eşzamanlı olarak, Avrupa Birliği Antlaşması (Aralık 1991' de Maastricht' te imzalandı) Avrupa Topluluğunu, Avrupa Birliği' ne dönüştürdü ve müteakip genişleme süreci, AB' nin yeni gerçeklerini yansıtmak için önceki anlaşmaların yeniden müzakere edilmesini gerektirdi. Bu nedenle Cotonou anlaşması, AB' nin büyük bir küresel aktör olarak ortaya çıktığı bir dönemde müzakere edildi ve müzakereler, bu gerçeği uluslararası ilişkiler arenasında yansıtacak şekilde yürütüldü (Besada, 2010: 78).

JAES' e bakıldığında, AB ile Afrika arasında daha önce var olan işbirliği çerçevelerinde sağlananların ötesinde daha politik bir ortaklık kurar. Kıta belirli bölgelerine odaklanan Avrupa enstrümanları ve anlaşmalarından kaynaklanan tutarsızlıkların giderilmesine katkıda bulunmak için Afrika muamelesine yönelik eşitler ortaklığı diyaloguna vurgu yapmaktadır. Bu nedenle JAES, AB - Afrika ilişkilerinin tedavisi için tamamen kalkınma odaklı gündemleri aşacak küresel bir çerçevedir. Bu nedenle JAES, AB - Afrika ilişkilerinin geliştirilmesinde ve derinleştirilmesinde sürekliliği temsil etmektedir (Scheipers 2008: 607).

AfB Şemsiyesi altında Yeni Kalkınma Ortaklığı (NEPAD) kuruldu. NEPAD çerçevesinde, Afrika liderleri sadece geniş ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini eğitim ve sağlık hizmetlerini canlandırmak, makroekonomik istikrarı korumak, finansal piyasaları şeffaf ve düzenli hale getirmek değil, aynı zamanda demokrasiyi, insan haklarını ve hesap verebilirliği teşvik etmek ve korumak için de anlaştılar. Ayrıca, küçük silahların çoğalmasıyla mücadele etmeyi, çatışmaların çözümlenmesi ve önlenmesi için mekanizmaları güçlendirmeyi ve bölgedeki ve Afrika' nın çeşitli alt bölgelerindeki su, ulaşım, enerji ve diğer altyapı gibi kamu mallarının sağlanmasını teşvik etmeyi taahhüt ediyorlar. NEPAD, bu amaçlara yönelik olarak, Afrika devletleri ve yardım donörleri arasında karşılıklı hesap verebilirlik ortaklığında resmi kalkınma yardımını (ODA) daha şeffaf ve etkili bir şekilde kullanmayı vaat etmektedir. Bu nedenle NEPAD, Afrika tarafında temel politika ve yönetişim reformları öngörmektedir.

AB' nin yapılarını Afrika' nın kimliğini şekillendirerek varlığını Afrika kıtasına yansıtabildiği sonucuna varabiliriz. Ortaklık son on yılda birçok AB - Afrika forumunda benimsenmiştir; eşitlik ve karşılıklı olarak mutabık kalınan ilkelere dayanır. Afrika açısından, donör - alıcı ilişkisine aşırı odaklanan eski reaktif ve bazen pasif zihniyetten kopmak anlamına gelir. Avrupa' da da zihniyet değişikliği şarttır. İlişki tarihinin çoğunu tanımlayan ve birçok ülke ile şimdi de böyle devam eden bir donörün gözüyle ilişkiyi görmek, gerçek bir ortaklığın geliştirilmesi için zordur.

Bu nedenle, gerçek bir ortaklık kurmanın zorluğu, yardım ilişkisi sendromundan nasıl kurtulacağınızdır. Bu, öğrenmenin iki yönlü bir ilişki olduğunu

ve Afrika' ya yapılan girişimlerin desteklenmesi ve sonuçlarının AB' nin Afrika' daki yönetişimi değerlendirme yaklaşımına entegre edilmesi gerektiğini kabul etmeyi içerir. Bu, APRM' yi Afrika' ya ait bir girişim olarak korurken gerçekleşebilir.

Yardım ilişkisinden çıkarken, Afrikalılar da minimum kaynaklarla değişimi etkileyebilecekleri ve ekonomileri içindeki üretken potansiyelin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilecekleri alanlara daha fazla dikkat etmelidir. AB' nin bu konuda Altyapı Fonu gibi çeşitli girişimleri bunlardan bazılarını gerçekleştirmek için yararlı bir araç sunmaktadır (Daniel, 2010: 60).

SONUÇ

AB' nin Afrika' da kıtanın tüm alanlarında siyasi diyalog kurmak suretiyle istikrar sağlayabilmesi için geliştirdiği politikalar, günümüzde hala etkili bir sonuç vermiş değildir. Nitekim Afrika hala bazı gelişmiş ülkeler hariç olmak üzere dünyada en az gelişmiş, insan hakları ihlallerinin, çatışma ve şiddetin en yoğun yaşandığı kıta olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda AB' nin koşulluluk politikası, Güney Afrika ve Kenya örneğinde olduğu gibi, ekonomik koşulların iyileşmesi ile doğrudan bağlantılıdır. AB, normatif gücün unsurlarında belirtildiği gibi, dış ilişkilerinde vizyon sahibi küresel bir aktör olarak konumunu korumak ve istikrar sağlamak istiyorsa koşulluluk politikasını daha tutarlı bir şekilde uygulayarak sosyal adalet, refah ve dayanışma olgularına ağırlık vererek normatif unsurlarını daha çok ön plana çıkarmalı, anti - demokratik uygulamaların azalmasına destek olmalıdır.

Nitekim son yıllarda, gerek Lizbon Antlaşması' nın imzalanması, gerekse Temel Haklar Şartı' nın bağlayıcılık kazanması göz önünde bulundurulduğunda, AB' nin normatif bir güç olmaya daha istekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Birliğin, dış politikada normatif gücüne diğer aktörleri inandırabilmesi bağlamında, AB - Afrika Stratejik Ortaklığı, AB' nin normatif gücünü gösteren ve pekiştiren somut bir örnek teşkil etmektedir.

AB, Afrika ile gerçekleştirdiği stratejik ortaklıktan daha çok istikrar, barış ve güvenliğin sağlanmasını beklemektedir. Birlik; güvenlik, barış ve istikrar beklentisi ile her ne kadar Sudan ve Darfur' da çatışmaları önlemek için Avrupa Savunma Ajansı gibi birtakım askeri kurumları kullansa da, bu kurumların askeri amaçları değil sivil amaçları daha çok ön plana çıkmakta, kapasiteleri yetersiz kalmakta ve hareket kabiliyetleri de bulunmamaktadır. Bu nedenle AB' nin askeri kurumları ve girişimlerinin daha çok sembolik olarak var olduğu ifade edilmektedir. Nitekim daha önce de sözü edildiği gibi Birliğin hükümetler arası yapısı nedeniyle ortak bir ordu kurması veya ortak bir savunma politikası belirlemesi oldukça zordur. Bu bağlamda AB, Afrika ile kurmuş olduğu stratejik ortaklık çerçevesinde siyasi diyaloğu ön plana çıkararak demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi normlarını yaymaya ve

böylece istikrarlı bir kıta üzerinde daha kalıcı ekonomik kazanımlar elde etmeye çalışmaya, aynı zamanda güvenliğini de sağlamaya çalışmaktadır. Nitekim 2011 yılında güncellenen yeni Komşuluk Politikası da AB' nin Kuzey Afrika' yı da içeren komşularına yönelik koşulluluğunu sürdüreceğini göstermektedir.

Stratejik ortaklığın diğer tarafı olan AfB, küreselleşen dünya düzeninde Pan - Afrikanizm düşüncesiyle bölgesel bir blok oluşturarak rekabet edebilecek güce erişmeyi ve bunun için AB' den daha çok destek görmeyi beklemektedir. Kıta genelinde istikrar, barış ve güvenliğin sağlanması AfB' nin de beklentileri arasındadır. Nitekim AfB' nin amblemindeki simgeler, Pan - Afrikanizm felsefesinin neyi temsil ettiğini göstermektedir. Amblemin dış yuvarlağının her iki tarafında yükselen palmiye yaprakları barışı, altın renkli çember Afrika' nın refahını ve parlak geleceğini, yeşil çember umut ve istekleri, sınırların belirtilmediği Afrika haritası Afrika' nın birliğini ve bütünlüğünü ve son olarak küçük ve iç içe geçmiş 7 tane çember Afrika' nın dayanışmasını ve özgürlük için dökülen kanlarını temsil etmektedir. Bu bağlamda Afrika ülkeleri dayanışma içinde kalkınma ve barış içinde yaşama isteklerini ortaya koymaktadırlar.

AB koşulluluğuna getirilen eleştiriler çoğunlukla AB' nin kendi değerlerini dayatması, ulusların egemenliğine zarar vermesi ve ekonomik çıkarları söz konusu olduğunda bazı ülkelere çifte standart uygulaması yönünde olmaktadır. Bu eleştiriler göz önünde bulundurulduğunda AB' nin Afrika kıtasına ilişkin politikalarında daha başarılı olması için teoride olduğu gibi pratikte de ortak sorumluluk ve refah unsurlarına vurgu yapması, farklılıklar ve koşullar yerine ortak sorun ve idealler üzerine daha çok yoğunlaşması gerekmektedir.

AB' nin Afrika kıtasına yönelik politikalarında koşulluluğun etkin olabilmesi için ortaklık belgesi ile belirlenen koşulların belirli ve açık olması, vaat edilen ödüllerin yeterince tatmin edici ve inandırıcı olması, kıta içinde normların yayılmasında etkisi bulunan baş aktörlerin AB normlarına uymaya yönelik algılarının olumlu olması ve Afrikalı ülkelerinin AB normlarına uyma isteğinin bulunması gerekmektedir. AB' nin Lizbon Antlaşması ile öngörülen kurumsal düzenlemeleri

hayata geçirmesi sonucu AB Konseyi ile Komisyonu arasındaki çatışmalar önlenebilecek ve Birlik dış politikada daha tutarlı ve istikrarlı hareket edebilecektir.

AB normlarının Afrika kıtasında doğru bir şekilde inşa edilmesi ya da aktarılan normların denetimi bakımından siyasal ortaklık yoluyla ortak bir bilinç oluşturulması için STÖ' lerin faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. STÖ' lerin her iki kıtada da AB' nin kalkınma için öngördüğü normları doğru bir şekilde aktarabilmesi ve daha çok toplumsal grubu kapsayabilmesi için stratejik ortaklık konusunda daha çok bilinçlendirilmesi ve özellikle denetim mekanizmalarına tarafsız kişi ve grupların getirilmesi gerekmektedir.

Küreselleşen ve bölgeselleşen dünya sahnesinde bloklar arasındaki iletişim ve etkileşimin vazgeçilmez hale gelmesi sonucu, stratejik ortaklıktan her iki kıtanın da kazançlı çıkması uzun vadede gerçekleşebilir. Afrika' nın AB ile girişmiş olduğu ortaklıktan kazançlı çıkabilmesi, Avrupa' dan yenilikçilik, bilgi teknolojisi, fırsat eşitliğine dayanan eğitim, demokratik kurumlar gibi unsurları ithal ederek kalkınması ile mümkün olabilir. AB' nin sahip olduğu evrensel normları, Afrika' ya küresel bir öncelik olarak kabul ettirerek küresel bir aktör olduğunu ispatlaması sonucunda uluslararası arenada normatif bir güç olarak kazanç sağlayabilir. Böylece, Afrika sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayarak bir refah kıtası haline gelirken, AB de küresel ekonomide rekabetçi fakat aynı zamanda normatif, siyasal olarak güvenilir ve tutarlı bir aktör olarak küresel bir güç olma hedefini gerçekleştirebilir.

KAYNAKÇA

About The African Union, https://au.int/en/overview, (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

About the Group of 77, http://www.g77.org/doc/index.html, (Erişim Tarihi:16.01.2020).

Adamantopoulos, K. (1997), "An Anatomy of the World Trade Organisation", London.

Aggarwal, V.K. ve Fogarty, E. (2004), Explaining Trends in EU Interregionalism, in V. Aggarwal. And E. Forgarty (eds.) European Union Trade Strategies: Between Globalism and Regionalism, London.

Akbey, F. (2004), "Küreselleşme ve Türkiye'de Kamu Ekonomisi ve DevletPiyasa-Toplum İlişkilerinde 1980 Sonrası Dönüşüm", Bursa, p.137-162.

Akkoyun, E. (2016), Afrika Birliği Örgütü' nün Kuruluşu, https://docplayer.biz.tr/5290115-Afrika-birligi-orgutu-nun-kurulusu.html, (Erişim Tarihi: 23.08.2018).

Aktan, C. (2000), "Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde?", İstanbul.

Aning K. ve Danso, Kwaku F. (2010), An African Perspective in Pirozzi Nicoletta eds. Ensuring Peace and Security in Africa: Implementing The New Africa-EU Partnership Instituto Affari Internazionali.

Arı, T. (2013), "Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika", MKM Yayıncılık, Bursa.

Aslan, N. (2005), "Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Küreselleşme, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım", Ekin Kitabevi, Bursa.

Ataç, C. (2012), "AB'nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 11(1), 1-24.

Avrupa Birliğinin Kurumları, https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-kurumlari_45641.html, (Erişim Tarihi: 13.09.2019).

Babarinde, O., ve Faber, G. (2004), From Lomé to Cotonou: Business as Usual European Foreign Affairs Review.

Babarinde, O., ve Faber, G. (eds.) (2005), The European Union and the Developing Countries: The Cotonou Agreement, Boston.

Bach, D. (2010), The EU's 'strategic partnership' with Africa: Model or Placebo GARNET Working.

Badejo, D. (2008), "The African Union", Global Organizations.

Bagoyoko, N. ve Gibert, M. V. (2009), "The Linkage Between Security, Governance and Development: The European Union in Africa", Journal of Development Studies, 45(5): 789-814.

Balay, R. (2004), "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37(2), p.61-82.

Besada, H. (2010), Crafting an African Security Architecture: Addressing Regional Peace and Conflict in the 21st Century Ashgate, p. 78

Beyond D. (2010), AID: EU-Africa Political Dialogue on Global Issues of Common Concern, European Africa Research Policy Network (EARN) report.

Bretherton, C. ve Vogler, J. (1999), "Europe as a Global Actor", London.

Brown, W. (2000), Restructuring North-South Relations: ACP-EU Development Co-operation in a Liberal International Order, Review of African Political Economy, pp. 367-383.

Brown, W. (2002), “The European Union and Africa: The Restructuring of North-South Relations”, London.

Bull, H. (1982), “Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms ?”, Journal of Common Market Studies, p.149-164.

Cilliers, J. , “Towards The African Union”, African Security Review, p.105.

Çukurçayır, M. (2003), “Klasik Yönetim Anlayışından Stratejik Yönetime: Strateji Geliştirmede Swot Analizi”, Çizgi Kitabevi, Konya, p.1-17.

Demir, G. (2001), “Küreselleşme Üzerine”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, p.73-103.

Diedre, L. (2008), “The African Union, Chelsea Publishers”, New York, p.12.

Dinan, D. (2000), “Encyclopedia of the European Union”, London, p. 245.

Dinan, D. (2009), Ever Closer Union: An Introduction to European Integration, USA, p.17-23.

Dinç, C. (2011), “Sivil Güç – Realist Oyuncu İkileminde Avrupa Birliği’ nin Küresel Konumu Üzerine Tartışmalar”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 7(28), p.89-124.

Draper, P. (2007), EU-Africa Trade Relations: The Political Economy of Economic Partnership Agreements Jan Tumlir Policy Essays, European Centre for International Political Economy, p. 20.

Duchene, F. (1973), Europe's Role in World Peace, Mayne, R. (ed.) Europe Tomorrow: 16 Europeans Look Ahead, London.

El-Ayouty, Y., Brooks, H. (ed.), (1974), “Africa and Interntional Organization, Nijhoff”, p.122.

Euro-African Partnership for Migration and Development, (2006), Rabat Declaration.

Euro-African Partnership for Migration and Development, (2006), Action Plan.

European Centre for Development Policy Management (2006), The EU - Africa Partnership in Historical Perspective.

European Centre for Development Policy Management (2006), How to deliver on the EU-Africa Partnership's ambitions Adapting the institutional framework for EU-Africa relations, Issue Paper.

European Centre for Development Policy Management (2006), Towards a Joint Africa-Europe Partnership: Setting the Agenda, Issue Paper.

European Commission (1996), Green Paper on Relations Between the European Union and the ACP Countries on the Eve of the 21st Century.

European Commission, (2011), "Understanding Enlargement", http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_3_diger/enlargement/European_Commission_Understanding_Enlargement_The_European_Unions_enlargement_policy.pdf, (Erişim Tarihi:19.04.2019).

European Commission, (2014), "African Peace Facility Annual Report 2013", European Union, Belgium.

Eriksson, M., Zetterlund, K. (2013), Dealing with Change EU and AU Responses to the Uprisings in Tunisia, Egypt and Libya, Swedish Defence Research Agency.

Ertürk, E. (2006), "Uluslararası İktisadi Birleşmeler", Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.

Feldstein, M. Ve Samwick, A (1997), "The Economics of Prefunding Social Security and Medicare Benefits ", p.655.

Görenel, Z. (2002), " Karşıtlığın Küreselleşmesi Neoliberal Dönemde 'Yeni' Toplumsal Hareketler, Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar", Om Yayınevi, İstanbul, p.305-345.

Güney Afrika Cumhuriyeti, https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/genel-bilgiler, (Erişim Tarihi: 10.11.2019).

Güran, N. ve Aktürk, İ. (1999), "Uluslararası İktisadi Kuruluşlar", Isparta.

Hexel, R., Eisenblatter, P., ve Schilder, K. (2005), Civilian Perspective or Security Strategy, Berlin.

Hirst, P. ve THOMPSON, G. (2000), "Küreselleşme Sorgulanıyor", Dost Kitabevi, Ankara.

İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, (2010), "Serbest Ticaret Anlaşmaları Kılavuzu". http://www.iib.org.tr/tr/, (Erişim Tarihi: 26.12.2017).

İyibozkurt, E. (1995), "Uluslararası İktisat", Ezgi Kitabevi, Bursa.

Kaçar, F. ve Öztürk, K. (2017), "Avrupa Birliği' nin Normatif Gücü: Kavramsal Bir İnceleme", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3(28), 359-370.

Kaleağası, B. (2003), "Küreselleşme, Avrupa ve Türkiye", 12. Ulusal Kalite Kongresi, Ekim 2003, İstanbul.

Karagül, S. ve Arslan, İ. (2014), "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(9): 57-98.

Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (2014), "Uluslararası İlişkilere Giriş", Küre Yayınları, İstanbul.

Karluk, R. (2002), "Uluslararası Ekonomi", Beta Yayınları, İstanbul.

Katilainen, M. ve Kaitila, V. (2002), “Economic Globalization in Developig Countries”, Finland, p.69-78.

Kazgan, G. (2005), “Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri”, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Ankara, p.1-21.

Krohn, F. (2009), “What Kind of Power? The EU as an International Actor”.

Küçükahmetoğlu, O. (2013), “Ekonomik Entegrasyon”, Ekin Basım Yayınevi .

Makinda, S. ve Okumu, M. F.W. (2008), “The African Union”, New York.

Manners, I. (2002), “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms”, Journal of Common Market Studies, p.235-258.

Manners, I. (2001), “Normative Power Europe: The International Role of the EU”.

Mercan, S. (2012), “Avrupa Birliğini Düşündüren Bahar”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrupa Araştırmaları Merkezi.

Mirus, R. ve Rylska, N. (2001), ‘Economic Integration: Free Trade Areas vs. Customs Unions’, Western Centre for Economic Research.

Morgil, O. (2006), “Kopenhag Ekonomik Kriterleri ve Türkiye’ nin Uyum Süreci”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 5(2), 91-102.

Negotiations and Agreements, http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/agreements/#_customs-unions. (Erişim Tarihi:08.02.2019).

New, E. (2017), AB-Afrika Zirvesi Libya Krizi Gölgesinde Yapıldı, https://avim.org.tr/tr/Bulten/AB-AFRIKA-ZIRVESI-LIBYA-KRIZI-GOLGESINDE-YAPILDI, (Erişim Tarihi: 24.09.2019).

Oliver, G. (2011), “From Colonialism to Partnership in Africa-Europe Relations”, The International Spectator, p. 53-67.

Özdemir, S. (2004), “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, p.174-251.

Özgündüz, S. (2012), “Bir Normatif Güç Uygulaması Olarak Avrupa Komşuluk Politikası: Güney Kafkasya Ülkeleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Pabst M. (2008), Building Peace and Security An Assessment of EU Efforts of Capacity- Building and ESDP Operations in Sub-Saharan Africa‖ in Overhaus, M. eds. Perspectives and Strategies of the European Union’s African Policy after the Lisbon Summit‖ Foreign Policy in Dialogue, Issue 24.

Parıltı, H. (2015), “Çok Taraflı Ticaret Sistemi Ve Ticaret Politikaları: İthalatta Koruma Kolay Bir İş mi ?” , İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt: 65, 2015/2, p,100-160.

Pollack, A. (2000), International Relations Theory and European Integration‖ European University Institute.

Price, A. (2008), “A ‘tragic actor’? A realist perspective on ethical power Europe”, International Affairs, p.29-44.

Rifkin, J. (2004), “The European Dream”, New York.

Rodriguez, A. (2009), Economic Geographers and the Limelight: Institutions and Policy in the World Development Report.

Rodriguez, E.V. (2009), The European Union Free Trade Agreements: Implication for Developing Countries, Real Instituto Elcano, Number: 8/2009.

Rodriguez, E.V. (2009), The European Union Free Trade Agreements: Implications for Developing Countries, Real Instituto Elcano, Documento de Trabajo, p.5.

Samur, H. (2009), "Avrupa Komşuluk Politikası ve Amaçları", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8(27), 18-35.

Sawe, B. (2017), "The Copenhagen Criteria: What Makes a Country Eligible To Join The European Union".

Schieder, S. (2008), Trade and Development in EU-Africa Relations‖ in Overhaus, M. eds. ,Perspectives and strategies of the European Union's Africa Policy after the Lisbon Summit‖ Foreign Policy in Dialogue, İssue 24.

Scheipers, S. and Sicurelli, D. (2008), Empowering Africa: normative power in EU-Africa relations‖ Journal of European Public Policy, p.607-623.

Seyidoğlu, H. (1996), "Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama", Güzem Yayınları, İstanbul.

Sidiropoulos, E. (2007), The EU - Africa Summit: African Perspectives, The South African Institute of International Affairs.

Smith, E. (2003), The European Union: A Distinctive Actor in International Relations, The Brown Journal of World Affairs.

Smith, S. ve Baylis, J. (2005), Introduction‖ in The globalization of world politics: an introduction to international relations, Oxford University Press, p.1-13.

Smith, S. ve Owens, P. (2005), Alternative approaches to international theory‖ in The globalization of world politics: an introduction to international relations, Oxford: University Press, p.271-275.

South Africa, https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-africa, (Erişim Tarihi:18.06.2019).

Söderbaum, F., Stlgren, P. ve Van, L. (2005), The EU as a Global Actor and the Dynamics of Interregionalism: a Comparative Analysis, Journal of European Integration, p.365.

Söderbaum, F., Stlgren, P. ve Van, L. (2005), The EU as a Global Actor and the Dynamics of Interregionalism: a Comparative Analysis, Journal of European Integration, p. 249- 262.

Sönmezoğlu, F. (2005), "Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi", Filiz Kitapevi, İstanbul.

Spinelli, A. (1972), The Growth of the European Movement since the Second World War in European Integration, Harmondsworth, Penguin, p. 68.

Tegulle, G. (2008), The EU Must Find Alternative Paradigms in its Relations with Africa‖ in Overhaus, M. Eds. Perspectives and Strategies of the European Union's African Policy after the Lisbon Summit‖ Foreign Policy in Dialogue, Issue 24.

Tezbaşaran, H. (2011), Avrupa Birliği'nin Taraf Olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları: Türkiye Ekonomisine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

The Africa - EU Strategic Partnership, (2010). A Joint Africa-EU Strategy, Lisbon.

The General Secretariat of the Council, https://www.consilium.europa.eu/en/general-secretariat, (Erişim Tarihi: 04.03.2019).

Tocci, N. (2008), "Who is a Normative Foreign Policy Actor?".

Turan, A. (2010), Avrupa Birliği' nin Afrika Kıtasına Yaklaşımı, http://www.bilgesam.org/incele/42/-avrupa-birligi%E2%80%99nin-afrika-kitasi%E2%80%99na-yaklasimi/#.XhxmgMgzaUk , (Erişim Tarihi: 02.04.2019).

Tutar, B. (2018), Afrika'da büyük güçlerin yeni sömürge stratejileri, http://www.lacivertdergi.com/dosya/2019/06/16/afrikada-buyuk-guclerin-yeni-somurge-stratejileri (Erişim Tarihi: 29.05.2019).

Uyar, S. (2000), "Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi", Dış Ticaret Dergisi, 19, p.103-130.

Yeldan, E. (2002), "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme",İletişim Yayınları, İstanbul, p.13.

Yılmaz, S. ve Uğurlu, Y. (2013), "Bölgesel Güç Olarak Avrupa Birliği ve Dış Politika", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 12(2), 81-104.

Yiğit, D. (2012), "Arap Bahari ve AB' nin Akdeniz Politikası", Stratejik Düşünce Enstitüsü.

Williams, P. D. (2011), The African Union' s Conflict Management Capabilities, Council on Foreign Relations, USA.

Witney, N., Dworkin, A. (2012), "A Power Audit of EU – North Africa Relations", Europen Council on Foreign Relations.

Wonnacott, R. (1996), "American Economic Review", p.62-66.

Zencirkıran, M. (2001), "Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:3(1), p.1-8.